

Slavoj Žižek

komiks Joe Sacca Palestina / o Izraeli přes divadlo / třicet let kapely Tuxedomoon
kinematografie v bývalé Jugoslávii / Jan Štolba o próze Jiřího Sádla

Ilustrace Karel Jerie, 2007
ISSN 1801-4542

Západ mezi buddhismem a Leninem

Vyhlídky radikální politiky a holčičky Danyho Cohn-Bendita

Tématem tohoto čísla je různorodé dílo slovinského filosofa Slavoj Žižka. Esej nám poodhalí východiska jeho dráždivě postmoderního revolucionářství, které pokládá za alternativu k pokusům „polidštit“ západní kapitalismus prostřednictvím New Age a orientálních vlivů.

SLAVOJ ŽIŽEK

V době překotných změn je myšlení víc než kdy předtím vystaveno pokušení „ztráty nervů“ neboli předčasné rezignace na tradiční konceptuální souřadnice. Média nás soustavně bombardují požadavky na opuštění „tradičních paradigmat“: máme-li přežít, musíme změnit své představy o osobní identitě, společnosti, životním prostředí apod. New Age nám vštěpuje, že vstupujeme do nové, „posthumánní“ éry. Psychoanalytici přitakávají s tím, že oidipovský vzorec socializace již neplatí, že žijeme v éře univerzalizované perverze, že koncept „represe“ již v naší permissivní době nenachází žádné uplatnění. Postmoderní politické koncepce nás přesvědčují, že vstupujeme do postindustriální společnosti, ve které se z tradičních kategorií práce, kolektivity nebo třídy stávají pouhé teoretické zombie, neschopné života v podmínkách modernizace... Příkladem tohoto debaklu, této neschopnosti rozpoznat, jak má Nové umožnit zachování Starého, se stala ideolo-

gie a politická praxe Třetí cesty. Proti tomuto pokušení bychom mohli postavit nedostižný příklad Pascalův a položit si obtížnou otázku: Jak může člověk zůstat věrný Starému v nových podmínkách? Pouze tak lze totiž ve skutečnosti vyprodukovat něco Nového.

Kreditky akademických radikálů

V éře „rizikové společnosti“ se vládoucí ideologie pokouší vydávat nejistotu způsobenou demontáží sociálního státu za příležitost pro nové svobody. Musíte každý rok měnit zaměstnání a musíte spoléhat na krátkodobé smlouvy místo stabilních úvazků? Proč v tom nespátrovat osvobození od omezení trvalého zaměstnání a příležitost k opakovanému znovobjevování vlastního já? Nemůžete se už nadále spolehnout na všeobecné zdravotní pojištění a penzijní systém, takže si musíte hradit dodatečné pojištění? Proč v tom nevidět příležitost zvolit si mezi lepším životem již dnes nebo vyšší mírou jistoty do budoucna?

A pokud vám takové dilema působí potíže, ideologové postmodernismu nebo „druhé moderny“ vás ihned obviní z neochoty plně využít svých svobod, z „úniku od svobody“, z infantilního lpění na anachronických neměnných praktikách... Nebo ještě lépe, budu-li vycházet z ideologicky podbarvené interpretace subjektu coby psychologického individua ovlivňujícího vrozenými dispozicemi a sklony, pak budu tyto změny interpretovat jako projev osobního selhání, nikoliv jako důsledek okolnosti, že jsem pasivním nástrojem tržních sil.

Za těchto okolností bychom měli být obzvláště obezřetní, abychom dominantní ideologii nezaměňovali s tou, která se tak jen *jeví*. Víc než kdy předtím bychom si měli připomínat varování Waltera Benjamina, podle něhož nestačí jen zkoumat, jak jistá teorie (nebo umění) definuje svou pozici ve vztahu k sociálním konfliktům – měli bychom se rovněž tázat, jak v příslušných konfliktech funguje. Pokračování na s. 16

obsah téma čísla: Slavoj Žižek

- 1 **Západ mezi buddhismem a Leninem. Vyhledky radikální politiky a holčičky Danyho Cohn-Bendita / Slavoj Žižek**
- 13 **Remake kinematografie. Filosof jako perverzní průvodce filmem / Antonín Tesař**
- 14 **Humanismus nestačí. Rozhovor se Slavojem Žižkem / Michael Hauser**
- 19 **Mluvil tu někdo o komunismu? Druhá kniha Slavoj Žižka v češtině / Tomáš Samek**
- 21 **Nešťastný lid, který nemá hrdinů! Kritika viktimizace mezi Kosíkem a Žižkem / Martin Škabraha**
- komentář**
- 5 **Vyřešit otázku dopravy! Hrdost na nová auta / Michal Krívohlávek**
- báseň**
- 5 **Další konec / Jonáš Hájek**
- literatura**
- 6 **Tak jak: je banalita banální? Prázdná země Jiřího Sádla / Jan Štolba**
- 7 **Jak je všechno blízké nejistotě. Opati Pierra Michona / Ondřej Kavalír**
- 7 **Zrno od plev. O impakt faktorech a financování humanitní vědy / literární zápisník Petra A. Bílka**
- výtvarné umění**
- 8 **Domy před demolicí, podlahy; prázdný. Retrospektiva Rachel Whitereadové v Duisburgu / Čestmír Lang**
- 9 **Strategie rekonstrukce v dnešním umění. Berlín i Praha: podruhé do téže řeky / Edith Jeřábková**
- divadlo**
- 10 **Cesta za poznáním. O Izraeli přes divadlo / Marta Ljubková**
- 10 **Dobrý příklad zo Slovenska: KioSK – digital showcase / Soňa Šebová**
- hudba**
- 11 **Měsíc oděný do smokingu. Čtyřdiskový dárek k třicátým narozeninám kapely Tuxedomoon / Jakub Pech**
- 11 **Frenetická show Dana Deacona v klubu Bordo / depeše Aleše Stuchlého**

- film**
- 12 **Hledání ve stylu ex-Jugo. Kinematografie v rozparcelované zemi / Michal Procházka**
- 13 **Animace ve všech svých podobách / depeše Elišky Děcké**
- média**
- 18 **Podarí se restartovat digitalizaci? Dočkáme se v roce 2008 nových programů? / Jan Potůček**
- společnost**
- 19 **Král, prezident, je nahý / veřejné osvětlení Petra Fischera**
- 22 **Učebnice konfliktů. Recenze knihy Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru / Filip Tesař**
- 23 **Co ve zprávách neuvidíte. Asymetrický konflikt v komiksu / Lukáš Rychetský**
- 24 **Rok v Evropské unii. Bulhaři hodnotí přínosy svého členství v evropském klubu / Ivana Srbková**
- 25 **Jak zachránit kapitalismus? Ekonom nabízí novou šanci / Tomáš Lindner**
- 25 **Krásnější než Vánoce. Reportáž z festivalu On-Matsuri / André Vltchek**
- poezie**
- 26 **Detektor lži. O čem se pělo v roce 2007 / připravil Pavel Klusák**
- 28 **nové knihy**
- 30 **CD a DVD**
- recenze týdne**
- 31 **Slon v pavoučí síti. Chorvatské kurátorky WHW vystavují v Praze / Jiří Ptáček**
- rubriky**
- 3 **tipy – A2 doporučuje zhlédnout či vyslechnout**
- 4 **oranžový výlep – průběžná výstava komiksů všedního dne**
- 5 **zkratka – jednou větou z domova i ze zahraničí**
- 18 **přešlap – Mediální primárky / Ondřej Slačálek**
- 24 **par avion – z francouzskojazyčného tisku vybral Felix Xaver**
- 29 **odjinud – výběr z literárních časopisů / František Knopp (ČR), Jan Paulík (Španělsko)**
- 29 **soutěž**
- 29 **knihy v redakci**
- 32 **ovšem – glosy**

editorial

Dámy a pánové, máme za sebou rok, v němž se opět řádně prohloubilo plíživé posametové vítězství momentálního pragmatismu nad kulturou, nad humanitní sférou. Kromě mnoha životadárných tvůrčích výkonů, o nichž A2 pravidelně a s radostí informovala, se v Česku 007 děly nelehce zbadatelné nepřístojnosti: přituhlo (byrokraticky, finančně, myšlenkově) na vysokých školách, především na filosofických a pedagogických fakultách univerzit; v hlavním městě i dalších zvítězily ve vztahu ke kultuře krátkozraké kupecké počty, rozsemeno se oblíbené řešení problémů metodou vyhnití za dozoru co největších komisí, a aby toho nebylo málo, veřejně činní dělníci umění (recenzenti, publicisté, učitelé) se na rozměňování kulturních hodnot sami podíleli – ustupovali jako diví reklamě a požadavkům „čtenářů a studentů-klientů“, tedy virtuálních retardovaných panáků, jak si je velcí vydavatelé a manažeři rádi modelují. Nežijeme v katastrofě, ale pomalu na ní pracujeme. Redakce A2 by se i v roce 2008 nerada tvářila, že to tak není. Nemíníme se ovšem jen vztekat. Rok, v němž budeme nadále nabízet impulsy přemýšlivým lidem, zahajujeme vůbec prvním komplexním představením jednoho z nejvlivnějších a nejprovokativnějších filosofů současnosti Slavoj Žižka v České republice. Energické čtení A2 008! Libuše Bělunková

došlo

Ad Tragédie nedorozumění (A2 č. 50/2007)

Recenzent A2 Čestmír Lang tvrdí, že od románu Pokání z roku 2001 prozaické umění britského autora Iana McEwana zraje. Lang je ve svých tvrzeních přesvědčivý, ba svůdný: „...knihy jsou méně stylisticky rafinované, ale o to přesvědčivější v lakoničnosti a věcnosti stylu i v lucidní intenzitě emocionálních obsesí. Blockbusterové thrillery jeho raných próz se – jakoby lehkým obraťtem ruky – proměňují ve velkou literaturu.“ Poslední novelku Na chesilské pláži jsem přečetl ve vlaku ze Zábřehu na Moravě do Prahy (České dráhy dopřávají cestujícím čtenářům čím dál víc času, zpoždění se krásně prodlužují), a kdybych nevěděl, že ji napsal McEwan, ani bych se jí dál nezabýval. Je to oblá a roztomilá hříčka na téma potřeby sexuální revoluce. Mohla ji napsat Tereza Brdečková nebo teta Sally. V čem je ta literární velikost, nechápu. Ani z vaší recenze. Vraťte mi úder Betonové zahrady! Jiří Doktor

Ad Street art Praha (A2 č. 50/2007)

Nejsem již nejmladší a malůvkám na zdi říkám malůvky na zdi. Ovšem nezatracuji je, neboť, považme, mnohé ve světovém umění, jež nám všem je dnes tolik drahé,

vzniklo proti dobovým zákazům. Tudíž se snažím i zde nebýt zbrklá (budiž, to není potíž v mém věku) a rozlišovat (což bývá zapeklitější). V článku mě velice zaujal názor, že ne každý prostor je opravdu veřejný. Mínil se tím třeba fasády domů v soukromém vlastnictví, ano? Nebo i ve vlastnictví státu? Možná by to měli majitelé galerií také rozlišovat a vystavovat jen to umění (či jeho dokumentaci), které není vandalismem. Tomu bych říkala zodpovědnost.

Jana Prokopová

Partička pro partičku za grantové peníze. Ten katalog je ale bohužel o street umělcích jediný! První v řadě, je na něj vidět. Bohužel – dělali ho snaživí laici, co chtějí být in, a spojili se s protřelými profesionály, které už nic nebaví, ale nějak si kariéru udržovat musí. Nevadí, přišťe to určitě vyjde líp, česká scéna je širší.

Jan Bohuňa

Ad A2nketa (A2 č. 51–52/2007)

Na co jste byli v české kultuře či společenském dění v uplynulém roce hrdí? – Z Tokia sleduji dění v Čechách jen nepřímou, ale hrdost se mi tu nevyhnula, naopak jsem ji asi pociťoval víc než doma. Může za to nové tokijské České centrum – výstavy a představení, kterými prezentuje naši kulturu v Japonsku, jsou vždy zážitek i pro Čecha.

Kdo by měl lidem za svou letošní práci vracet vstupné (dotace či školné)? – Nevím, kdo konkrétně by měl vracet vstupné, ale když si vezmu, že v Japonsku pro finanční nejistoty páchají politici z hanby i sebevraždy,

zatímco Čechům se dál vesele smějí z médií, mám dojem, že je něco v nepořádku.

Čím bychom se měli inspirovat ze zahraničí? – V případě Japonska asi péčí o kulturu, ve všech smyslech slova. Mimochodem, víte, že například sehnat kompletního Jiřího Trnku, Karla Zemana nebo Jana Švankmajera na DVD je mnohem snazší v Tokiu než v Praze?

Tomáš Jurkovič

Kdo by měl lidem za svou letošní práci vracet vstupné (dotace či školné)? – Nejen všechno vrátit, ale zaplatit škodu na nervech lidí a na české kultuře, na povědomí o spravedlnosti a o dobrých mravech by měli: pražský primátor Pavel Bém (například za rozprodej Letné před našima očima); lidovecký ministr kultury Václav Jehlička, který škudlí drobné na Památníku národního písemnictví, na Státní opeře Praha, na Divadelním ústavu, předvádí Topolánkovi, jak je kulturní resort skromný a úslužně šetrný, a pak vyškábne pro katolickou církev miliardy, jen to hvízdne. Živá kultura u nás musí nejdřív chycpnout, aby už nikdo neměl pochybnosti o jejím kolosálním historickém významu a zároveň aby se jí už nikdo nemusel bát, pak teprve dostane prachy – na muzeum. Platit by měli novináři, kteří vedou „kulturní“ rubriky na Aktualne.cz, v Mladé frontě Dnes, v Právu, v Reflexu – za servilní reklamní činnost, jíž se zabývají, a za prznění češtiny. Čeští architekti, ti, co si přispěchali plivnout na Jana Kaplického, když vyhrál, co oni ne. Milan Knížák, jenž z Veletržní-

ho paláce udělal zasmrádlý socialistický podnik, zakomplexovaný barák, kam se nikdo nechce vracet, natož s dětmi. Bohumil Fischer na ministerstvu kultury – drží ochrannou ruku nad portálem czlit.cz, kde literárně publicističtí ščůři, jejichž jména vyhledávat na internetu nebudu, bojují slaboduše za státní peníze své osobní bojůvky. Hudební redaktori na ČRo 1 za tupost, tupost, tupost a prodejnost. Národní divadlo za groteskní jednání o uvedení nové hry Václava Havla. Dramaturgové České televize by po zaplacení měli navíc zamířit přímo na Záhořovo lože. Za všechno odvysílá-né estrádní a reprízové zlo. Adam Drda by měl upustit groš za každý ubleptaný fej-ton na Rádíu Česko, který uvedl. Komentátoři Lidových novin a Mladé fronty by se nedoplatili za nedbale skrytou reklamu ODS a Václava Klause. Jaroslav Hutka za vznešenou nudu své kýčovitě pomsty. Ten chlap, co mi na jaře prodal neoliberál-ní eseje Bernarda-Henriho Lévyho, by se měl taky revanšovat. A cestovné nechť vrátí čeští politici, kteří jezdí, jak je rok dlouhý, za hranice a ani tam nepáchnou do galerie nebo do divadla, aby viděli. Teda aby neviděli. Všecko zpátky, barbaři!

Marián Kropucha

Soutěž

Správná odpověď na otázku z čísla 50/2007 – Jakou literární cenu získal Stanislav Komárek v roce 2005? – zní: Cenu Toma Stopparda. Knihu Stanislava Komárka Mandaríny posíláme Evě Hlaváčkové do Letohradu.

–mam–

Utekla vám A2jka? V pražské kavárně Fra lze koupit kterékoliv číslo ročníku 2007! Café & knihkupectví Fra, Šafaříkova 15, Praha 2, www.fra.cz

seminář

O komunistické moci na univerzitě

Na semináři **Mechanismy ovládání a moci KSČ na FF UK 1968–1989** představí studenti Filozofické fakulty Univerzity Karlovy první výsledky bádání o normalizační minulosti svého akademického zázemí. Zvání jsou především dnešní i tehdejší studenti a pedagogové. S úvodním příspěvkem vystoupí a diskusi řídí Tomáš Glanc. Více na www.orloj.cz/ksc. Hlavní budova FF UK (nám. Jana Palacha, Praha 1, místnost č. 104), ve středu **9. 1.** od 9.30 do 16.30. **–ml–**

divadlo

Tabori v Ostravě

Autorem Goldbergovských variací je Georg Tabori, Maďar, ale jeden z nejpozoruhodnějších autorů německojazyčného (Víděň, Berlín, Mnichov) jeviště. Zemřel v červenci minulého roku – za 93 let svého života byl dramatikem a divadelníkem v Evropě, korespondentem BBC v Turecku a na Blízkém východě, scenáristou v Hollywoodu a v New Yorku. Ústředním tématem Taboriho dramt je jeho osobní vypořádávání se s fašismem – v poválečném období netradičně prostřednictvím ironie a humoru. Čeští diváci znají jeho hry Kanibalové, Mein Kampf nebo Balada o vídeňském řízkuz. Dalším textem, donedávna na repertoáru pražského Divadla v Dlouhé, jsou Goldbergovské variace, nově uváděné v ostravské Aréně v režii Ivana Krejčího. Premiéra je v **Komorní scéně Aréna** (28. října 2, Moravská Ostrava) v sobotu **5. 1.**, repríza v pondělí **7. 1.**, vždy v 18.30. **–ah–**

Hrdina z Irska

Hra Johna Millingtona Syngea Hrdina západu (z roku 1907) je v českých divadlech stálicí, více či méně úspěšně se o ni v posledních letech pokusilo několik pražských scén. Ke zdařilým provedením patří inscenace režiséra (herce a překladatele) Ondřeje Sokola, kterému se povedlo tento dnes už neuvěřitelný příběh o mladíkovi, jenž se na írském venkově stal hrdinou díky tomu, že vlastnímu otci rozrazil lebku, interpretovat živě a zábavně; ne náhodou se coby tvůrce sytí i tvorbou Syngeova moderního nástupce Martina McDonagha. **Činoherní klub** (Ve Smečkách 26, Praha 1), v úterý **8. 1.** v 19.30. **–ml–**

Mezinárodní týdny tance

V rámci již 22. ročníku festivalu Mezinárodní týdny tance se v brněnské Redutě skuteční prezentace současného tance v podání maďarských (Hungarian Ballet Theatre) a českých

(Balet Praha Junior) tanečníků. **Divadlo Reduta Brno** (Zelný trh 4, Brno), v úterý **8. 1.** v 19.30.

Indián v ohrožení

Jako první premiéru nového roku uvede brněnské HaDivadlo autorskou hru Indián v ohrožení, která je součástí projektu 20. století v HaDivadle. Podtitul inscenace Počátek nového věku (nová teorie vesmíru) dává tušit, že diváky zavede až na samý začátek minulého století. Režie hostující Jiří Havelka (Studio Ypsilon). **HaDivadlo Brno** (Alfa pasáž, Poštovská 8D, Brno), ve středu **9. 1.** v 19.30. **–jip–**

hudba

Poststváteční zklidnění

Hudební Vánoce jsou k nedýchatelnosti prosyceny více či méně vkusnými úpravami těch asi tří koled, které všichni znají, o týden později zase slavíme změnu v kalendáři za doprovodu hudby vhodné k ohňostrojům. Nebude tedy na škodu po skončení oslav nabídnout svým trochu hudby uměřené a v dobrém smyslu vážné či dokonce přísné. V pražském kostele sv. Šimona a Judy takový program poskytne trojice mladých umělců: Jana Vonášková-Nováková (housle), Lukáš Vendl (cembalo) a Václav Vonášek (fagot). První polovina bude patřit barokním mistrům Johannu Sebastianu Bachovi (Suita č. 3 C dur a Sonáta a moll) a Antoniu Vivaldimu (Triová sonáta), ve druhé přeskočíme do dvacátého století, zastoupěného Sonátou pro sólové housle D dur, op. 115 Sergeje Prokofjeva, Monologem pro sólový fagot Isanga Yuna a Duetem pro housle a fagot č. 2 Karla Janovického. **Kostel sv. Šimona a Judy** (Dušní ul., Praha 1), ve čtvrtek **3. 1.** ve 19.30. **–mk–**

O finské hudbě

Večer věnovaný Jeanu Sibeliovi a finské etnohudbě. Sibeliovo jméno je spojeno s finským národním obrozením a osvobozením z područí carského Ruska, legendární skladatel se ve svých snahách o kultivaci finské lidové hudby v hudbu národní inspiroval i naším Antonínem Dvořákem. Redaktor Slovenského rádia Igor Javorský doprovodí přednášku videoprojekcemi a ukázkami Sibeliových symfonií a symfonických básní, v nichž skladatel vycházel ze starobylých finských eposů a malebných krajinných scenerií (Finlandia, Valse triste). V druhé části večera přiblíží předseda o. s. Priatelia Fínska Jan Malý současný stav **finské etnohudby**. **České centrum Praha** (Rytířská 31, Praha 1), v úterý **8. 1.** v 18.30. **–pa–**

film

Americký gangster

Nový film Ridleyho Scotta (Vetřelec, Gladiátor) je návratem k tradici starého dobrého gangsterského filmu, který našel svůj nepřekonatelný vrchol v Coppolově trilogii Kmotr a slavil další zářivé úspěchy s De Palmovou Zjizvenou tváří a Scorseseho Mafiány. V poslední době je gangsterský film na ústupu (snad s výjimkou Road

to Perdition režiséra Sama Mendese a Scorseseho Skryté identity), Scottův snímek je tedy obrat ke kořenům. Krystalický příběh střetu jednoho z nejmocnějších mužů podsvětí Franka Lucase (Denzel Washington) a obyčejného policisty Richieho Robertse (Russel Crowe), který se jej snaží dostat na kolena, je zasazen do počátku sedmdesátých let, kdy Spojené státy svírala vietnamská úzkost a s ní spojený drogový boom. Lucas se stane hvězdou podsvětí právě díky drogám a svým životním příběhem vytvoří bizarní „temnou“ variaci na příběhy o americkém snu. Kromě ústřední hvězdné herecké dvojice se snímek pyšní zajímavým obsazením vedlejších rolí (Chiwetel Ejiofor, RZA, Cuba Gooding Jr.), propracovaným scénářem Steva Zalliana, postaveným na setkáních s dosud žijícími Lucasem a Robertsem (kteří se nakonec stali přáteli), a atmosférickým soundtrackem. Ostrý start nového filmového roku. **Premiéra 3. 1.** **–jj–**

výtvarné umění

Amerika dnes a včera večer

Galerie Rudolfinum v Praze nabízí mimořádný výběr z děl **amerických výtvarníků, narozených převážně po roce 1970**. Výstava nazvaná Uncertain States of America vznikla ve spolupráci s Astrup Fearnley Museum of Modern Art v Oslu (kde byl v roce 2005 vstup zdarma), obsahuje však i práce z roku 2007. Kurátoři výstavy Hans-Ulrich Obrist, Daniel Birnbaum a Gunnar B. Kvaran připravili zhuštěnou kompilaci nejnovějších směrů vývoje malby, sochařství, videoartu a dalších uměleckých forem nové generace umělců žijících v USA. Expozice je výsledkem dvouletého výzkumného projektu kurátorů, kteří navštívili více než 500 ateliérů a shromáždili na 2000 složek dokumentace. Jejich výběr odráží současný rafinovaný, ale i diskutabilní stav amerického umění a kultury. K vidění je zde například práce s létajícími stíny na podlaze od Paula Chana, instalace, malby, kresby a videa Adama Putnama, studujícího melancholické rysy městské architektury, nebo vtipná performance Karla Haendela proti Dni svatého Valentina. Dále: hyperrealistická socha bílého člověka, neodbytné video Těsto o trapně thrillerové atmosféře pokoutních výroben čehokoliv, nástěnka v rohu inspirovaná kulturou rave parties, kresby a sádrová socha ilustrující americký sen na příběhu Michaela Jacksona. „V době, kdy je oficiální politická kultura Spojených států vnímána na druhém břehu Atlantiku s výraznou skepsí, je důležité si připomenout komplexnost a zároveň různorodost americké umělecké scény,“ říkájí kurátoři významné výstavy nového roku.

Galerie Rudolfinum (Alšovo nábřeží 12, Praha 1), do **24. 2.**

–kb–

televize

Nový seriál

Ztraceni jsou mrtví, ať žijí **Hrdinové**. Zatímco se postavy seriálu Ztraceni čím dál více zamotávají do svého trochu samoučelného labyrintu, objevil se v roce 2006 na amerických obrazovkách další seriál, který na sebe strhl diváckou i kritickou pozornost. Hrdinové vycházejí z komiksového syžetu – několik lidí najednou zjistí, že mají různé nadpřirozené schopnosti. Zatímco veřejnost nic netuší, strhne se o tyto geneticky vylepšené jedince bitva mezi dobrem a zlem. Scenáristé rozdělili do 23 epizod boj o budoucnost lidstva, která vypadá v případech vítězství zla nerůžově – v plánu je vybudování nového, „bezpečnějšího“ světa. Proměna se má uskutečnit radikálně, gigantickým výbuchem uprostřed New Yorku. Jednou z nejzajímavějších postav seriálu je Japonec Hiro se schopností prostupovat časem – obohacuje děj o další motivy a zároveň je nejvtipnější. Právě díky pomalému odkrývání tajemné minulosti a procházení časovými rovinami je seriál divácky velmi vděčný a týdenní interval mezi díly je téměř krutý. Nepříliš přívětivý čas vysílání je pak nejspíše důsledkem toho, že seriál už dlouho putuje po pirátských sítích i s českými titulky. Prima, od čtvrtka **3. 1.** ve 22.15.

–jgr–

The Hives naživo

Skandinávské kapely bývají zarputilé. Pětice zvaná The Hives pod vedením charismatického zpěváka Howlin' Pelle Almqvista není výjimkou. Tihle pánové pocházejí ze švédského města Fagersta, oblékají se striktně do obleků v černé a bílé a patří mezi ty, kteří vrátili rock na výsluní. Tak dlouho obehřávali rockové a punkové klišé, až se jim podařilo vykresat neotřelý zvuk. Jejich přímočará hudba, tepající rytmus a burácející nástroje se zdají být retro, ale znějí velmi současně. Nejdůležitější je však velká porce nadhledu a živelné koncerty. Záznam jednoho z nich (koncert z Francie z roku 2005, k tehdy aktuální desce Tyrannosaurus Hives) uvede ČT2 v pátek **4. 1.** v 01.00.

–jv–

Lantana

Policista Leon je nevěrný své ženě Soně, starající se o domácnost a dva syny. Do vztahu právníka Johna a psychiatricky Valerie dramaticky zasáhla tragická smrt dcerky. Jane a Pete se pokoušejí zachránit rozpadající se manželství dočasnou rozloukou… Cesty manželských párů v současné Sydney se kříží, jejich osudy se proplétají a nakonec je navždy propojí jedna tragická, nešťastná událost… Po úspěšném debutu Bliss se po sedmnácti letech vrací k filmové režii **Raye Lawrence**: na motivy divadelní hry natočil psychologický thriller o čtyřech manželských párech, jejichž vztahy jsou protkány nefunkčností a bolestí. Název snímku je odvozen od tropického keře, vytvářejícího nepropustné houští. Funguje nejen v symbolické rovině, ale také se zapojí přímo do děje, radikálně jej ovlivní. Lantana je strukturou vyprávění podobná například Magnolii či Short

Cuts, ale vyhýbá se jejich sarkasmu. Při výpovědi o krizi středního věku se film opírá zejména o vynikající herecké výkony a o realistické zachycení prostředí. Kriminální zápletka zůstává v pozadí, ale zároveň účinně stupňuje napětí. Snímek byl odměněn sedmi cenami Australského filmového institutu, včetně ocenění za nejlepší film a scénář a několika cen za herecké výkony. Kromě toho se stal vítězem v pěti hlavních kategoriích Australských nezávislých filmových cen. ČT1, v pátek **4. 1.** ve 23.00.

–lg–

Čtenářský deník...

Na cyklus brněnského studia Česko jedna báseň navazuje Čtenářský deník. Ve třinácti minutách bude každý týden představena jedna kniha z polistopadového období, kterou považují tvůrci pořadu za důležitou. Čeká nás tak Sestra Jáchyma Topola, Europeana Patrika Ouředníka nebo Selský baroko Jiřího Hájička, objeví se však i knihy lidovější, jako je Hovno hoří Petra Šabacha nebo Báječná léta pod psa Michala Viewegha. Díla mají být představována různými osobnostmi, a hned toho prvního, Medvědího románu Jiřího Kratochvila, se ujme Petruška Šustrová. Součástí pořadu bude i rozhovor se spisovatelem. Uvidíme, do jaké míry se České televizi podaří zaujmout ty, kteří by se k těmto knihám normálně nedostali, a doufejme, že se objeví kriticky nadané osobnosti, které budou s autory schopny vést neakademický rozhovor, jak slibuje upoutávka pořadu. ČT2, v sobotu **5. 1.** v 11.40.

–jgr–

rozhlas

Mikrohra o nás

Český dramatik Karel Steigerwald se už od osmdesátých let zabývá českou současností, kterou traktuje buď přímo nebo v alegorickém, historizujícím rázu. Jeho hru **Hospoda všedního dne** (natočena roku 1993) na téma demokracie a česká národní povaha režijně připravil Ivan Chrz. Jistě nebude bez zajímavosti, co bylo „všedním dnem“ před patnácti lety. ČRo 3 – Vltava, v sobotu **12. 1.** v 11.30.

Goldflam o člověku

Dalším, již několik desítek let uváděným autorem, který spolupracuje s rozhlasem, je Arnošt Goldflam. Ten se ve svých textech daleko častěji obrací k individuálnímu lidskému osudu. Ve hře s čapkovským názvem Život a dílo Viktora Laudy srovnává osobní a uměleckou dráhu svého hlavního hrdiny, jemuž propůjčil v rozhlasové inscenaci, uvedeně poprvé roku 2002, i svůj hlas. Melancholickou grotesku o nekonečných podobách Goldflam též režíroval, v dalších rolích uslyšíte někdejší herecké opory brněnského HaDivadla, mezi jinými též Ivu Klestilovou, Tomáše Matonohu, Miloslava Maršálka či Marka Daniela. ČRo 2 – Praha, ve středu **16. 1.** ve 20.05. **–ml–**

ah – Anna Hejmová / **jgr** – Jiří G. Růžicka / **jip** – Jitka Páleníková / **jj** – Jan Jílek / **jv** – Jan Vávra / **kb** – Karel Brávek / **lg** – Lukáš Gregor / **ml** – Marta Ljubková / **pa** – Petr Andreas

Oranžový výlep

Průběžná výstava komiksů všedního dne

Expozice vašich pouličních i útulně domácích uměleckých a politických děl právě začíná. Archy s různě objemnými prázdnými bublinami vyšly jako příloha vánočního dvojčísla A2 (51–52/2007), další lze zdarma vyzvednout v redakci našeho týdeníku či objednat na její mailové či poštovní adrese. Své přímé zásahy do stereotypních obrazů fotografujte a pošlete na adresu bublina@tydenikA2.cz. Nejlepší přetiskneme v A2 či uveřejníme na webu tydenika2.cz/bublina. Oranžový výlep pokračuje. Hlásíme se o svůj hlas.

Návod k využití: 1. odloupněte bublinu, 2. doplňte text a nalepte, 3. vyfotografujte a pošlete do redakce na bublina@tydenikA2.cz. Vybraná díla otiskneme, nejzdařilejší odměníme. Kam bublinu nalepíte, záleží jen na vás. A2 kulturní týdeník nenese žádnou odpovědnost za škodu, která by případným nezákonným jednáním mohla vzniknout.

TEREZA ULIČNÁ

MARTIN STEHLÍK

JÍŘÍ FRANTA

JÍŘÍ FRANTA

Vyřešit otázku dopravy!

Hrdost na nová auta

Praha razí řešení dopravy, které je finančním i urbanistickým hazardem.

MICHAL KŘIVOHLÁVEK

Názory na problémy dopravy v Praze se liší člověk od člověka. Postoj významně určuje osobní zkušenost – kde žiji, pracuji a jak většinou jezdím – a postoj k městu a obyvatelům jako celku. Podle toho, jaká část vašeho dopravního „já“ převažuje – řidičská, pasažérská či chodecká –, mohou se vaše problémy pohybovat mezi krajními polohami.

Řidič zastupuje názor, že na silnicích probíhá neustálá zácpa a není kde parkovat, pro pasažéra veřejná doprava nepostačuje současným nárokům a chodec vnímá nehostinné ulice plné aut, po kterých se špatně chodí a jezdí na kole. Na každý ze stesků existuje v rovině současné politické rétoriky i pádné řešení. Jsou-li silnice zacpané a garáže plné, postavíme nové. Nevejdete-li se do metra, počkejte na další kilometry tratí. A chcete-li chodit či projet se na kole, vytvoříme pro vás pěší zóny a koridory! Každý problém má své řešení, žádný problém. Tedy jeden – ve skutečnosti to tak nefunguje.

Kapacita veřejného prostoru

Proč izolovaná dopravní opatření nefungují, lze popsat pomocí tří fenoménů. Jsou jimi funkce, prostor a peníze. Veřejný prostor města v sobě kloubí myriády aktivit, včetně důležité funkce přepravy a pohybu obyvatel, tzv. městské mobility. Plocha, na které se odehrávají obytné, obchodní, společenské, výrobní, rekreační a dopravní aktivity, je při-

tom stále jedna a tatáž, omezená svou kapacitou. Navzdory snům architektů a urbanistů se rozdělení funkcí do monofunkčních zón ukázalo jako nereálné. Ve skutečnosti se aktivity místa sžívají, navzájem se ovlivňují, bojují – a někdy převládají. A podle toho proudí i život jejich obyvatel, zaměstnanců, hostů či pasažérů.

Při debatě o Praze je nutné rozlišit její historicky vzniklá pásma. První se označuje jako kompaktní město (cca do šedesátých let minulého století bez nízkopodlažní zástavby) a jejím jádrem je tzv. širším centrum (v hranicích na západě Strahov, na severu Letná, na východě Nákladové nádraží Žižkov a na jihu Vyšehrad). Druhým pásmem jsou vnější městské části včetně sídlišť a třetí úrovní nyní hustě zabydlované okrajové městské části. Ve stavebně stísněném a historicky cenném vnitřním městě si veřejná doprava neklade zdaleka takové nároky na prostor a ostatní funkce jako nové silnice a parkovací zařízení. Ušetřený prostor a prostředky je možno věnovat pěším a cyklistům a rozvoji dalších aktivit města. V klasickém městě je výhodnější preferovat veřejnou hromadnou dopravu před individuální automobilovou dopravou.

Auta pod zem?

Smysluplná dopravní koncepce by měla respektovat rozsah kompaktního města, ve kterém bude hlavním operátorem veřejná hromadná doprava s podporou kvalitní pěší a cyklistické infrastruktury. Uvnitř kompaktního města nesmějí být realizovány nové a musí být humanizovány stávající kapacitní rychlostní autodráhové komunikace. Realizace takových atraktivních komuni-

kací vnitřním městem naopak novou individuální dopravu přivede, a roztočí tak spirálu neřešitelných problémů prostorových, urbanistických i kvality životního prostředí.

Zdánlivé řešení nabízí slogan *Auta pod zem*, popisující tunely severozápadní části Městského okruhu od Pražského hradu přes Letnou do Holešovic, který razí (a to doslova) současné vedení města. Slogan již bohužel nedodává, že auta pod zemí nezůstanou. Plány na rýsovacích prknech projektantů vykrájují z kompaktního města pět mimoúrovňových křižovatek, které svými chapadly objímají místa přitažlivá pro jiné městské účely. Studie budoucí zátěže, které si město nechalo udělat, počítají s nárůstem počtu aut na všech návazných povrchových (!) komunikacích. Vedení města argumentuje tím, že stavba odkloní část průjezdné dopravy a nahradí ji místní dopravou. Byla-li Letná přetížená projíždějícími auty, nyní obyvatelé mohou jásat – bude zatížená jejich vlastními automobilovými cestami. Problém je, že v kompaktním městě s vysokou hustotou obyvatel a pracovních příležitostí nefunguje technokraticky lákavý princip separace. Více nadchodů, podchodů, mostů, tunelů nebo i světelných přechodů vytváří z příjemného města panoptikum, ve kterém se ztrácejí životodárné městské aktivity. Z tunelových ústí a návazných komunikací vznikají bariéry, kterým se obyvatelé vyhýbají a které krom potenciálního vandalství a násilí nevybízejí k žádným činnostem. Stavba této části okruhu porušuje principy vzájemného ovlivňování, vede totiž nevhodně přes cennou kompaktní městskou zástavbu.

Náklady na popisovanou severozápadní část Městského okruhu činí podle získaných

zakázek 30 miliard, znalci tvrdí, že se mohou vyšplhat až ke 40 miliardám. Stavba přitom není spolufinancovaná žádným evropským dotačním programem – nesplňuje totiž zadání, nemá vypracovaný posudek na životní prostředí. Sto procent nákladů jde z peněz města a stavba je finanční hazard, jehož dopady pocítíme okamžitě. První sousto pro rok 2008 činí 7 miliard korun a zkrácena byla provozní dotace Dopravnímu podniku (navržených 7,2 mld, roční kapacita 4 mld cestujících), podfinancována je Technická správa komunikací (která spravuje stávajících 3200 km silnic Prahy) a nedostatečně se rozvíjí i ROPID s důležitými příměstskými vlaky a autobusy do stále více obývaného středočeského předpolí Prahy.

Postsocialistická Praha měla začátkem devadesátých let ve srovnání se západními městy v dopravě výjimečné postavení. Vysoká hustota obyvatel klasického kompaktního města, vysoce rozvinutá veřejná doprava a (nedobrovolný) nízký stupeň automobilizace znamenal skvělou startovací pozici v soutěži o kvalitu života v nových podmínkách. Bohužel městské vlády tuto výzvu nevezly vážně a dnes se Praha řadí v počtu vykonaných cest autem do průměru a v počtu vlastněných aut na evropskou špičku. Národní hrdost se ze Škody rozšířila o Toyotu, Peugeot, Citroën a Hyundai. Zarážející nadále zůstává skutečnost, že Praha má relativně malý počet pro město životodárných pěších cest a cyklostezek (Praha 21 %, Mnichov 37,5 %, Vídeň 30 %, zdroj: Mobility Database, 2000).

Autor je sociální antropolog, zabývá se životem moderních velkoměst, pracuje v iniciativě Auto*Mat.

zkratka

Veřejně přístupný a dalším informacím otevřený seznam tuzemských nejohroženějších nemovitých kulturních památek (monumnet.npu.cz) obsahuje zatím 600 položek, z toho v Praze čtyři desítky, včetně paláců na Hradčanech, Malé Straně a na Starém Městě, které vlastní stát. Z dalších: městské hradby Olomouc, alej na Svatém Kopečku, zámek Nový Světlav v Bojkovicích, fulnecký zámek, Zeyerův dům v pražské Liboci, městská jatka v Moravské Ostravě. / Ve výroční anketě Lidových novin se knihou roku 2007 stala Korespondence Jiřího Voskovce a Jana Wericha. / V Číně se kvůli nedostatku papíru zvedla jeho cena a vzhledem k tomu, že na Východě tiskne své knihy i mnoho zahraničních nakladatelů, očekává se vzestup cen knih celosvětově. / Pražské kino Aero začalo uvádět přímé přenosy z newyorské Metropolitan opery. / Britský časopis Gramophone uvedl, že od března 2008 bude přenášet svých šest oper do dvou stovek kin též San Francisco Opera. / Ceny Ministerstva kultury za přínos k rozvoji české kultury za rok 2007 dostali Bohuš Zoubek za celoživotní zásluhy na poli umění a kultury a za vynikající výsledky v čele Filharmonie Brno, Dana Kalinová za organizaci veletrhu Svět knihy Praha, Jiří Gruntorád za knihovnu Libri prohibiti, Ladislav Zeman za práci v Klicperově divadle Hradec Králové a autorská dvojice Vítězslava Šrámková a Jiří Valenta za péči o historii českého amatérského divadla. / Český rozhlas 1

– Radiožurnál od Nového roku ruší vysílání předpolední nedělní Knihovničky Jany Klusákové. / Na 6. mezinárodním bienále současného umění ve Florencii 2007 byli v kategorii nových médií oceněni dva umělci z ČR. Federico Díaz dostal 1. cenu za šestiminutovou interaktivní videoinstalaci Sakura, Jakub Nepraš (A2 č. 7/2007) cenu třetí za videomalbu jako projekci na vymatněné plexi, nazvanou Liana (cyklus Kultury 2006). / Mezinárodní designérskou soutěž pro mladé talenty ARTZEPT vyhráli čeští autoři z Dirty Design Studia za nádobu Srdce. Třetí místo obsadil český designér Zdeněk Vacek. / Po deseti letech se ukázalo, že Gauguinova socha kozoroha, kterou v roce 1997 koupilo s velkou slávou v aukci za 125 tisíc dolarů muzeum v Chicagu, byla padělkem podvodníka z Boltonu. / Společnost Bayer a Nadace umění pro zdraví otevřely nově umělecky vyzdobené prostory Dětské polikliniky Fakultní nemocnice Motol. / Komik Sacha Baron Cohen oznámil, že končí s postavami Borat a Ali G, jsou prý natolik populární, že ztratily smysl. / Literární obťideník Tvar před koncem roku 2007 zabil svého komentátora Aloise Burdu. / Zemřel kanadský jazzový pianista Oscar Peterson, americký bluesman Ike Turner a francouzský spisovatel Julien Gracq, vlastním jménem Louis Poirier, který odmítl Goncourtovu cenu. / Obyvatelé Betléma přemalovali graffiti, která po místních zdech nakreslil Banksy, aby ukázal na jejich zoufalou situaci. Uráželo je, že na nich byli zobrazeni jako opice. –jgr–, –lb–

Jonáš Hájek

DALŠÍ KONEC

Sníh rozostřuje obraz napadnuté švestky,
pozadí: tma. Jen štekot, zdánlivě poslední,
dává ti tušit obrysy kopců. Slovo kosmatý.
Čaj z letní vody nepiješ vzdor převaření.

V noci se dotknu jednoho tajného místa.
Ráno nás rozláme na kousky. Zestárnem,
budem mít usazené ruce, přijedou známí
a v jejich šunce zatavená novoroční obleva.

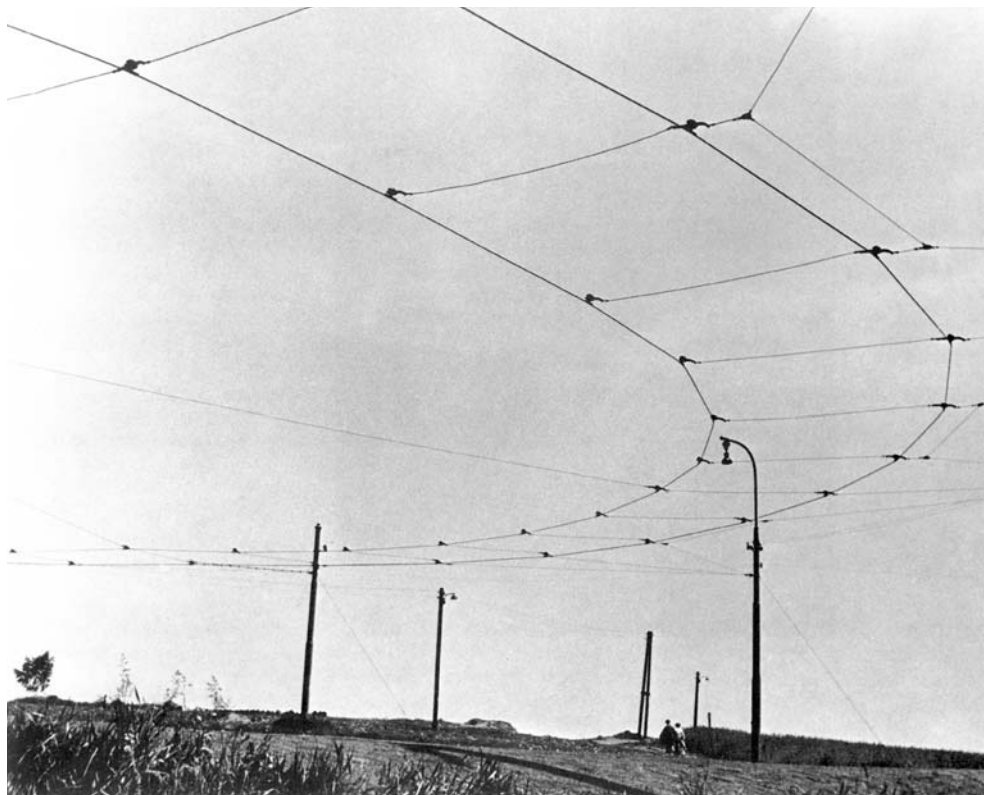
Kouřím na zápraží, kam přerůstá zerav,
naslouchám výkřikům z filmu, který pouštíš.
Přemýšlím při tom, zda, jak, proč a na co čekat.
Za stěnou v horní místnosti se zatetelí plch.

Tak jak: je banalita banální?

Prázdná země Jiřího Sádla

„Psychologické či sociální romány, zaměřené pouze na člověka vytrženého z přírody, začínají být na jedno brdo,“ praví RNDr. Jiří Sádlo, CSc., v nedávném rozhovoru v časopisu Tvar (č. 17/2007). Útlý svazek přírodních pozorování Prázdná země jako by byl Sádlovým drobným, nezvyklým, avšak patřičným a také zvláště působivým pokusem o odlišný přístup.

JAN ŠTOLBA

Václav Chochola: Konečná, 1947

Kdysi jsem pracoval v domově důchodců. Jeden muž si tam psal nejobyčejnější denní záznamy: slunce svítí, dnes pršelo, bylo pod mrakem. Oběd. Ani o lidech už nic, jen o počasí, jídle, základních fyzických stavech. Zápisky měly nulovou hodnotu literární a vlastně i výpovědní. Byly dojemné, smutně lidské, zároveň se od nich člověk instinktivně odvracel. Šlo o čirou banalitu chycenou při činu. O život přistižený v nejzazší poloze, na samém konci; scéna se vyprazdňuje, lhostejně nachystána pro další možná představení.

Výsledky výzkumu

Mužovy zápisky mi vzdáleně přišly na mysl po nahlédnutí do svazečku Jiřího Sádla (1958), nazvaného *Prázdná země*. Najdeme tu věty jako: „Kolem svatého Matěje po čtrnáct dní v roce mrzne, ve dne by tálo.“ – „Venku, dosud v slunci, těžké clony sněhu hnal vítr na popředí temně modrého nebe.“ – „Sobota a neděle, kdy je na slunci jaro, ve stínu mráz.“ – „Ráno už není taková tma.“ Ne všechny pasáže přírodních pozorovacích zápisů jsou ovšem tak radikálně oproštěné. Biolog Jiří Sádlo, o němž na záložce čteme, že se věnuje rostlinné sociologii, dynamice krajiny v holocénu či kulturně-naturálním jevům v tzv. nové divočině, má svůj tlumený, civilní, do okolí vyhlazený, přece však po svém „poetický“ styl. Či spíš vnitřně poetický přístup; dokáže postát v přehánce, extaticky přecházet sem tam lipovou alejí, podrobně zkoumat vrásnění na sněhu. Či bez varování vykypí až furiantsky, nevázaně, hravě reflexivně. „Přece jsem vždycky rosomák (Gulo gulo), který se na jedné straně mrštně prosmývá terénem, plískanicí. Který naprázdno zabuší na prázdná vrata bazaru.“

Sádlo píše jako člověk citlivý, inteligentní a pozorný, navíc s odbornými znalostmi. Rozhodně žádný „blb“, jež žertem zmiňuje (nejspíš autorská) záložka knížky: „Je-li pokládán za blba, smutně souhlasí...“ Pronikavou kapitolkou je Poznámka o metodice, v níž Sádlo jazykem vědy nastiňuje, že text byl „psán jako součást dlouhodobého výzkumu podivného rázu reality“, že v něm zkoušel „detekovat přítomnost reality na podkladě jevové

chudé a na pohled nekvalitní soustavy (mírné terény, autobus dvakrát za hodinu, polojasno...)“. Sám vypichuje záměrnou absenci imaginace či „idiotský nedostatek vzmachu“. To zní podnětně a sympaticky, a to i v případě, že jde o lehkou parodii či mystifikaci. Otázka zůstává: jaké budou výsledky výzkumu? Už víme, proč text vznikl, ještě ale není jasné, do jaké míry je pisatel jen průzkumníkem, a kde se začne měnit v autora.

Pěna, vlna, ryba

Ačkoli je metoda vyjádřena exaktně, Sádlo se při psaní tak rigorózně nechová. Styl zápisů klouže mezi různými polohami. Minimalistická pozorování si drží střízlivou malebnost, jindy narazíme na až experimentální repetování, provedené však bez „chladné“ důslednosti; jde spíš o vlivné tvůrčí zkoušky, s potěchou kroužící kolem svého předmětu: počasí, fernetu, louskání ořechů. Jako pozorovatel zůstává Sádlo poctivý a pokorný, za textem tušíme zaníceného zimního chodce či oddaného letního povaleče v mláži. Jako autor je rozvolněnější. Pravidelně narazíme na přesné abstraktní postřehy: „Hlavní princip zimy: kázeň.“ Jindy zápis zavede pisatele do míst, o nichž zkraje neměl potuchy, třeba k veršům či parafrázi novelky ze zavátého Ruska. Opakovaně Sádla jímá jakási pozorovatelská něha; nechá se unést jevem k črtě až rozverné, je schopen se podle nálady opojit drobnohlédností popisu, zvukomalbou přírodních názvů či místních jmen. Případně se pustí do rozšafného archaicko-scientistního líčení (staroboleslavské pokleknutí), v němž jazyk vědy začne vyjevovat svou odvrácenou, křehce blouznivou tvář. I tyto spontánní nápady však zůstávají platnou součástí průzkumu.

Jak tedy Sádlo nakládá s banalitou, k níž se upnul, do níž se vmezil? Vlastně je to úplně naopak: zatímco pán v domově důchodců v zápiscích projevoval závěrečnou „bezradnost“ nad úhrnem světa, jenž mu plynul za okny, pro Sádla podobně holá pozorování znamenají pouhý začátek. Nejraději hned zkraje odsune banalitu jako takovou stranou, v zárodku ji vyšine do dobrodružného pozorování. Banalita v jeho očích transcenduje do

zázraku, jenž se ovšem nevymyká přirozenému řádu věcí, naopak, je jeho hlouběji skrytou vrstvou. Přitom Sádlovou předností je, že se nedá strhnout k poetizování. Zázračno má pro něj své exaktně zachytitelné hodnoty, povstává z jejich rozkrytí. Tady se rodí z pozorovatele autor: podrží si výchozí rigorózní principy a motivy, ale dokáže je „znásilnit“ k nové kvalitě. Čím dál častěji jsem se přistihoval, že čtu s důvěrou, protože zapisuje nikoli poeta, ale vědec. Ten pak je schopen dospět k nádherným vizím z úplně opačné než lyricky obrazné strany: totiž tím, že věci zatěžká logikou přírodního dění. Tak v krásně zarputilé úvaze o prehistorickém křídovém moři, jež kdysi zalévalo Čechy: „Moře nepřišlo potopou. Mořská transgrese postupovala k jihu, takže každý kámen zažil okamžik, kdy se stal kamenem pobřežním, kdy se ho prvně dotkla kapka mořské vody, pak – třeba dlouho potom – slaná pěna, vlna, ryba.“

Sáhl jsem si na zem

Sádlovy zápisky se obejdou téměř bez lidí. Skoro vše se děje venku, v polích, na zahradě, v příměstských „mírných terénech“. Pozorovatel se nezalekne lečjakého „amorfního marastu“, jež periferní krajina dovede zplodit, přírodní dění vůbec je odhalováno jako propojená proteovská skrumáž. Leč vetře se sem i „jarní“ popis složitě vzorovaného koberce... Zajímavé přitom je, že Sádlovy záznamy nepůsobí vyloženě smyslově. Nevztahují se totiž k žádnému smyslovému recipientovi, ať už pisateli či čtenáři, ale jejich podstata je hlubší: směřují hned k struktuře, bytostné podstatě. Sádlovy texty mi vzdáleně připomněly jiného radikálního průkopníka banálních území a portrétistu všedních skrumáží, Vladimíra Pavloviče, autora svazku *89 míst k sedění*. Sádlovy a Pavlovičovy texty snad spolu sdílejí i odstín insitnosti, u Sádla ovšem přítomný opravdu jen stopově, jako průvodní jev excentrického soustředění, „zaťatosti“ pisatelova způsobu.

Zápisky jsou nezvykle, avšak vnitřně logicky komponovány: začíná se zimou, následuje „konstruktivní“ tlení podzimu, nakonec jaro, záluďné, něžně dravčí, propastné. Léto záměrně vynecháno – „aby se to nezacyklilo“. Zápisky ovládá vzrůstající zápal, záznamce sám sebe přistihuje, jak se koncem léta opile válí v bokehlu, předjaří mu splyne s volností zapínání poklopce při výstupu z tramvaje. Čichá ke kamenům a náhle i prostá sdělovací věta „Nacházím v polích další černé kameny“ v sobě drží nečekané napětí, animálně „posvátné“ tíhnutí kamsi. Stejně jako do rozložitého popisu křovin vsunutá věta „Sáhl jsem si na zem“ je skrytým, letmým ritem, divokým znamením účasti, gestem stvrzujícím zdejší přebývání.

Jenže podobná slova jsou pro Sádla svět už trochu silná. Mohou hrozit vzletem, jemuž se pisatel tak „idiotsky“ vyhýbá. Lépe je přidržet se banální linie. Příroda autora „obalamutila“ svou zázračností a svými taji, ač k vlastní *banálnosti* ho nepustila. Banálnost je totiž doménou výhradně lidskou, naopak Sádlo docela splývá se svým „nelidským“ předmětem, a tak na území banality přirozeně nachází vše jiné než banalitu. Dalo by se říci, že autor a banalita si s úctou a gusem vzájemně odolali.

Autor je básník, literární kritik a hudebník.

Jiří Sádlo: Prázdná země.

Dauphin, Praha 2007, 88 stran.

Jak je všechno blízké nejistotě

Opati Pierra Michona

Pierru Michonovi nyní v češtině vyšla kniha *Opatí*. Jeho psaní je přesvědčivým důkazem, že velká literatura může existovat i na malém prostoru, že velká literatura je stále možná. A že nespěchá.

ONDŘEJ KAVALÍR

Svou první knihu vydal Pierre Michon (1945) v třiceti osmi letech, rovnou v prestižním pařížském nakladatelství Gallimard. Tato prvotina, nazvaná *Maličké životy* (Vies minuscules, 1984), se stala literární událostí, oceněnou Prix France Culture. To vše kvůli „pouhým“ dvěma stům stranám textu, na nichž rozehrál osm variací na bolestné všední příběhy. Během následujících třidvaceti let napsal v pozvolném tempu několik dalších knih, z nichž většina nepřekročila rozsah sta stran. Bytostnou doménou Pierra Michona od dob jeho debutu totiž zůstává literární miniatura, nic mu není vzdálenější než vitální pisatelé rozsáhlých románových ság. Jeho dílo mělo vždy nejbližší k nenápadné křehkosti poezie, k jejím náznakům a zámlkám. A také k její estetické intenzitě a náročnosti.

Čekání na slova

Přestože bývá Michon částí francouzské literární kritiky volně řazen k minimalistickému proudu, navazujícímu na nový román, zdroj jeho inspirace sahá mnohem hlouběji, až do doby francouzských romantiků. Právě zde se objevily první pokusy o absolutní literaturu, která by slučovala přednosti lyriky a epiky – hudebnost a příběh –, první pokusy o báseň v próze. Michonovými skutečnými předchůdci jsou Baudelaire, Hugo a Flaubert.

S Baudelairem (jehož jedna kniha se přímo jmenuje *Malé básně v próze*) ho pojí vníma-

ní literatury jako něčeho exkluzivního, vzdáleného hrubému vkusu mas – jeho estetický aristokratismus. Michon ve svém střídém psaní bojuje proti verbální záplavě, před níž dnes není úniku, nesmíruje se se znehodnocováním a degradací slov, snaží se obnovit čistotu jejich původních významů. Bojuje o každé slovo, o každou větu. Píše, protože je to pro něj bolestné a nesamozřejmé. „Můj vztah k textu je vztahem boje a odmítání. Vzájemného znásilňování,“ říká o sobě a jako bychom v tom slyšeli ozvuky obdobných slov Flaubertových. Oba sbližuje zážitek nesnadného psaní, dlouhá období, během nichž pouze čekají na další knihu, a jiná dlouhá období, kdy hledají její dokonalý jazykový tvar. Stejně jako Flaubert psal *Paní Bovaryovou* třiadvacet měsíců, mohl Michon čekat osm let, než nakladateli světil svůj román *Velká Beuna*.

Michonovo psaní vrací do života romantickou magii slov, posvátný vztah ke psaní (leckdy zavánějící literárním fetišismem), oživuje v současné literatuře kategorie posvátna a vznešenosti. „Zkušenost psaní je extatická,“ prohlašuje a znovu se hlásí k modernismem zavržené myšlence prvotní inspirace. Ovšem na druhé straně se neuzavírá ani do žádného literárního tradicionalismu, jeho zhuštěný výraz je důsledně poučený modernistickou eliptičností. Mezi jeho předchůdce můžeme počítat nejen romantiky, ale i Becketta a Faulknera. Není divu, že toto dvojí rozkročení mezi modernou a tradicí (podobně jako u Pascala Quignarda) z něj činí autora přitažlivého především pro intelektuály, že jeho dílo se na žijícího autora těší neobvyklému zájmu francouzských akademických kruhů.

Když byla slova ještě silná

Bylo by však mylné spokojit se s nálepkou „intelektuálního“ autora, protože Michonovi jde o něco zásadnějšího než o literární

Berlínské zobrazení Tance smrti, 4. část

preciznost. Jeho cílem je návrat ke zdroji, k prvotním pojům a příběhům, jeho psaní je procesem zapomínání na všechno vyčtené a naučené. Snaží se zachycovat věci v jejich původní síle a čistotě. Beze zbytku to platí pro Michonovu předposlední knihu *Opatí* (Abbés), která vyšla po pětiletém odmlčení v roce 2002 a získala ocenění Prix Décembre, podobně jako o několik let dříve *Elementární částice* Michela Houellebecqa.

V této knize sledujeme příběhy tří generací benediktinů z kraje Vendée. V prvním se přeneseme krátce před rok 1000, kdy se hrstka mnichů z kláštera svatého Michala snaží vyrvat moři kousek země. Poslední příběh končí na téměř sto let později. Michon svou volbou středověkého prostředí (které ovšem uvozují autobiografické poznámky) projevuje nejen hugovskou zálibu v tomto barvitém období, ale především demonstruje nadčasovost krásy, již evokuje prostřednictvím působivých poetických obrazů. V nich se vrací k prvotním, základním lidským zkušenostem: se živly (téměř bachelardovská manifestace ohně, vody, země), se střídáním ročních období (především jaro, zima, podzim), se základními lidskými pohnutkami, které mají podobu

touhy – po moci, po slávě a sexu –, ale také žárlivosti, násilí a smutku. Michonova slova zní jasně a neopakovatelně, osvětlují zdánlivě známé, podobají se archetypálnímu jazyku Sylvie Germainové: „Šedé krávy se tu a tam potulují mrholením, černý opat jde ve své kápi přímo k chýši, kterou zná. Žena dřepí na svých mramorových nohou. Je sama, manžel je v kovárně. Muž odhazuje kápi, žena vidí slaměný vích. Odhaluje se až k pasu, lehá si, otvírá se. Opat se dívá na ránu mokrého ohně v jejím víchu, potom už ji nevidí, protože se do toho ohně vnořil. Žena zakřičí jak racek, spojí je modrý blesk, Eble se v kápi vrací do knihovny.“

Poslední věta knihy je jakýmsi povzdechem údajného středověkého kronikáře: „jak je všechno vrtkavé a blízké nejistotě“. Možná to představuje nejsilnější motiv Michonova psaní, které není ničím jiným než vzdorováním této nejistotě. „Když nepiši, nihilismus se znovu objeví. Nejsem to já, kdo je nihilistou, nihilistická je naše doba. Psaní je způsob, jak se od ní odtrhnout.“

Autor je kritik, dramaturg a redaktor nakladatelství Labyrint.

Pierre Michon: *Opatí*. Přeložila Mirka Ševčíková. Paseka, Praha 2007, 72 stran.

literární zápisník

Zrno od plev

O impakt faktorech a financování humanitní vědy

Petr A. Bílek

Na konci října i některá naše masová média zmínila dopis děkanů filosofických fakult premiéru Topolánkovi. Ritualizace našeho státního zřízení totiž má své kuriozity: tak jako je prezident republiky vrchním velitelem ozbrojených sil (a zdalipak se asi jeho volitelé ptají, jestli bude umět rázně a hlasitě velet?), tak je i každý náš premiér automaticky předsedou Rady vlády pro výzkum a vývoj. Děkan si v dopise stěžovali na znevazující přístup „ústředních orgánů“ ke společenským a humanitním vědám: nepočítá se s nimi na velké peníze z operačního programu EU, dává se jim na grantech čím dál méně peněz a aplikují se na ně impaktová kritéria, která však v této oblasti nefungují. Dopis děkanů ani tato glosa nemohou postihnout komplikovanost celé problematiky, nicméně pár polínek do ohně rád přiložím.

Peněz na humanitní oblasti je prý málo. Je, a na mé mateřské FF UK se to začíná projevat již nad rámec snesitelnosti. Problém ale není v tom, že jich je málo v celkové proporcii: v ČR se údajně na humanitní vědy vynakládá 11 % veškerých peněz na vědu, což je mno-

hem více než v jiných zemích EU. Problém je v distribuci těchto peněz: máme nejen školy, ale i akademicko-badatelské ústavy, nové veřejné vysoké školy vznikají jako houby po dešti, procento vysokoškolsky vzdělané populace je pořád nízké, takže je kam ty peníze lít. Jenže tečou potrubím, v němž každý dostane trochu: tomu dali, tomu taky, a ten maličký šup do komůrky a tam se napapal. Nikdo nedostane na léta dopředu a pořádně, ale nikdo přitom neutře hubu: dotace na výzkumné záměry i granty se rozdělují tak, že tamti už mají a tihle ještě ne, tak jim přece musíme taky dát. Nikdo si netroufne říci: vy uče bakaláře (a doučujte i sebe), a vy naopak uče jen na půl úvazku a ve zbytku času a sil krásně bádejte.

Ono je totiž těžké říci, kdo vlastně výzkum dělá a kdo ne. Papír popisují všichni, a v humanitních vědách na patenty a vynálezy dochází jen u jurodivých. Když si na stránkách www.vyzkum.cz kliknete na veřejně přístupné údaje RIV a jako obor zadáte AJ (písemnictví), načtou se vám tisíce výsledků bádání. Jenže vedle metodologicky i materiálově objevných studií jsou tam i šťeky do novin a pokoutních plátků. Vedle respektuhodných knižních monografií jsou tam brožury vydané nakladatelem, který si živnost nejspíš založil jen pro vydání té jediné knížečky. Obojí mají ISBN, obojí se počítají. Aby se roztrídilo zrno od plev, musely by zasedat desítky komisí, které by někdo musel platit za to, že vše přečtou. A kdyby i tak bylo: dá se sku-

tečně spolehnout na to, že komise je objektivní a že všichni přečetli a probrali vše, co nějakým stupněm kvality označili?

Bodově ohodnocovat humanitní bádání je vskutku potíž: dopad (to je onen impakt) na náš život nevidět u dobrého ani špatného. A měřit to rozsahem? Někdo za život napíše pár stovek stránek a je komunitou soudných ctěn a veleben, někdo vydá stránek tisíce a ostatní se jen pobaveně smějí. Lze asi nastavit jistá pravidla: psát v cizím jazyce je nejspíš bohubíbější, neboť tak se oslovuje lidstvo, a ne deset milionů fanoušků hokeje a smaženého sýra. Ale je pak slovenština cizím jazykem jako každý jiný? Není zahraniční badatel působící v ČR, nicméně píšící mateřštinou a publikující doma, tak trochu zvýhodněn? Není bizarní, aby se o nalezéném kuse povídky Josefa Karla Šlejhara referovalo v angličtině a aby nálezce vysvětloval americkým vydavatelům, že pro historiky české literatury je takový objev opravdu zásadní? Jako by nestačilo, že na dodatkách k diplomu se našim studentům tiskne i anglické znění názvu diplomky, jako třeba „J. K. Šlejhar's *Kuře melancholik*“, což jistě zahraniční zaměstnavatele zaujme a absolutně s chutí přijmou. Dá se vyčlenit skupina časopisů, kde probíhá recenzování, takže za zveřejněnou studii někdo svým jménem a ctí ručí. Dá se i pro knihu žádat, že má mít recenzenty z oboru: ne každý svolí, aby se jeho jméno skvělo na tiráži evidentní blbos-

ti. Udělá-li se to, půjde snad oddělit vysoké školy, které by měly „jen“ učit, od těch, kde se investice do bádání jeví jako smysluplná. A až se to udělá, někde bude lépe.

Ale i pak budou nechtěné dopady. Proč by se literární kritice, tj. psaní o knihách, které by šlo nad rovinu infotainmentu, plnění PR zakázek či vyřizování osobních účtů, věnoval někdo z badatelů, když recenze se nepočítá? Proč by psal do časopisu či na web s relativně velkou čteností, když není v kategorii uznávaných časopisů? Proč by soubor nahodilých příspěvků vydával někdo jako sborník, když váha kolektivní monografie je mnohem větší?

V evropském měřítku vznikla European Science Foundation (esf.org/home.html), která má snahu objektivizovat měření výzkumu. Je ale dosti příznačné, že soupis literárních časopisů, označených jako excelentní, ne a ne zveřejnit. Na konci listopadu u výchozího soupisu katalogu ERIH stálo, že literární časopisy budou doplněny v říjnu. Týden před Vánocemi slibují, že to bude ke konci prosince. Laskavý čtenář tohoto čísla A2 se tedy může přesvědčit, zda slibu dostáli. A předem si může tipnout, kolik českých literárních časopisů se do této kategorie asi dostane. A kdyby to laskavému čtenáři přišlo zábavné, může se bavit vyhledáváním impakt faktoru badatelů jako Derrida, Ricoeur, Greenblatt, Culler a jiní. Nebo snad žádný impakt na naše myšlení neměli?

Autor je literární teoretik.

Domy před demolicí, podlahy; prázdno

Retrospektiva Rachel Whitereadové v Duisburgu

V roce 1993 dostala devěťadvacetiletá britská umělkyně Turnerovu cenu (A2 č. 51–52/2007), na Benátském bienále 1997 obdržela Cenu pro nejlepšího mladého umělce. Po velkých výstavách v newyorském Guggenheimově muzeu (2001), londýnském Victoria & Albert Museu (2003) a v Kunsthausu v Bregenzu (2005) nyní věnuje Rachel Whitereadové duisburské Lehmbruckovo muzeum výstavu objektů z let 1992–2007, doplněnou výběrem kreseb a grafik.

ČESTMÍR LANG

Jedna z nejsilnějších prací duisburské přehlídky – Rachel Whitereadová: Jantarová postel, 1991

Po studiích malířství a sochařství zažila Rachel Whitereadová v roce 1988 svůj „okamžik iluminace“. Chtěla si tehdy zachovat vzpomínku na skříň z dětství a rozhodla se ke kroku, který předurčil její budoucí tvůrčí metodu: „Odstranila jsem ze skříně všechny věci, položila ji na zadní stěnu, navrtala do dveří díry a vyplnila ji celou sádrou, až začala vytékat z děr. Po zatuhnutí hmoty jsem dřevěnou slupku, tedy originál, odloupla. Zbyla mi perfektní kopie vnitřku skříně.“ Autorka vytvořila materializovaný otisk prázdného prostoru. Náhodně objevila postup, který v sobě skrývá obrovský metaforický potenciál. Od té doby ji fascinují předměty nebo prostory poznamenané zubem času. Perfektní negativní kopie jejich vnitřku zviditelňují stopy minulosti, která se v tomto prostoru odehrávala.

Proleželá silueta matrace

Duisburská přehlídka dokumentuje jednotlivé skupiny objektů Rachel Whitereadové: od otisků postelí (Bed Pieces) a regálů s knhami přes otisky podlah (Floors) a schodišť (Stairs) až k nádobám (Vessels) a dveřím (Doors). Fotograficky a kresebně jsou tu dokumentovány dva autorčiny největší projekty: House (Dům) a Holocaust-Memorial (Pomník holocaustu pro Judenplatz ve Vídni). Od konce osmdesátých let Whitereadovou inspirovaly osudy kusů nábytku, které se stavějí před dveře činžovních domů jako nepotřebný odpad určený k odvozu. Nejvíce ji přitahovaly staré postele a matrace. Mezi nejsilnější práce duisburské přehlídky patří

Amber Bed (Jantarová postel), replika spodku proležené staré matrace, kterou autorka „zusušlechtila“ odlitím do barevné gumy a následným opřením odlitku o zeď tak, že sugeruje lidskou postavu. Black Bed (Černá postel), další vystavená práce, vzniklá otiskem matrace, vyvolává dojem opuštěného, napůl zdevastovaného náhrobku.

Prázdné pomníky paměti

Od těchto existenciálních objektů se umělkyně pracovala k méně emocionální a univerzálnější výpovědi. Díky sponzorské podpoře zakoupila v londýnském East Endu třípatrový viktoriánský dům z konce 19. století. Jednalo se o poslední budovu z rozsáhlé plošné demolice části jedné z okrajových dělnických čtvrtí. Po mnohaměsíční přípravě Whitereadová vyplnila všechny místnosti včetně stropů pětadvacetimetrovou vrstvou betonu. Pak odstranila vnější stěny a odhalila kopii prázdných prostorů uvnitř domu. Replika byla dokonalá: na jejím vnějšku se otiskly sebemenší detaily dveří a oken včetně zbytků špinavých tapet na stěnách. Obrovský odlitek vystavila vedle domu, který měl být demolován. Počítala s tím, že dům zachrání před zbouráním. Za tuto práci byla vyznamenána Turnerovou cenou. Nicméně ani tato cena, ani obrovská publicita celé akce v britském tisku nakonec nezabránila stržení domu, přičemž zmizelo i toto umělecké dílo. Stavební firma se odlitek nepokusila zachránit – zdemolovala ho stejně brutálně jako starý dům.

Tragické biografie mezi narozením a smrtí, které evokovaly zmíněné otisky postelí, vystřídal na přelomu tisíciletí práce, jejichž obecným tématem byla paměť. V roce 1999 vyzvala autorku rakouská Židovská obec, aby v místě, kde stála nejstarší vídeňská synagoga (zničená nacisty) a kde byly spalovány knihy tehdy zakázaných a nepohodlných autorů, vytvořila pomník. Whitereadová se vyhnula tradičnímu pomníkovému tvaru tím, že doprostřed náměstí postavila pouze monumentální prázdný sokl. Na jeho bočních stěnách jsou upevněny odlitky prázdných prostor mezi zadní stranou knih a stěnou. Pietním aktem je připomínán barbarský čin – pálení knih. Manifestací dávno zničených výtisků i jejich intelektuálních hodnot se stal prázdný, efemérní prostor negativního otisku. Jejich reálný obsah si může každý kolemjdoucí představit sám.

Zakrývání a zviditelňování stop

Série inspirované otisky podlah (Floors) a dveří (In/Out) jsou dosud poslední etapou tvorby R. Whitereadové. Autorka už neponechává sádrové nebo gumové otisky v původním stavu, ale začíná je transformovat. Pro výstavu v mnichovském muzeu Haus der Kunst v roce 2000 šla otisky kamenné podlahy muzea a přenesla je na hliníkové čtverce. Ty pokryla bílou barvou a voskovou patinou a instalovala je u vchodu výstavy, takže návštěvníci po nich museli chodit. Vosková patina a později i bílá barva se opotřebovávaly a stíraly. Pod nimi se začaly objevovat příběhy původní kamenné podlahy muzea. Původní otisk získal zcela jinou auru. Byl vnímán jako autentické umělecké dílo, evokující příbuznost s minimalistickými podlahovými objekty Carla Andrého nebo dokonce i s abstraktní malbou americké malířky Agnès Martinové.

Řadu čtrnácti negativních otisků sedmerých dveří ze starých londýnských bytů před jejich demolicí (In/Out I–XIV, 2004) prezentuje Whitereadová ve dvojicích, jeden v bílé a druhý v šedivé barvě. Na první pohled budí dojem metafyzických artefaktů. Viděny z odstupů mohou evokovat přechod z jednoho prostoru do druhého. Pokud se k nim přiblížíme, objevíme pod tenkým nánosem barvy škrábance a nerovnosti či dokonce vrypy do dveřních hran. Objekty spouštějí v divákově vědomí proces oscilace mezi reálným a imaginárním. Provokují zneklidňující otázky po autenticitě stop i po autosugestivních procesech našeho vnímání (realita, nebo čistá fata morgána?).

Imaginace

V dotyku s pracemi Rachel Whitereadové se zobrazovaná skutečnost nejeví jako suma hmatatelných, dosažitelných věcí, jak nám to sugeruje současná společnost konzumu bez hranic, nýbrž jako rezervoár podivných situací a věcí, které mohou být současně reálné i efemérní, anebo dokonce jen produktem naší imaginace. Sugestivnost jejích objektů spočívá v tom, že nenásilně vytvářejí most mezi přítomností a minulostí, mezi reálným světem a imaginárním prostorem, kolektivní a individuální pamětí. Evokují s mimořádnou intenzitou přítomný okamžik, a současně ho odmítají jako přízrak, a tím ho negují. Tyto otisky prázdnoty vysílají množství zneklidňujících signálů.

Autor publikuje v kulturní příloze MF Dnes, v Reflexu, Filmu a době a v polském týdeníku Polityka.

Rachel Whiteread. Kurátor Gottlieb Leinz.

Stiftung Wilhelm Lehmbruck, Museum Duisburg, 21. 10. 2007 – 13. 1. 2008.

Strategie rekonstrukce v dnešním umění

Berlín i Praha: podruhé do téže řeky

Vizuální kultura dnes začíná hledat své nové výrazy ve formálních rekonstrukcích historických situací a událostí. Mixuje současnost a minulost ve výsledné fikce, které mají navodit dojem divákova autentického vstupu do situace. Je to hledání, nebo přemazávání paměti?

EDITH JEŘÁBKOVÁ

Frédéric Moser & Philippe Schwinger: Unexpected Rules, 2004

V roce 2002 se poprvé uskutečnila rekonstrukce jednoho z nekontroverznějších poválečných experimentů v oblasti sociální psychologie *Milgram Re-enactment* (Rekonstrukce Milgram) britského umělce Roda Dickinsona v CCA v Glasgow. (V roce 1961 Stanly Milgram, asistent na univerzitě v Yale, zahájil experiment, který měl prostřednictvím testů zaměřených na poslušnost jedince vůči autoritě a jeho náklonnosti k vykonávání příkazů prozkoumat možnosti zločinů národního socialismu.) Původní čtyřhodinová rekonstrukce proběhla formou divadelní hry podle věrného scénáře. Diváci vše sledovali přes jednosměrné průhledné sklo. Na výstavě je přesná re:rekonstrukce interiéru a „rekvizit“ (včetně zařízení pro elektrické šoky) a paralelní dokumentární projekce celé akce. Oproti dnešnímu návštěvníkovi byli tehdy diváci obsazeni do role ne sice přímých aktérů, nicméně svědků výrazně zatažených do sugestivního dokumentu. Tento koncept navodil možnost prožití historické události na principech podobných katarzi starověkého dramatu. Divák nebyl pouze informován o hrozném aktu, ale přejal zároveň roli sám za sebe, byl například konfrontován s tím, kolik elektrických šoků by byl ochoten podstoupit či kolik by jich fyzicky vydržel (výsledkem původního experimentu bylo 60 procent testovaných, kteří se stali na základě příkazu povolní zabít).

Vlna rekonstrukce

Principy známé již antice jsou také stěžejní pro objasnění silné vlny „rekonstrukčního umění“ na počátku našeho tisíciletí. V době, kdy většinu závažných událostí (válečné konflikty, katastrofy a jiné společenské a politické akty) sledujeme permanentně zprostředkovaně skrze média, objevuje se potřeba tyto události prožít a poznat je nejen rozumově (s odstupem), ale také formou bezprostřední empatie a na základě individuální zkušenosti a vstupu do situace. Tyto tendence můžeme v silné koncentraci sledovat i v našem uměleckém prostoru, v projevech například posledních vítězů Ceny Jindřicha Chalupského, u Kateřiny Šedé a Barbory Klímové. Projekt Klímové nazvaný Re:Place je literárně nejbližší rekonstrukcí prezentovaným v Kunstwerke nebo v díle čerstvé laureátky Evy Kofátkové. Volných interpretací uměleckých rekonstrukcí bychom u nás našli tolik, že by mohly vést k představě o „českém specifiku“ (stopy rekonstrukcí nesou díla Zbyňka Baladrána, Rafanů, Micha-

la Pěchoučka, Jana Šerých, dvojice Artamonov/Klyuykov, Jána Mančušky, Radovana Čerevky, Petry Herotové, Slávy Sobotovičové a mnoha dalších). Krátké období nutného odstupu od minulosti, potřebné pro definici nové porevoluční současnosti, bylo vystřídáno novým, „nezatíženým“ zájmem o předrevoluční historii hlavně ze strany již nastupivší a nastupující generace. Důkazem, který se nabízí, je generační i oborový úspěch výstavy *Husákovo 3 + 1* v galerii VŠUP, nyní reprizovaný v brněnském Domě umění.

Užitečné umění

Autorka výstavní koncepce *History Will Repeat Itself* Inke Arnssová široký proud „rekonstrukčních tendencí“ zužuje na důsledněji strukturované formy rekonstrukcí, a to téměř výhradně v oblasti nových médií a performance. Zvolené téma přesto odráží obecnou situaci současného umění, které si v touze po užitečnosti hledá svůj smysl mimo sebe samo, mimo autoritu manifestu a norem, mnohem spíše ve spojení s vědou či rituálem, v případě této výstavy především v bezprostřední návaznosti na sociologii, kulturologii, psychologii a historii. Přestože se jedná o rekonstrukce historických událostí, umělcům vždy a prioritně nejde o věrnost a objektivitu, ale právě o vztah k současnosti. V tomto smyslu je klíčovým dílem výstavy známá realizace Jeremyho Deller *The Battle of Orgreave* z roku 2001, která na podobných principech, na jakých funguje skupinová terapie, zpracovává nedávnou historii z roku 1984, kdy došlo k násilné potyčce mezi horníky a jízdní policií. Znovuoživení se zúčastnili nejen „herci“, ale i autentičtí aktéři z řad horníků i příslušníků policie. Toto opakování v sobě nese freudovský fenomén „druhého“ prožití události, a to jak individuálního, tak kolektivního. Účastník se tak stává uvědomělou součástí zápisu události do kolektivní paměti společnosti. Při této „reedici“ se navíc zjistilo, že dobový mediální obraz se lišil od znovuvyvolané skutečnosti, a že osobní zkušenost je jiná než politický přepis historie. Deller vycházel především z konkrétních vzpomínek obou stran, nekopíroval novinové zprávy, které nakonec horníky předpojatě odsoudily za neregulovanou stávkou, vzepření se policii a za celkové ztráty pro britskou ekonomiku. Performance, která mimo jiné zkorigovala názor na tuto událost, byla prezentována veřejnosti prostřednictvím dokumentárního filmu Mika Figgise.

Tyto programové návraty k minulosti a historii jsou podstatné k tomu, aby se jedinec ujistil o své vlastní existenci. Inke Arnssová zmiňuje v této souvislosti nejen dílo Sigmunda Freuda, ale cituje z novely Toma McCarthyho *Remainder* z roku 2005, v níž si hlavní hrdina nákladně a totálně rekonstruuje svůj život před vážnou nehodou, k čemuž si najímá jak exteriéry, tak herce.

Berlínská vlna

Kurátorky rozvrhly berlínský projekt do tří základních tematických skupin po jednotlivých podlažích: fyzicky prožívané historie; rekonstrukce stále „živých“, často traumatických událostí; obrazy historie a paměti vytvořené na základě fikce, hlavně mediální. V prvním patře si návštěvník mohl v počítačové hře skupiny C-Level vyzkoušet hlavní roli sektářského guru Davida Koreshe na ranči ve Waco a nasadit si helmu ve tvaru jeho hlavy (*Waco Resurrection*, 2003). Na výstavě je vícekrát připomenut holocaust, například ve filmu Artura Zmijewského *80064* (2004), v němž je Józef Tarnawa na konci svého vyprávění přemluven k restaurování svého tetování z koncentračního tábora. Omer Fast zase představuje paralelní záběry z koncentračního tábora v Plaszowě – jedny skutečné, druhé z natáčení Spielbergova *Schindlerova seznamu*. Je těžké rozlišit, zda se výpovědi postav vztahují ke zkušenosti z války či z filmu (*Spielberg's List*). Minulost se mixuje se současností a skutečné s fikcí. Autentické mediální kopie reprezentují dva filmy: *The Eternal Frame* z roku 1975 skupin Ant Farm a T. R. Uthco, přesná rekonstrukce amatérského filmu Abrahama Zaprundera – atentátu na Johna F. Kennedyho, a *Auditions for a Revolution* Rumunky Iriny Boteové z roku 2006. Boteová dramaticky zkopírovala televizní přenosy rumunské revoluce z roku 1989 za účasti amerických studentů herectví a v rumunštině. Pierre Huyghe v rozsáhlé instalaci znovu přibližuje na pokračování médií oblíbený příběh jedné bankovní loupeže s transsexuálním pozadím. Odcizená finanční částka, za kterou šel hlavní hrdina za mříže, byla určena na operativní změnu pohlaví jeho přítele/kyně. Ve dvojprojekci pak autor aktuálně rekonstruuje loupež s původním protagonistou (*The Third Memory*, 1999). Na výstavě nechybí aféra Clinton – Lewinská ve varietním či „peep-show“ podání, za efektního svitu 1300 barevných žárovek (Frédéric Moser a Philippe Schwinger, *Unexpected Rules*, 2004).

Rekonstrukce samozřejmě není nový „žánr“. Byla používána již v minulosti. Příkladem je vystavená fotografie *The Storming of the Winter Palace* z roku 1920. Snímek zachycuje masovou propagandistickou přehlídku proletkultu s 500 hudebníky, více než 6 tisíci účastníky a 100 tisíci diváky, jejímž dramaturgem byl Nikolaj Evreinov. Tyto ideologické (podobně jako vojenské) přehlídky měly a stále mají za úkol eliminovat odstup mezi divákem a protagonistou (masou) a uvědomit si vlastní sílu na základě síly masy, což může být kdykoliv prospěšně využito i destruktivně zneužito.

Autorka je kurátorka Galerie Klatovy/Klenová.

History Will Repeat Itself – Strategies of re-enactment in contemporary art

(Historie se bude opakovat – Strategie rekonstrukce v současném umění). Koncepce výstavy Inke Arns.

Kurátorky Inke Arns a Gabriele Horn. KW Institute for Contemporary Art, Berlín, 18. 11. 2007 – 13. 1. 2008.

INZERCE

do 9. února 2008

GALERIE JIRÍ ŠVESTKA

Rafal Bujnowski
Lamp Black

% → o/o

Dan Perjovschi
Second Time (is better)

Biskupský dvůr 6
110 00 Praha 1
tel 222 311 092 fax 222 311 099
gallery@jirisvestka.com
www.jirisvestka.com

Národnostní konflikt na jevišti – inscenace Plonter. Foto archiv divadla

O Izraeli přes divadlo

Naši bezprostřední sousedé něco o izraelských inscenacích i dramaticích vědí – soudě podle festivalových programů a přeložených her. My se zatím musíme vydat přímo do Tel Avivu. A nejlépe v prosinci.

Marta Ljubková

Na přelomu předposledního a posledního měsíce v roce se v hlavním městě Izraele koná obří událost: přehlídka místní dramatiky, činohry a tance, akce ve třech blocích, během níž se izraelští (což vlastně znamená telavivští) divadelníci snaží představit co nejvíce ze své tvorby zahraničním hostům. Tento festival má za cíl nabídnout produkci stále ještě mladého státu pokud možno na vývoz – zároveň se pochlubit a snad i ohromit. Tamější divadelní obec je menší než ta naše (a stejně tak i znešvářená či přinejmenším konkurenční), v daný čas však všechny prestižní stánky – mezi nimiž nechybějí ani nezávislé soubory a subjekty – spojí své síly a usilovně předvádějí.

Politika, kam se podíváš

Shrnout stručně a bez zkrslení, jaké je současné izraelské divadlo, lze jen velice obtížně, pro Středoevropana s určitou diváckou zkušeností se však dříve či později vydělí jisté zásadní rysy. Izraelská činoherní tvorba (včetně té tzv. alternativní) je totiž zejména a především politická. Může-li divadlo sloužit jako zrcadlo své doby, v Izraeli to platí víc, než jsme zvyklí. Pokud hra primárně neřeší současný politický konflikt, tak alespoň odkazuje k traumatům minulosti, jež směřují až k holocaustu, potažmo k Hitlerovi.

Zatímco motivy vyhlazení Židů dnes nabývají často až groteskních rysů – v jedné produkci si dcery tyranskou matku natolik projektují do osoby Führera, až nedokážou rozlišit mezi realitou a představou a mladší z nich ji zabije; v jiné zase „ožívá“ kamený památník obětí a vypráví svůj příběh –, hry z aktuální současnosti traktují konflikt na rovině nejserióznější.

V inscenaci telavivského městského divadla Cameri s názvem *Plonter* (hru „ve stínu teroru“ napsala a režiovala třicetiletá Yael Ronenová) se na scéně formou kabaretu odehrávají více méně navazující scénky ze života Palestinců a Židů ve chvílích „posvátných“ bojů i všednodenní banality. Když se na návštěvě v typické židovské rodině vyskytne Arab, jako bychom viděli analogickou scénu z Česka: bílá dívka si přivede romského nápadníka. Zbytečně vyhrocená nedorozumění nad jídlem nabývají časem obludných rozměrů – a za život je třeba žádat život.

Posun problémů do roviny osobní umožňuje i Evropanům, aby situaci v zemi skrze umění jakž takž pochopili a autorka se – zcela vědomě a programově, za což také sklídila kritiku zejména z politických kruhů – snaží nezaujímat stanovisko. Dvojazyčný *Plonter*, doprovázený titulky tu v arabštině, tu v hebrejštině, sice místy trpí doslovností a je zdoluhavý, rozhodně však není popisný a sem tam pracuje i s náznakem či zkratkou, což se v žádném případě nedalo tvrdit o tamějších inscenacích klasických autorů. Například posun Shakespearova *Othella* (divadlo Khan v Jeruzalémě, režie Michael Gurevič) do současnosti nefungoval vůbec – jak se mockrát ukázalo i u nás, v pouhém kostýmování aktualizace nespočívá.

Konflikt jako mýtus

O inspiraci antickým mýtem a zároveň o zacílenou aktualitu se pokusilo národní divadlo Habima v koprodukcii s Cameri v inscenaci *Hebron* (režie Oded Kotler). Autor hry Tamir Greenberg je mladý básník a jeho dramatický debut se skutečně – lze-li soudit z anglického překladu – vyznačoval nespornými poetickými kvalitami a symbolickými významy, které vkládal například i do jmen. Horší už to bylo s provedením, jež vsadilo na klasickou realistickou notu. Ta je však pro většinu diváků poučených vývojem moderního divadla značně nesnesitelná. Mytický příběh o kolo-běhu krevní msty je vlastně nesmírně působivý, všeplatný a aktuální, ve chvíli, kdy však herečka začíná realisticky kvílet nad ztrátou dítěte (plátnem zavinutý balíček), našinec se od jejího utrpení jaksí nevěřičně odpojí – a už se nepřidá. Když se pak hromadí jedna vražda za druhou, člověk je nedokáže brát vážně:

pokusy zaříznout někoho na scéně tak, aby to nevypadalo trapně, už selhaly mockrát, nejen v Tel Avivu. Přitom základ dramatu, v němž ožívá matka země, je vysloveně metaforický.

Pro Izraelce má tahle hra údajně mimořádný význam – objevilo se v ní mimo jiné několik reálií, například násilné rozdělení území, s nímž ostatně pracoval i *Plonter*. Zatímco tam museli obyvatelé domu žádat o povolení ke vstupu na záchod, který jim byl odříznut demarkační čarou, v *Hebronu* u násilných hranic zemřelo dítě matce v náručí, protože nestihla doběhnout do nemocnice. Konotace s sebou nese i obsazení – někdejšího palestinského starostu hrál Makram Khuori, herec, který před dvaceti lety ztvárnil Romea v inscenaci pracující s nenávistí mezi dvěma místními národy.

Když diváci jsou...

Zatímco většina evropského publika přijala *Hebron* chladně, místní jásali. A svůj zájem potvrdili i hojnou účastí – bezmála osmisetmístný sál byl zcela zaplněn převážně mladými lidmi.

Fenómén diváckého nadšení je vůbec něco, co bychom mohli Izraelcům závidět: všechna představení přehlídky byla beznadějně vyprodaná, a že tamější sály nejsou malé! V Tel Avivu nežije ani půl milionu lidí, obě hlavní divadla (Habima a Cameri) mají šedesát tisíc předplatitelů. Ti si také své divadlo vlastně financují, více než šedesát procent rozpočtu státem zřízených divadel tvoří příjmy z ne zrovna levných vstupenek. Naprostoto šokující bylo, že stejné davy se hrnuly na *Antigonu* jako na třeskutou komedii. Izraelci jsou údajně vychovávaní k lásce k divadlu od raného dětství a cesta za uměním jim evidentně není něčím neobvyklým.

A že divadlo považují za živý organismus, se ukázalo i na výsledcích jevištní práce. Tam, kde lze bez obav mluvit o dramaturgické odvaze či experimentu, se však zatím nedá příliš počítat s inscenační inovací. Podle slov místních kritiků se mladá generace od politiky začíná znechuceně odvracet, chce totiž žít, ne řešit. Na repertoáru kamených divadel, jež však ovládají režiséři padesátníci, to zatím vidět moc není a ostatně i *Plonter* potvrdil, že situace v zemi nemůže umělce nezaměstnávat.

Dobrý příklad zo Slovenska

Soňa Šebová

Písať o alternatívnom divadle knihy, články, štúdie sa síce dá, ale ešte stále to nekorešponduje s jeho podstatou: byť nedefinovateľné, byť nezaraditeľné, byť neustále v procese hľadania a hry. Akou formou ho teda zachytiť a zdieľať niekomu, kto nie je priamym pozorovateľom? DVD s názvom *KioSK digital showcase* sa písaniu o ňom vyhýba a tým vynecháva i tendenciu k definovaniu. Jeho autori si uvedomili aj to, že len písať už nestačí na to, aby súčasný nezávislý prúd divadla zachytili čo najautentickejšie. Vchádzajú rovno do alternatívnych priestorov (stanica Žilina, A4 – nultý priestor, Štúdio 12 atď.) a prichádzajú rovno k tvorcom (divadlo P.A.T., Derbis Company, Divadlo Skrat atď.), aby ich okom kamery zaznamenali. DVD sa venuje súčasnej slovenskej nezávislej divadelnej scéne bez toho, aby ju hodnotilo. Cez pár „clickov“ si sám divák/čitateľ vytvorí predstavu o viac ako trinástich divadelných tvorcoch a nezávislých priestoroch, ktoré na Slovensku vznikli a sú často jedinámi oázami pre alternatívne (nie len) divadelné projekty. *KioSK* obsahuje video-ukážky z predstavení, fotografie, kontakty a stručné informácie o jednotlivých slovenských umelcoch.

Zostaviteľka Maja Hriešik vsunula celú jeho podstatu do názvu. *KioSK* ako pozabudnutý názov pre pouličný stánok, teda prehľadný a informačne bohatý bod v priestore, kde sa schádzajú ľudia. Ale môžeme brať do úvahy aj jeho pôvodný význam, ktorý v perštině znamená tieň. V situácii tieňa a alternatívneho divadla na Slovensku sa nám ponúkajú dva protichodné významy. V prvom autori vyťahujú z tieňa alternatívnych tvorcov a ukazujú ich v plnom svetle. Vo význame druhom im v *KioSku* ponúkajú práve tento tieň, oázu, priestor, kam sa môžu uchýliť, a kde sa o nich a s nimi bude hovoriť. DVD *KioSK* je momentálne prvou celistvejšou publikáciou o tvorbe performerov, tanečníkov, hercov a nezávislých priestoroch na Slovensku v súčasnosti.

Autorka je doktorandka na katedre divadelní vědy FF UK.

KioSK – digital showcase. Divadelný ústav Bratislava; 2007.

Měsíc oděný do smokingu

Čtyřdiskový dárek k třicátým narozeninám kapely Tuxedomoon

Tuxedomoon vydávají v roce svých kulatin novou desku s názvem Vapour Trails. Skupina ji měla hotovou už loni, ale tehdy by jejím zveřejněním konkurovala sama sobě. V té době se totiž objevil Bardo Hotel Soundtrack, hudba k filmu existujícímu jen v posluchačových představách.

JAKUB PECH

Když se dali Tuxedomoon po přelomu tisíciletí znovu dohromady, jako by chytli druhou mizu. Vydávají jednu desku za druhou a koncertují jako zamlada. Vydavatelská společnost Crammed jim k narozeninám udělala čtyřpatrový dort; respektive speciální box s názvem 77o7, který obsahuje tři CD a jedno DVD. Kromě novinkového alba *Vapour Trails* se v krabici nachází živý záznam z únorového turné, nazvaného 16o2o7 – 39°N 7°W (titul určuje čas a zeměpisnou polohu koncertu), sbírka rarit *Lost Chords* a soubor videí *Found Films*.

S druhou mízou za múzou

Pro nahrávání nové kolekce si Tuxedomoon vybrali Athény. Stejně jako jsou roztroušeni po světě samotní členové kapely, i jejich desky vznikají na mnoha místech. V bookletu *Vapour Trails* sami uvažují, zda to není jejich posláním, vtiskávat hudební formy atmosféram různých měst. V Řecku již několik let žije houslista a kytarista Blaine L. Reininger.

Kupodivu hned první text *Muchos Colores* je španělský. Saxofonista a klávesista Steven Brown, jenž své srdce naposledy nechal v Mexiku, zde cituje dětskou knížku od mluvčího Zapatistické armády národního osvobození Marcose, která se jmenuje *La Historia de Los Colores*. Titul je inspirovaný mayským mýtem o zrození, jež poučuje o toleranci a respektu k různorodosti. „Můžeš zahlédnout pravdu a nevědět to, ale nemůžeš bez svého vědomí uvažovat o zlu.“ Elektronické perkuse se líně převalují na pozadí klavíru pro všech deset prstů a houslí navrstvených do poněkud disonantních akordů. Ponurá kompozice *Dark Temple* stojí pevně na pilířích táhlých tónů filtrované baskytary Petera Principla. „Kamkoliv přijdu, kdekoliv jsem, postavím temný chrám; chrám dovolávání. Kdybych mohl, zažehnu svíci, vydám obětinu,“ recituje *Brown* v tichých zákoutích architektonické skladby.

Oproti comebackovému albu *Cabin in the Sky* (Crammed Discs; 2004), které bylo důkladně komponované i aranžované, dostala na *Vapour*

Trails větší prostor aleatorika. Nejdůrazněji zasahuje v *Epso Meth Lama* a v *Dizzy*. Prvně jmenovaná skladba je pulsující hříčkou, v níž se živé a neživé nástroje střetnou v chaoticky polyrytmickém tvaru. Jeho kontury rozmazává extatický sbor, zpívající v (pravděpodobně) smyšleném jazyce. *Dizzy* je založená na motorickém klototání elektroniky, které je průběžně nabouráváno výpady Reiningerovy zběsilé kytary. Škála jejich agresivních zvuků se pohybuje od šubání strun přes rvaní signálového kabelu až po trhání reproduktorové membrány. Pokud v sobě obal desky nese prvky op-artu a zároveň si pohrává s motivem výzkumu očních pohybů, pak nahrávka samotná je uměním auditivním a výzkum jejího vlivu na pohyb uší by rovněž nemusel být bez zajímavosti.

Záznam koncertu 16o2o7 – 39°N 7°W pochází z portugalského Portalegre. Stejně jako na pražském vystoupení i zde nabídl Tuxedomoon posluchačům několik kusů z *Vapour Trails*. Kromě výše zmíněných *Muchos Colores* a *Dizzy* je zde zachycena živá verze karnevalové *Big Olive* a písně *Still Small Voice*, jež pojednává o zázraku.

Ztracené zlomky

Když Tuxedomoon vydali v roce 1987 kompilaci *Pinheads on the Move*, na níž seřadili staré singly a rarity, vypadalo to, že svůj archiv probrali definitivně. Peter Principle, jenž tehdy album sestavil, je ale důkladný a na páscích našel dalších sedmdesát minut zachycujících bouřlivý vývoj kapely. A rozhodně se nejedná o nějaké bezcenné výskrabky.

Na CD *Lost Chords* se nachází čtrnáct tracků z období let 1977 až 1986 a jeden z roku 1998, kdy došlo k pokusu o reunion. Většinou jde o různé črty motivů, zvukové koláže, živé záznamy hudby, kterou posluchač *Tuxedomoon* ze studiových nahrávek nezná. Ačkoliv je zvuk kapely stále rozpoznatelný, album ukazuje neznámé polohy, jež skupina zkoušela a pak vykouřila zcela jiným směrem. Mezi nepřekvapivější okamžiky patří například píseň *Up All Night* z roku 1985 s jindy nepoužitým ženským vokálem Marcie Barcellosové.

Fanoušky, kteří mají v oblíbě rané období, v němž se syrově mísí primitivní elektronika s muzikantskou zručností, potěší přítomnost několika skladeb, které se nevešly na debutovou desku *Half Mute*. Tupé údery automatického bubeníka z přelomu sedmdesátých a osmdesátých let jsou nepřeslechnutelné. Vedle divoce se měnících možností elektronického a nahrávacího vybavení se zdá být basová kytara archiváře Principla skutečným základním kamenem hudebního výrazu Tuxedomoon. Na širokém průřezu nabíze-

ném prostřednictvím *Lost Chords* je to velmi patrné. Podstatou jeho hry zůstává repetice a určitá autistická umíněnost (viz krásný okamžik, kdy se v živé nahrávce *Oceanus* z roku 1978 jeho linka vynoří ze závějí bílého šumu). Zvuková úroveň kompilace je oproti zmíněné desce *Pinheads on the Move* na vysoké úrovni. Tenkrát Principle několik skladeb přejímal z praskajících vinylových desek, protože původní mastery shořely. Nyní pouze čistil magnetofonové pásky.

Nalezené vize

Nehudební člen Tuxedomoon Bruce Geduldig, jenž bývá na obalech alb uváděn s funkcí „Mise en Scene“, shromáždil téměř tři hodiny obrazového materiálu. Scénograf kapely, která vždy kladla důraz na vizuální složku svých vystoupení, k sobě poskládal klipy, dokumenty a koncertní projekce. Poodhaluje některé z neexistujících filmů, k nimž kapela kdysi natočila soundtracky.

Menu DVD *Found Films* je rozděleno do šesti sekcí. Největší pozornost si zaslouží obrazy k nedoceněnému projektu (a později CD) *Ghost Sonata (An Opera without Words)*. Bez-

syžetová abstrakce svým pojetím často odkazuje na německý filmový expresionismus. Vize se báječně doplňují s hudbou, která je střídavě industriální a klasická. Druhým velkým oddílem je *1000 Pictures by Picture*. V něm se nacházejí videoklipy k téměř celé desce *Holy Wars (1985)* a k několika písním z *Half Mute (1980)* a *Desire (1981)*. Natáčeny byly na Super-8, šestnáctku, Betacam a U-matic. Obrazová kvalita je zde dost nevyrovnaná; záběry snímané na filmovou surovinu jsou s prehistorickým videem nesrovnatelné. Nejpůsobivější je ovšem snímek k instrumentální skladbě *Waltz*. Očividně nízkorozpočtové video v závěru vyhlíží jako poměrně nákladné postkatastrofické sci-fi. Geduldig totiž natáčel poblíž jakéhosi vodního díla, které jako by snad ani nemělo pozemský původ. Úplnou raritou je pak šestiskladbový útvar *Colorado Suite* z roku 1977. Zamaskování Tuxedomoon zde ve svých úplných počátcích předvádějí ryzí elektropunkovou avantgardu. Cesta, kterou k dnešnímu dni ušli, se najednou zdá opravdu dlouhá.

Autor je redaktor aktualne.cz.

Tuxedomoon: 77o7. Crammed Discs; 2007.

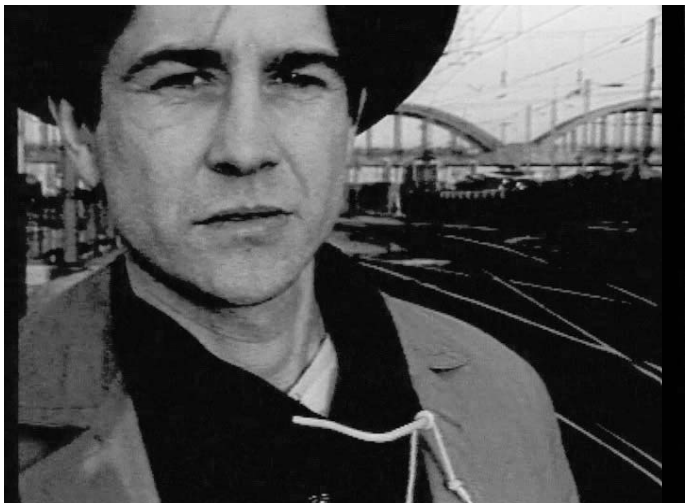
depeše

Frenetická show Dana Deacona v klubu Bordo

Skutečnost, že v Česku přibývá kvalitních hudebních akcí (průběžných i pravidelných festivalů, jednotlivých odvážných dramaturgických počínů), představuje jednu z důležitých zpráv čerstvě uplynulého roku 2007. O nejvýraznější z (pod)zimních koncertních večerů se 11. prosince postarali organizátoři tzv. Recyclit Nights. Vystoupení baltimorského elektronika Dana Deacona v relativně skromných prostorách vinohradského klubu Bordo potvrdilo, že je možné do Česka dostat nejaktuálnější klubové trendy, i to, že lidé si „jinou“ hudbu umějí najít.

Úvodní, fádni set jednočlenného brněnského projektu Acoustic terrorist měl sice v druhém patře Radiopaláce tak početné publikum, jaké si zasloužil (jedinci, zevlující při nudném elektru v uctivé vzdálenosti od stage), ovšem postupně se zaplňující klub nakonec zažil nevidanou lekci z umění živé hudební performance. Na záživnější, byť jednorozměrné a zvukově i výrazově poněkud ploché vystoupení berlínského queer-kabaretiéra s prasečí maskou (vystupuje pod přílehlavým titulem Noisy Pig) vcelku plynule navázala nekonvenční hvězda současného elektronického undergroundu, baltimorský zpěvák a skladatel Dan Deacon. Navlečen v tradičních teplákových kalhotách a infantilním proděravělem tričku s opeřenci, rozložil pod pódiem své chuchvalce kabelů, iPodů a efektů, vztyčil zeledněle problíkávající lebku a fanfárami z hitu Jump around hiphopových matadorů House of Pain připravil půdu pro famózně vystupňovanou elektro show. Otlýl performer s monstrozními brýlemi nejprve přiměl – kolem své osoby těsně sročené – auditorium dvacetkrát zvolat jméno amerického herce Ethana Hawka a následně s maniakálním nasazením odehrál a za pomoci modulátorů hlasu odzpíval klíčové položky svého repertoáru (od singlu Crystal cat či vtipných Snakes mistakes až k závěrečnému hymnickému vrcholu Wham City). Image bezdomovce a jakési dobrovolné outsiderství se výtečně pojily s Deaconovou přirozenou schopností smýkat publikem; ať už v rovině emocí vyvolávaných euforickou hudbou, při rozverných deklamacích zkušeného spíka nebo během jím iniciované soutěžně-taneční vsuvky. Dan Deacon, jeden z objevů loňské sezony (viz dlouhohrající debut Spiderman of the Rings), v Praze předvedl něco stěží zapomenutelného. Cosi mezi novodobým hudebním rituálem a silvestrovským vydáním Studia Kamarád.

Aleš Stuchlý

Steven Brown v klipu Some Guys; z videa k instrumentální skladbě Waltz; baskytarista Peter Principle

Hledání ve stylu ex-Jugo

Kinematografie v rozparcelované zemi

Při zběžném pohledu by se mohlo zdát, že jednotlivé kinematografie zemí bývalé Jugoslávie pracují všechny s totožnou poetikou a nesou jakousi společnou značku. Ta už je dnes ovšem prošlá a nelze ji nazvat jinak než ex-Jugo. Publikum však k těmto filmům přistupuje pokaždé se stejným očekáváním a nezřídka i neporozuměním.

MICHAL PROCHÁZKA

Záběr ze srbského filmu *Huddersfield* Ivana Živkoviče. Foto Film Festival Cottbus

Snímky autorů bývalé Jugoslávie bývají spojeny s bujarou muzikou, černým humorem a živočišnými typy, které v první větě zaklejí a zatají dech nad osudem. Ať už v tom cítíme rozředěné dědictví černé vlny jugoslávského filmu (1961–1971) nebo partyzánských eposů, k běžným klišé patří též filosofující hlu-páci i sebedestruktivní extáze národního juchání. Při tom všem se pije, mluví o smrti a ze stěny putyky shlíží aspoň erotický kalendář. Nad tamními filmy se vznáší nejen stín katastrofy války (ve snímku *No Man's Land* Danise Tanoviče), ale i děl balkánského figurkaření a temperamentu, které zastupuje v první řadě Emir Kusturica.

Krajina po válce

Zatímco střední Evropa bývá spojována s přivlastky jako křižovatka či most, země bývalé Jugoslávie jsou stereotypně tavicím kotlem, krajinou po bitvě. Retrospektiva, jež byla věnována tomuto regionu na 17. festivalu východoevropského filmu v Chotěbuzi (6.–10. listopadu 2007), narýsovala kinematografické směřování této oblasti „na konci světa“ o poznání přesněji. Zaznělo tam, že v minulých letech točili exjugoslávští tvůrci snímky, jaké se od nich v zahraničí očekávaly. Podle filmařky T. S. Mitevské nyní nastává čas, aby „mladá generace zkoušela naopak hledat samu sebe“, byť všichni pracují v roztržštěných a chabých podmínkách (mimochodem nesrovnatelně horších než v České republice).

Ve Slovinsku letos nevznikl ani jeden titul, vláda zcela zanedbává podporu filmu a producenti se tam ocitají v zakletém kruhu koprodukčního vyjednávání se zahraničním partnerem, do něhož nemají žádný vklad. Příkladem slovinského „hledání“ je předloňská smrtácká komedie *Z hrobu do hrobu* Jana Cvitkoviče. Ironické melodrama se odvíjí na půdorysu vísky a hřbitova, kde končí milostné naděje dvou outsiderů, pohřebního řečníka Pera a jeho kamaráda Šukiho. Do pitoreskního života zapadákova zasahují mrazivé ozvuky minulosti, již nelze překonat – láska sousedky mučené otcem nebo znásilnění dívky bandou bezprizorních grázlů.

Příkladem středního proudu bylo v Chotěbuzi loňské delikátní drama *Estrellita* Metoda Pevce, které řeší (s vydatnou podporou hudby) lublaňské setkání vdovy po slavném houslistovi s chudou rodinou imigrantů z Bosny. Žena rozpozná v jejích malém chlapci hudební talent a snaží se mu pomoci k dráze hudeb-

níka, což ale nevyvolá u jeho alkoholického otce stejné pochopení. Drama charakterů předvádí v praxi „rozparcelování“ Jugoslávie, k němuž došlo nejen na mapě, ale i v myslích lidí. Byť v tomto případě magie hudby vytyčené hranice nových států a nedůvěry šťastně překonává, vysledujeme tu stopy rostoucí vzájemné xenofobie a tendence národů se vůči sobě vymezovat. Už nejde o nacionalistické pamflety, jako tomu bylo kolem války, ale o boj za poválečnou identitu.

Není překvapením, že nepřehlednou se jeví situace v chorvatské kinematografii. Po období, kdy pohotově reagovala na válku – ne náhodou to časově lemují dva filmy Vinko Brešana *Jak začala válka* (1996) a *Svědci* (2003) –, částečně stagnuje. Marně se snaží získávat publikum, které je vůči domácím filmům lhostejné, anebo rozvíjí „jugoslávské koprodukce“. Naopak situaci v Bosně předurčují nízké ceny lístků; zisk z nich nestačí (s přihlédnutím k počtu kin) ani na pokrytí nákladů filmové postprodukce. Díky cizím producentům a mezinárodním iniciativám, jako je Balkan Fund při soluňském festivalu, byste ovšem těžší našli menší národní kinematografii, jež vlastní všechny možné ceny ze světových festivalů.

Probuzení v Srbsku

V Chotěbuzi se připomněla dramata „dosud nezhojených jizev“, jakým byla i melancholická komedie Pjera Žalici *Dny a hodiny* (2004). Návštěva Fukeho u strýčka a tetičky, jimž přijíždí opravit bojler, připomene oběma bolestnou ztrátu syna. V komicky staromódní domácnosti, kde se od té chvíle zastavil čas, se obnažuje nerv nejen domácí tragédie, ale i kolektivní paměti. Koprodukční snímek *Armin* Ognjena Sviličiće zase vzniká z napětí kontrastu vzpomínání a zapomínání. Jemně odstíněná lidová dvojice otce a syna přijíždí z Bosny do Záhřebu na casting německého snímku, jedoucího na vlně konjunktury jugoslávských příběhů. Filmařským „supům“ jugoslávské tragédie se až příliš pravdivý kluk, nesoucí v sobě stigma minulosti, nehodí do filmu, ovšem chtěli by o něm natočit alespoň dokument.

Pohledy mezinárodní kritiky se začínají upírat k srbské kinematografii, v níž lze vystopovat, jak se dosud paralyzovaná společnost probouzí k vědomí z prožitku války a z nacionalistické hypnózy. Filmaři se zabírají velkými dramaty, a jako je tomu

v případě snímku *Huddersfield* Ivana Živkoviče, bilancují lekci, kterou si Srbové ve válce uštědřili. Po letech se setkávají čtyři spolužáci, kteří kdysi drželi klukovskou kompanii, dokud jeden z nich neprchl do Anglie. Igor je během své návštěvy v rodném městě konfrontován s někdejšími druhy, dnes poznamenanými traumaty války a izolované vlasti. Na filmu upoutá neodbytnost bolestných přiznání, jež jdou pod kůži národní pýchy. S pomocí figur odkrýváme klaustrofobii zlomené generace (např. básník Raša, který se utápí v erotickém vztahu k mladičké studentce a ve vyšnitých představách ohledně zneužnaného slovanského národa).

V Srbsku se ročně dotočí v průměru šestnáct filmů, a v nich se jako na kolotoči střídá několik herců mezinárodního renomé. Pozoruhodné je, že vážné tituly podporuje i mediální mogul z bělehradské Pink television, která sladkými seriály ovládá domácnosti tohoto regionu. Tím nejlepším příkladem je rodinný thriller *Klopka*, v němž Srdan Golubović poctivě ohmatává chvějící se zem pod střední třídou, která zažila ekonomickou transformaci, spojenou s korupcí a prorůstáním mafiánsko-vojenského komplexu do vedení státu. Mladen se snaží dostat otcovské a manželské roli i v nemožné volbě. Aby získal peníze na operaci syna se srdeční vadou, nechává se vlákat do vražedného mafiánského gambitu a zabije podnikatele.

Určitě nejtěžší situace ohledně filmu panuje v Makedonii, kde zůstává v provozu pět kin a tvůrcům chybějí i světla, natožpak kamera k natáčení. Přesto tam v roce 2007 vznikly tři snímky a mezi nimi i neotřelé podobenství dnešní balkánské ženy *Já jsem z Titov Veles*. Režisérka Teona Strugar Mitevska před třemi lety přiblížila realitu divokého východu na příkladu politického desperáta nové moci ve filmu *Jak jsem zabil světce*. Její aktuální snímek vyrůstá z příběhu tužeb tří sester (krasavice, narkomanky a neviňátka) v postindustriálním, komunismem a potom kapitalismem rozvráceném světě. I v Česku známá Labina Mitevska si v tomto naléhavém díle zahrála roli nemluvné éterické dívky, která je nakonec hrubě zneužita vysněným milým. Jak vidno, tento region má stále co říct, i když se u toho nemusí zrovna folklorně tančit a pít přes míru. Filmařům totiž nezbývá než se postupně vypořádat nejen s rozličnými klišé, ale také se svými vlastními stíny.

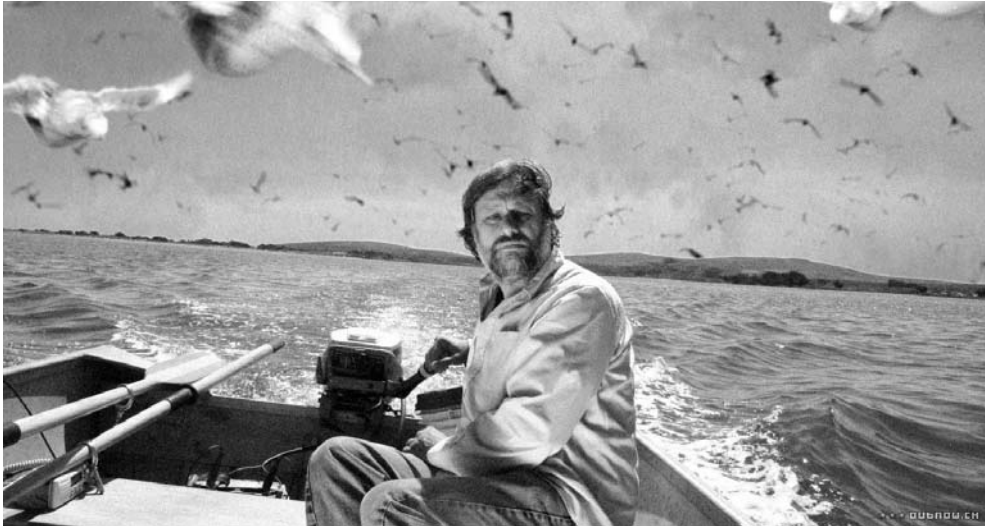
Autor je redaktor deníku Právo.

Remake kinematografie

Slavoj Žižek jako perverzní průvodce filmem

Dvouapůlhodinový koprodukční snímek Sophie Fiennesové představuje audiovizuální úvahu Slavoj Žižka o kinematografii. Cesta k pochopení filmu u něj vede skrze lacanovskou psychoanalýzu.

ANTONÍN TESAŘ

Remake záběru z Hitchcockových Ptáků, v němž Melanie řídí motorový člun. Foto Amoeba Film

Filosof Karel Thein v úvodní stati své sbírky esejů o filmech *Rychlost a slzy* definuje filmovou kritiku jako aktualizaci možností vepsaných v původním díle. Podle něj v ní „nejde o převyprávění, ale remake“ a kritik sám je podle jeho slov „klaun a prorok“. Perverzní průvodce filmem a jeho ústřední figura, slovinský myslitel Slavoj Žižek, přesně naplňují obě Theinovy definice. Výsledné dílo není dokumentární film, ale zfilmovaná kritika, v níž samotná přítomnost a vystupování mluvčího je pro obsah díla stejně zásadní jako význam jeho řeči. Žižek se zde neprezentuje jako anonymní komentátor, ale jako hlavní hvězda, konferenciér a komik v jedné osobě. Klaunský prvek kritiky je ve snímku obzvlášť zvýrazněn a stojí na něm celé Žižkovo velmi silné charisma.

Náš perverzní průvodce je postarší vousáč s rozcuchanými vlasy, který divoce gestikuluje, mluví anglicky se silným přízvukem a šlapá si na jazyk. Celé univerzum filmu zcela podléhá jeho vůli, scény z různých děl evropské a americké kinematografie se vynořují na plátně, mizí z něj a popřípadě se na něj znovu vrací zcela podle jeho přání, on sám je jediným jednotlícím prvkem, který zaručuje celistvost díla. Pojetí kritiky jako remaku se pak ve snímku odráží v rovině jeho stylu. Žižek interpretuje scény z jednotlivých děl ve stejném prostředí, v jakém byly tyto scény natočeny: sedí ve sklepě, v němž Norman Bates ukryl tělo své matky v *Psychu*, hovoří v kulisách kosmické lodi z Tarkovského *Solaris*. Strih jej často staví do protipohledu k postavě z předcházející filmové ukázky a jeho monolog někdy přímo reaguje na repliku, která zde zazněla. Postava kritika tak prostřednictvím filmového média nejenže doslova navazuje dialog se samotným dílem, ale stává se přímo jeho součástí. Remakem záběru z Hitchcockových *Ptáků*, v němž Melanie řídí motorový člun, se tak stává záběr z *Perverzního průvodce filmem*, v němž podobný člun řídí samotný Žižek.

Vlaková kupé a záchodové mísy

Autorovým cílem v tomto snímku však není kritika jednotlivých děl, ale filmu jako celku. Jde mu o poznání, které přináší zkušenost s kinematografií jako takovou. Jeho remake sedmého umění spočívá v interpretaci kinematografie pomocí lacanovské psychoanalýzy. Hned na začátku Žižek uvádí jako určující zkušenost filmu konfrontaci diváka s tužbami a touhou a na dvojici filmových ukázek ilustruje dvojí efekt sledování filmů. První ukázka pochází ze snímku Clarence Browna *Posedlá*. Hrdinka stojící u železničního přejez-

du nahlíží do různých kupé pomalu projíždějícího vlaku, v nichž vidí momentky z vysněného života společenské smetánky. Proti zde prezentovanému opojnému setkávání diváků a jejich tužeb, jež výstižně pojmenovává přízvisko Hollywoodu jako „továrny na sny“, stojí děsivé a znejišťující střetnutí s touhou jako hrozbou zasněžení prásilou našeho podvědomí. Tato temná podoba konfrontace diváka s ním samotným je představena ukázkou z Coppolova snímku *Rozhovor*, jenž se odehrává v koupelně hotelového pokoje, kde se na hlavní postavu po spláchnutí vyvalí ze záchodové mísy proud rudé krve. Tento obrácený splachovací efekt, když odpudivé fyziologické produkty ze záchodu vycházejí, místo aby v něm mizely, Žižek přirovnává k okamžiku, kdy se na plátně ve ztemnělém kinosále objeví první záběr filmu. Tato zkušenost je podle slov samotného myslitele pregnančně vyjádřena v často používané hodnotící frázi filmových fanoušků, která zní „díváme se na sračky“.

Celá druhá třetina snímku (dílo je rozděleno na tři přibližně stejně dlouhé navazující části) na základě takto vymezených tužeb a touhy zkoumá mužskou a ženskou sexualitu. Únik z neuspokojivé reality do fantazií tužeb, který snímek rozebírá především na podkladě Lynchovy *Lost Highway*, vede k probuzení ne-

ukojitelné a zvrácené touhy a k následnému zhroucení takto vyfantazírovaných světů. Závěrečná část pak odhaluje zkušenost diváka jako konfrontaci s těmi částmi jeho psychiky, které jsou v reálném životě potlačeny nebo nemožnou být vysloveny. Film je v jeho pojetí zprostředkovatelem pravdy, která v realitě nemůže být nikdy nahlédnuta.

Interpretace a provokace

Žižkův kritický remake kinematografie se ve snímku uskutečňuje prostřednictvím výše popsané montáže scén z různých filmů s autorovými vstupy a komentáři, které celému pásmu dávají tvar. Výběr filmových ukázek je poměrně úzce zaměřený – soustřeďuje se výhradně na západní kinematografii a z ní vybírá především kanonická nebo divácky výrazně úspěšná díla, přičemž nejvíce pozornosti, vzhledem ke zvolenému přístupu celkem logicky, věnuje tvorbě Alfreda Hitchcocka a Davida Lynche. K interpretaci citovaných snímků pak přistupuje s různou mírou svévole od přitakání konvenčním a samotným autorem dotvrzovaným významům (psychoanalytické motivy v Hitchcockových snímcích) přes přípustné výklady nejednoznačných děl až po odvážnější konstrukce, s nimiž by autoři původních filmů pravděpodobně nesouhlasili (rozklad Tarkovského *Solaris*, který vyústí v radikálně antifeministické tvrzení, že žena sama o sobě neexistuje, ale je pouhým ztělesněním mužových snů či mužova pocitu viny). Konfrontace Žižkových interpretací s názory tvůrců rozebíraných děl je nicméně scestná právě proto, že *Perverzní průvodce filmem* není dokument. Žižkovi nejde o převyprávění, a tudíž si může dovolit nejen množství provokativních výroků (některé teze o mužské a ženské sexualitě ve druhé části, tvrzení o božském idiotovi ve třetím segmentu), ale také větší míru zobecnění a subjektivnější hodnocení a výklad.

Autor je přispěvatel časopisu Cinepur.

Perverzní průvodce filmem (The Pervert's Guide to Cinema). VB/Rakousko/Německo 2006, 150 minut.
Režie Sophie Fiennesová, scénář Slavoj Žižek, kamera Remko Schnorr, hudba Brian Eno.

depeše

Animace ve všech svých podobách

Ve dnech 6. až 9. prosince proběhl v Olomouci již šestý ročník festivalu animovaných filmů PAF 2007. Pro tento rok se pořadatelé rozhodli překvapit návštěvníky neobvyklým tematickým blokem nazvaným Animace ve službách propagandy, kde byly v národnostně rozlišených polských, českých či amerických projekcích připomenuty filmy ovlivněné dobovou ideologií. Z mého pohledu však i přes tento dramaturgicky odvážný počín dominoval letošní přehlídce především rozsáhlý výběr animace nizozemské, uvedený pod názvem Holandské opojení. Pořadatelé připravili v rámci této sekce jak bloky věnující se klasikům animované tvorby země tulipánů (jako jsou např. Paul Driessen, Michael Dudok de Wit či Gerrit van Dijk), tak i pohled na současnou autorskou scénu. Mezi nejvýraznější body programu bych pak určitě zařadila prezentaci mladého animátorského studia Job, Joris en Marieke Studio, nesoucí křestní jména všech svých tří členů, původní profesí designérů. A právě spojení znalostí designu a animované techniky činí tvorbu tohoto tvůrčího minitýmu na první pohled rozpoznatelnou. Přítomná animátorka Job, Joris en Marieke studia navíc doplnila ukázky autorské tvorby o přehled „prací na zakázku“, čímž nabídla nevšední vhled do života animovaného studia v praxi a zároveň ukázala, že ani při vzniku objednávkové tvorby není nutné slevit nic ze své umělecké kreativity. Musím přiznat, že třeba mnoho e-letáků (animace posílané mailem, plnící obvykle funkci reklamy či pozvánky) mě svou originalitou zaujalo mnohem více než leckterý nenápaditý a nudný film. Stejně tak i výrobu po designové stránce do posledního detailu propracovaných figurek, vystupujících ve studiových filmech, lze jen stěží brát jako uměleckou úlitbu, když si vedle nich postavíte panáčky z Tesky. Bylo zkrátka příjemné slyšet (namísto stížností na omezující požadavky trhu) optimistický názor, že zadání kvalitu či nekvalitu umělecké tvorby nevytváří. Evidentně o tom vědí i pořadatelé PAF, a nevyhýbají se tak prezentaci animace ve všech jejích současných podobách. Kéž by podobný moderní přístup zastávalo více animovaných festivalů.

Eliška Děcká

Humanismus nestačí

Setkání a následná rozmluva se slovinským filosofem se odehrály při příležitosti jeho přednášky, kterou uspořádala v listopadu 2007 organizace Tranzit v Praze. Mluvílo se o postdekonstrukci, německém idealismu, komunismu, teologii a dalších věcech.

MICHAEL HAUSER

Do značné míry vycházíte z Jacquese Lacana a snažíte se ukázat, že je v něm potenciál umožňující založit nový myšlenkový směr, někdy nazývaný postdekonstrukce. Mohl byste toto nové myšlení načrtnout?

Nejprve bych měl vyjasnit jedno: Běžný filosofický postoj k Lacanovi je, že přes všechnu vysokou úroveň jeho myšlení je to stále psychoanalýza, a psychoanalýza se nemůže rovnat filosofii. Mou první tezí je: Lacanův základní počin je v tom, že psychoanalýzu pozvedl na úroveň filosofie. Pro Lacana, když hovoří o filosofii, nejsou klinické kategorie, jako psychóza, neuróza, hysterie, pouze subjektivní patologie, ale jsou to poruchy v základním ontologickém vztahu mezi subjektem a světem. Mou základní tezí je, abych to formuloval téměř ve stylu Readers' Digest, chápat centrální premisu freudovské psychoanalýzy, hypotézu Freudem nazvanou „Todestrieb“, pud smrti, ne jako něco biologického, ale jako něco ontologického, jako poruchu, jako strukturu, která se vztahuje k tomu, co se v německém idealismu nazývalo negativitou. V tom je to, co lze nazvat postdekonstrukcí. Velmi se mi líbí vyznění vaší otázky, protože v mnoha zemích se Lacan bohužel obvykle stále hází do jednoho pytle s dekonstrukcí. Ve Spojených státech byl donedávna pojmán jako jedna z verzí derridovského myšlení nebo jako jeden z řady Der-

rida, Foucault atd. Nyní je čím dál jasnější, že Lacan náleží zcela jinak. Pohybuje se na stejném terénu jako Gilles Deleuze nebo Alain Badiou. A to je opravdu jiný terén než dekonstrukce. Ač to zní dost paradoxně – je to návrat k velké teorii, velké ontologii. Myslím, že to, co charakterizuje dekonstruktivismus, je poněkud zjednodušeně řečeno ultrareflexivita myšlení. Jako filosof nepíšete ontologii, ale píšete o tom, jak druhý filosof vykládá třetího. Je to všechno interpretace interpretací. Ale tato éra reflexivity se chýlí ke konci.

A jaký význam má pro vás německý idealismus, který se snažíte aktualizovat?

Kdybych to měl říct pateticky, žijeme ve zjevně apokalyptických dobách. Ne ve smyslu konce světa v náboženském významu, nýbrž v tom, že lidstvo se blíží k jistému konečnému bodu. Lidstvo má podobně jako exploatace přírody určitou dynamiku, která podle všeho nemůže běžet donekonečna. Nová rozdělení, sociální rozdělení, nové apartheidy, slumy atd., vedou k tomu, že můžeme očekávat jisté sociální exploze. Nejinteligentnější levicovní myslitelé, samozřejmě ne ortodoxní marxisté, předpovídají, že pokud současné trendy budou pokračovat, budeme mít v Evropě svého druhu občanskou válku mezi imigranty a starousedlými Evropany. Podobně u biogenetiky. Je jasné,

že to, co dnes můžeme dělat s genomem, se dotýká samotné definice toho, co znamená lidská bytost. Abychom čelili těmto problémům, potřebujeme pojmové nástroje. Snad vás bude zajímat, že jsem začínal jako velmi mladý, protože... no dobře, chtěl jsem být disidentem, bla, bla, a v Jugoslávii být disidentem nebylo tak nebezpečné jako u vás. Byli jsme paradoxní země, kde jste občas, pokud jste byl umírněný disident, mohl vykonávat svou profesi a mocní to tolerovali. Takže jsem začínal jako heideggerián. Mou první publikací je knížečka o Heideggerovi a jazyce, kterou jsem vydal asi ve dvaceti. Ale mou formativní zkušeností bylo, že nejpopsatelnější přístup k tomu všemu – heideggeriánský přístup, který říká, že modernita je éra technologického nihilismu a my se musíme odtáhnout od vůle k moci, technologické nadvlády, vytvořit si postoj *Gelassenheit* („ponechání“) – neúčinkuje. Tak si myslím – v základě jsem tradicionalista – že německý idealismus, metafyzika německého idealismu, nadále poskytuje nejlepší pojmové nástroje, abychom se vypořádali s blížící se krizí. Protože, jak věděl Hegel, filosofie a krize jsou spolu vždy provázané.

Ještě zpátky k Lacanovi. Dá se říct, že Lacan představuje radikálnější formu osvícenství...
Ano.

...než Habermas?

To je velmi dobrá otázka. Především si myslím, že Habermas dostatečně nereflektuje centrální událost naší doby, zhroucení komunismu. Není to trochu šílené? Habermas je německý filosof. Když ho čtete, nikde se nedozvíte, že Německo bylo rozdělené, že na východě byl komunismus. Napsal toho hodně o hrozbách německé demokracii. Dočista ignoroval fakt komunismu. Nebyl dost radikální, aby – jak to říct – osvětlil samo osvícenství a vytvořil pořádnou teorii stalinismu, což je podle mne velký úkol každé seriózní levice. Stalinismus byl tím, co Badiou nazval katastrofou, *désastre*, ve smyslu ztroskotání, perverze emancipačního projektu. Habermas tohle ignoruje. Druhá věc se týká biogenetických debat – co si počít s našimi novými dovednostmi? Je příznačné, že Habermas vydal knihu spolu s Ratzingerem, nynějším papežem Benediktem. Zde s ním nalezl společnou řeč. Oba totiž reagují podobně reakčním způsobem – je to hrozba, neměli bychom to dělat. Ve skutečnosti se této hrozbě nestavějí čelem. Pouze říkají, že musíme chránit svou svobodu. A jak? Tak, že tímto směrem nebudeme pokračovat. Ale myslím, že biogenetika vytváří mnohem víc radikálních problémů. Například pokud můžu na základě genetického zásahu nebo nějakými léky změnit vaše psychologické vlastnosti – jste ještě vůbec svobodný? Domnívám se, že je tu celá řada velmi radikálních otázek, jimž se Habermas vyhýbá. Myslím, že je jistým způsobem v pozici respektované, demokratické, přátelské postavy, která se však už mýjí s tím, co je opravdu aktuální. Do jisté míry je to smutná postava.

Dobře, pojďme o krok dál, k marxismu.

V čem podle vás spočívá význam marxismu pro dnešek?

Zde mám velmi jasno. Má význam téměř v plátónském smyslu. Chci zachránit ideu marxismu. Způsob, jak ho zachránit, je v bezohledné kritice marxismu. Ne jenom v onom běžném

INZERCE

dějiny

a současnost

kulturně historická revue

předplatné
Dějiny a současnost

Předplatitelské výhody:

- roční předplatné 636 Kč = 2 čísla zdarma
- kartička Předplatitel 2008
- 10% sleva při nákupu knih z produkce Nakladatelství Lidové noviny ve Vinohradském knihkupectví
- volné nebo zlevněné vstupné do muzeí, galerií a dalších partnerských institucí

! Každý měsíc 52 stran poutavého čtení za předplatitelskou cenu 53 Kč!

Zajistěte si předplatné za zvýhodněnou cenu!
Objednávky: SEND, distribuce tisku, www.send.cz tel.: 225 985 225, fax: 267 211 305

Prodejny v Praze, kde je možné zakoupit Dějiny a současnost
Knihkupectví Academia Václavské nám. 34, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Academia** Národní 7, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Academia** Na Florenci 3, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Fišer** Kaprova 10, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Karolinum** Celetná 18, 110 00 Praha 1; **Palác knih Neoluxor** Václavské nám. 41, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Seidl** Štěpánská 26, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Kosmas** Perlová 3, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví U sv. Jindřicha** Jindřišská 23, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Maťa-Aurora** Opletalova 8, 110 00 Praha 1; **Kafkovo knihkupectví** Staroměstské nám. 12, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Kalich** Jungmanova 9, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Torst** Ostrovni 17, 110 00 Praha 1; **Dům knihy Kanzelsberger** Václavské nám. 4, 110 00 Praha 1; **Knihkupectví Paseka** Ibsenova 3, 120 00 Praha 2; **Avatar knihkupectví** Petřilíkova 27, 158 00 Praha 5; **Knihkupectví Beta-Dobrovský** Štefánikova 11, 150 00 Praha 5; **Knihkupectví bratři Čapků** Čs. armády 3, 160 00 Praha 6; **Knihkupectví U sv. Vojtěcha** Kolejší 4, 160 00 Praha 6; **Knihkupectví H. S. Centrum** Veveřkova 16, 170 00 Praha 7
Knihkupectví v ostatních městech
Knihkupectví Barvič a Novotný Česká 13, 602 00 Brno; **Knihkupectví Lubomír Pospíšil – Cesta** Rašínova 5, 602 00 Brno; **Knihkupectví Styria** Palackého 66, 612 00 Brno; **Knihkupectví Michal Ženíšek** Poštovská 4/657, 602 00 Brno; **Knihkupectví Academia** Nám. Svobody 13, 602 00 Brno; **Knihkupectví Beta-Dobrovský** Česká 30, 602 00 Brno; **Knihkupectví Omikron** Nám. Přemysla Otakara II. 25, 370 01 České Budějovice; **Karmelitánské knihkupectví** Kostelní Vydří 58, 380 01 Dačice; **Knihkupectví Kosmas** Mánesova 781, 500 02 Hradec Králové; **DDD knihkupectví** Ruská 85, 430 01 Chomutov; **Knihkupectví Kuba a Pařízek** Masarykovo nám. 21, 586 01 Jihlava; **Knihkupectví Otava** Komenského 33, 586 01 Jihlava; **Knihkupectví U sv. Antonína** Kostelní 7, 460 59 Liberec; **Knihkupectví Jonáš** Mírové nám. 15, 412 01 Litoměřice; **Knihkupectví Paseka** Josefa Váchala 127, 570 01 Litoměřice; **Knihkupectví F. F. Procházky** 101, 509 01 Nová Paka; **Knihkupectví Jiří Dočkálek** Křižkovského 14, 772 00 Olomouc; **Knihkupectví Velehrad** Wurmova 6, 771 00 Olomouc; **Knihkupectví Librex** Ostrožná 33/241, 746 01 Opava; **Knihkupectví Caritas** Puchmajerova 10, 702 00 Ostrava; **Knihkupectví Artforum – Luděk Jičínský** Puchmajerova 8, 702 00 Ostrava; **Knihkupectví U slona** Karlova 3, 397 01 Písek; **Knihkupectví Blanka Veselá** Drlíčov 149/16, 397 01 Písek; **Knihkupectví U františkánů** Františkánská 9, 301 12 Plzeň; **Knihkupectví Úsvit** Prokopova 19, 301 35 Plzeň; **Knihkupectví Bartůněk** 5. května 704, 511 01 Turnov; **Knihkupectví** Mariánské nám. 200, 686 00 Uherské Hradiště; **Knihkupectví UJEP** Brněnská 2, 400 01 Ústí nad Labem; **Bureš knihkupectví** Masarykovo nám. 105, 766 01 Valašské Klobouky; **Knihkupectví Pavel Jungmann – Archa** Tomáše Bati 190, 760 01 Zlín; **Knihkupectví Veni** Sadová, kostel sv. Filipa a Jakuba, 760 01 Zlín

Rozhovor se Slavojem Žižkem

smyslu, že když se pokoušeli uskutečnit komunistickou společnost, sešli z cesty. Měli bychom se ptát, v čem sešel z cesty už Marx, Lenin, v čem sešli z cesty už v počátcích. Měli bychom problematizovat marxistické pojetí společenského subjektu, marxistické pojetí moci, nebo radikálněji, samotné základy marxistického vidění vykořisťování, revoluce atd. Ale myslím, že bychom měli zopakovat Marxe spíše v kierkegaardovském smyslu, kdy opakování neznamená, že uděláte totéž. Znamená, že se chopíme toho, co je u Marxe víc než Marx. To v obecné rovině. Co to znamená konkrétně? Vidím při všech svých sympatiích například nezměrné množství problémů v Marxově Kapitálu. Když chcete vysvětlit, jak se to má dnes s Marxovou teorií vykořisťování, s chudobou atd., nemůžete to vykládat v marxistických pojmech, protože marxistické pojetí vykořisťování, to je velmi přesná koncepce, založená na Marxově pracovní teorii hodnoty: kdybyste ji, budou-li cynický, uplatnil na Venezuelu, jíž se díky ropě vede relativně dobře, znamenalo by to, že Venezuela vykořisťuje Spojené státy, protože podle Marxe prodává přirozené zdroje – ropa není zdrojem hodnoty. Víte, co míním, celá situace se radikálně změnila. Proto, když o sobě ironicky hovořím jako o leninistovi a lidé se mne ptají: „leninista, a jakého druhu?“, vždy říkám: Lenin roku 1915, když fiasco první světové války u něho otráslo vším. A co udělal? Šel do Švýcarska a začal číst Hegela. Ne, ne, celý levicový projekt se musí znovu radikálně promyslet vzhledem k novým výzvám, novým formám biogenetických možností, ekologii atd. atd.

Ve svých rozhovorech s Glynem Dalym říkáte, že jsou věci jako čest, svoboda atd., za které stojí za to zemřít. Ale co tím míníte? Jsou to platónské ideje?

Proč ne? Myslím to zcela vážně, pod vlivem dialogů s mým dobrým přítelem Alainem Badiouem jsem jistým způsobem platonik. Komunismus je pro mne něco jako platónská idea. Věřím ve věčnost idejí. Myslím, že každá společenská dialektika je vždy napětí mezi temporalitou a věčností. Sen o svobodě je platónská idea. Vždy znovu a znovu se o to pokoušíte. Platón se o to pokusil svým trochu totalitárním způsobem, ve Francouzské revoluci se o to pokusili, v Říjnové revoluci se o to pokusili. Dobrá, výsledkem, musím říct, je noční můra, ale idea existuje, trvá dál. A dokonce jsem ochoten říct něco naprosto šíleného, že v tom je rozdíl mezi stalinismem a fašismem. Stalinismus byl totálně zvráceným výrazem, ale přesto účinkem věčné ideje. Nacismus není věčná idea. To není idealistické pojetí. Otázka je, jak věčnost nebo ideu redefinovat zcela materialistickým způsobem. Nemám rád pojmy, jako jsou antropologické konstanty, ale řekl bych, že co nazývám komunistickou ideou spravedlnosti, rovnosti atd., je něco soupodstatného s námi, alespoň tady v Evropě, a zde jsem v jistém ohledu evropocentrik... Zde bych určitým způsobem, který u mnoha levičáků vyvolá zděšení, snad částečně souhlasil s vaší velkou postavou, Janem Patočkou, libujícím si v platónských odkazech, že v evropském dědictví je něco jedinečného – zavedení přímé univerzality, jak jsem to přesným způsobem rozvíjel v knize *Fragile Absolute*. Ne, nemám žádný problém být v tomto smyslu platonikem, materialistickým platonikem... Můžu vám dát krásné patetický příklad toho, jak k nám idea

Slavoj Žižek. Foto Jiří Thýn

přichází z věčnosti? Věčnost ne v nějakém zásvětí, ale jako jevení. Nedávno jsem četl Jorge Semprúna, španělského spisovatele, který byl v koncentračním táboře Buchenwald. Ve svých pamětech zaznamenal příběh, který je velmi patetický, zní jako poezie, ale pro mne je to ontologie. Říká, že v táboře jednou viděl vlak se sto osmdesáti Židy, a protože to bylo v zimě, všichni v něm umrzli. Když ve vlaku umírali – jeli dva dny –, do svého středu dali děti. I když všichni umrzli, uprostřed přežilo osmnáct dětí. Němečtí dozorcí je vyvěkli ven a postříleli, zůstaly jenom dvě. Jeden hošík asi šestiletý, druhý čtyřletý. Dozorcí na ně pro zábavu pustili psy. Ti dva začali utíkat a psi za nimi. Menší hoch upadl. Ale druhý se k němu vrátil a chytil jej za ruku. V tu chvíli je psi dostihli a rozsápali. Semprún velmi hezky říká: „Jejich ruce se spojily pro věčnost.“ To je pro mne moment, toto zcela absurdní gesto, kdy víte, že zemřete, moment cti, pro který stojí za to zemřít. Nemá žádnou substanci, ale ty stisknuté ruce, to je pro mne okamžik etické věčnosti. Dokonce si představuji, jak by se tato scéna měla zfilmovat – obraz by byl zmrazen, v soundtracku slyšíte děti umírat, psi je trhají na kusy, ale obraz, to je platónská idea. Ta se zastavuje. Lidé mě obvykle portrétní jako nějakého bláznivého postmodernistu, ne, zde jsem velmi tradiční etik.

Pravý etický akt se vždy zakládá na rozhodnutí, které nemá žádnou garanci. Budiž, ale jakou roli mají historické okolnosti?

Naprosto. Vždy je to akt v rámci okolností. Ne, není to nějaký božský akt... Řekněme, že bychom zde byli před třiceti lety během „zlaté“ husákovské éry. Dejme tomu, že bychom byli členy nějakého kolektivu a strana by po nás chtěla, abychom podepsali dokument odsuzující jednoho z našich kolegů. Řekli by otevřeně, pokud to nepodepíšeš, ztratíš práci stejně jako on. Pokud bys nepodepsal, je to etický akt. Ale pak, jak se občas stávalo, se změnila linie strany a ty už to podepisovat nemusíš. Pak už to není akt. Ne, akt je striktně definován situací. To bychom měli promyslet jako materialističtí platonici – nahodilou věčnost, věčnost, která je věčností uvnitř určité situace. Stejná věc, kterou uděláme o něco později nebo dříve, už aktem není. A to je nejlepší způsob, jak poznáte pokrytce. Vzpomínám si, že když mi bylo dvacet, pěstoval jsem disidentskou hru, jak identifikovat konformisty. Když jsme začali protestovat, vždy chvíli čekali. Když vycítili, že je protest bezpečný, přidali se. Nevím, zda tito disidenti „s malým zpožděním“ byli také u vás. Až když je to bezpečné, rychle se přidat k protestu. To už není akt.

Nyní k teologii. Jak máme rozumět Jinému prostoru z poslední části vaší knihy *Fragile Absolute*, který se objevuje, když je proveden etický čin – můžeme se k němu přiblížit, anebo ho považujete za něco nepřístupného a nedotknutelného, jak to známe od Lévinase?

Ne, pokud něco, tak jsem antilévinasovec.

A dá se vstoupit do Jiného prostoru?

Zde jsem spíše hegelian. Tento jiný prostor je prázdný. Hegel říká na konci kapitoly o vědomí ve Fenomenologii ducha: „Za hranicemi jevení je pouze to, co tam klademe my.“ Skutečný problém, a to je pro mne teologická dimenze materialismu, je, jak vůbec myslet ontologickou neúplnost reality. U kvantové fyziky nejde o to, že nemůžeme měřit částice atd., ale že samotná realita je jaksi otevřená, neúplná, není ontologicky plně konstituovaná. A jak věděl už Benjamin, o otevřenosti reality vstupuje utopická teologická dimenze. Bůh je pouhá díra, černá díra reality. Bůh znamená, že tu je jiná dimenze, ale pouze jako prázdný. Jistým způsobem je to mnohem radikálnější vize než u běžné teologie. A v tom je pro mne lekce křesťanství – Bůh umírá, Bůh, který garantuje smysluplnost univerza. Je tu naprosto otevřená situace – prázdný, a na nás záleží... Mí přátelé se mě ptají: „Ale proč to prostě nenazveš humanismus, proč pořád mluvíš o teologii? Není tvou pozicí postřeh mladého Marxe o Feuerbachovi, že Duch svatý je ve skutečnosti prostě duchem lidstva, že Bůh neexistuje?“ Ne, není, humanismus nestačí ve smyslu, v jakém Freud hovoří o metapsychologii. Musí tu být dimenze nad psychologií. Teologie je jiný název pro metapsychologii, pro něco, co je v člověku víc než člověk, nelidské jádro člověka atd. Je zajímavé, jak mnozí američtí teologové, s nimiž jsem debatoval, tomu byli velmi blízko. Řekli: „Jestli je tohle materialismus, jsem materialista.“ To znamená, že Bůh není nějaký stařec sedící nad námi, který tahá za nitky. Bůh je pouze název pro toto prázdný, otevřenost, pro to, co je víc než lidské. Myslím, že bychom pojem Boha měli rehabilitovat, v tom spolu všichni souhlasíme, Badiou, Agamben, já, ovšem ne ve smyslu nelidskosti jako „Zabijte je!“, ale spíše dimenze, která je nadlidská, transhumánní. To je to, co pro mne představuje Kristus. Člověk, který je nadlidský v tomto smyslu...

Slavoj Žižek (1949, Slovinsko) má pověst nejobjevnějšího i nejprovokativnějšího filosofa, jaký se objevil během posledního čtvrtstoletí. Jeho knihy vyvolávají pozornost po celém světě – nejen filosofů, ale široké veřejnosti. Publikoval kolem dvaceti děl v nejprestižnějších nakladatelstvích, ale zároveň přispívá do *New York Times* a dalších významných novin. Točí se o něm dokumenty a nedávno natočil film, kde prochází mezi scénami z hollywoodských filmů. Ve svých textech spojuje vysoce odborná témata s komentáři k hollywoodským filmům, popkulturou nebo obscénními vtipy. Zabývá se teorií ideologie (např. kniha *The Sublime Object of Ideology*), Lacanem, psychoanalýzou, kritickou teorií, křesťanstvím (např. kniha *The Fragile Absolute* – or, why is the christian legacy worth fighting for?), německým idealismem (kniha *Schelling, The Abyss of Freedom*), limity postmoderny (*Derridy, Foucaulta...*) a nevyhýbá se ani takovému tématu, jako je Marx a Lenin.

Západ mezi buddhismem a Leninem

SLAVOJ ŽIŽEK

Pokračování ze s. 1

V sexu nejsou dominantní postoje definovány patriarchální represí, ale promiskuitou; v umění jsou provokace normou, příkladem umění plně přijatého establishmentem. Jsem tudíž v pokušení obrátit Marxovu jedenáctou tezi naruby: prvním úkolem je nepodlehout pokušení jednat, intervenovat přímo s cílem změnit stávající stav věcí (což nevyhnutelně končí ve slepé uličce paralyzující bezmoci: „co může člověk udělat proti globálnímu kapitalismu?“), ale zpochybňovat hegemonická ideologická východiska. Když dnes člověk podlehně bezprostřednímu impulsu k jednání, jeho čin se neodehrává v prázdném prostoru, ale *na pozadí* stávajících hegemonických ideologických východisek: ti, kdo „skutečně chtějí něco udělat pro lidi“, se angažují v (jistě chvályhodných) sdruženích typu Lékařů bez hranic nebo Greenpeace, jakož i ve feministických a protirasistických hnutích, která jsou nejenom tolerována, ale dokonce se těší i podpoře médií, a to i přesto, že zdánlivě vstupují na půdu ekonomických zájmů (když například odsuzují a bojkotují některé společnosti). Jsou tolerováni a podporováni, pokud příliš nekoketují s jistou hranicí.

Také pravá zkorumpovanost americké akademické obce není primárně finanční, nejde jen o to, že je schopna koupit si mnohé evropské kritické intelektuály (včetně mne, alespoň do jisté míry), ale konceptuální; pojmy „evropské“ kritické teorie jsou nepozorovaně přizpůsobeny vlídnému módnímu radikalismu kulturních studií. Z vlastní zkušenosti vím, že prakticky všichni „radikální“ akademici tajně spoléhají na dlouhodobou stabilitu amerického kapitalistického modelu, přičemž za svou nejvyšší profesionální ambici považují stabilitu profesorské definitivy (překvapivě mnoho jich dokonce hraje na kapitálové burze). Jestli se něčeho doopravdy obávají, tak je to radikální ohrožení (relativně) stabilních životních podmínek „symbolických tříd“ rozvinutých západních společností. Jejich přemrštěný, „politicky korektní“ entuziasmus v otázkách sexismu, rasismu

nebo robotáren třetího světa je tedy únikem před jejich vlastní vnitřní identifikací, jakým si bezděčným rituálem, jehož skrytou logiku vystihuje následující slogan: „Hovořme co možná nejvíce o nutnosti radikální změny, abychom si tak pojistili, že ve skutečnosti se nic podstatného nezmění!“ S ohledem na tento módní radikalismus by naší první reakcí vůči ideologům a praktikům Třetí cesty měla být chvála: alespoň hrají čestně a jsou upřímní ve svém přijetí pravidel globálního kapitalismu – na rozdíl od kvaziradikálních akademických levičáků, kteří zastávají pozici kategorického odmítání Třetí cesty, zatímco jejich vlastní radikalita je jen gestem, které nikoho nezavazuje k ničemu konkrétnímu.

Návrat k Leninovi

Již dnes lze ale zaznamenat jisté příznaky všeobecné nejistoty – stačí si připomenout sérii událostí obvykle sdružovaných pod heslem „Seattle“. Desetiletí líbánek triumfujícího globálního kapitalismu skončilo, „manželská krize“ je za dveřmi; připomeňme si jen paniku velkých médií, která varovala před marxisty manipulujícími masami „pocitivých“ demonstrantů. Náš nynější problém je v pravém slova smyslu leninský: jak dát obavám médií *reálný* charakter, jak vytvořit organizovanou platformu, která tomuto neklidu propůjčí *formu* univerzálního politického požadavku? Jinak zůstane tento impuls nevyužit a zbude z něj jen marginální ohnisko odporu. Jinými slovy, vpravdě „leninské“ poučení pro naši dobu zní: *politika bez organizované platformy ve formě strany je politikou bez politiky*, takže odpověď těm, kteří chtějí pouze (celkem adekvátně pojmenovaná) „nová sociální hnutí“, je stejná jako jakobínská odpověď na girondinské kompromisy: „Chcete revoluci bez revoluce!“ Současný pat spočívá v tom, že pro angažovanost existující primárně jen dvě cesty: buď hrát podle pravidel, podstoupit „dlouhý pochod institucemi“, nebo se zapojit do nových sociálních hnutí, od feminismu přes ekologii až po boj proti rasové diskriminaci. A omezení těchto hnutí spočívá ve skutečnosti, že nejsou *politická* ve smyslu univerzální singularity: jsou to „monotematická“ hnutí, která postrádají dimenzi univerzality.

Jako zásadní se ukazuje Leninova výtku liberálům: pouze *využívají* nespokojenosti pracujících třídy, aby posílili oproti konzervativcům, a nikoliv aby se s ní plně identifikovali. Nejsou na tom dnešní levicoví liberálové obdobně? Rádi se dovolávají rasového útla-ku, ekologie, nespokojenosti pracujících atd., jen aby získali body na úkor konzervativců, *aniž by ohrozili systém*. Vzpomeňme si jen, jak se Bill Clinton v Seattlu rafinovaně dovolával protestujících venku na ulici. Totéž platí i pro všechna „nová sociální hnutí“, včetně zapatistů v Chiapasu: etablované politické struktury jsou vždy připravené „naslouchat jejich požadavkům“. Systém je totiž v principu ekumenický, otevřený, tolerantní, připravený „naslouchat“ všem – dokonce i když na svých požadavcích trváme, samotný proces vyjednávání je zbavuje univerzalistického politického nároku. Pravá Třetí cesta, kterou bychom měli hledat, je tedy Třetí cesta mezi institucionalizovanou parlamentní politikou a novými sociálními hnutími.

Neuvolnitelný potenciál

Anti-Oedipus Deleuze a Guattariho byl posledním velkým pokusem sloučit do jedné subverzivní syntézy marxistickou a psychoanalytickou tradici. Autoři si plně uvědomují revoluční, deteritorializující pohyb kapitalismu, který ve své neúprosné dynamice podkopává veškeré stabilní, tradiční formy lidské interakce; kapitalismu přitom vytýkají, že jeho deteritorializace nejsou dostatečně důsledné, že vedou k novým reteritorializacím – což je doslovná ozvěna Marxova tvrzení, že největší překážkou kapitalismu je samotný kapitalismus, že kapitalismus uvádí do pohybu síly, které není s to sám zvládnout. Toto tvrzení zdaleka není překonané, ale naopak nabývá v nynější slepé uličce globalizace, v níž se pod zdánlivým globálním triumfem kapitalismu stále zřetelněji ukazuje jeho bytostně antagonistická povaha, na aktuálnosti. Klíčová otázka však zní: je stále možné představit si komunismus (nebo jinou variantu postkapitalistické společnosti) jako formaci, která je s to uvolnit deteritorializující dynamiku kapitalismu a zbavit ji jejích bytostných omezení? Marx byl přesvědčen, že je možný řád, který nejenom zachová, ale pozvedne na vyšší úroveň a plně uvolní potenciál ukrytý ve spirále rostoucí produktivity, jejíž spontánní pohyb je za kapitalismu v důsledku jeho vnitřních antagonismů a konfliktů neustále paralyzován krizemi. Marxovi, vyjádřeno derridovskými termíny, uniklo, že zmíněné vnitřní antagonismy a konflikty coby „podmínka nemožnosti“ plného rozvinutí produktivních sil kapitalismu jsou zároveň „podmínkou jeho možnosti“: odstraníme-li tyto konflikty, nedosáhneme plného uvolnění produktivního potenciálu, který bude zbaven své největší překážky, ale přijdeme právě o tuto produktivitu – pokud tedy odstraníme onu překážku, samotný potenciál touto překážkou mařený vyjde vniveč.

Zatímco tento permanentní revoluční samopohyb ještě nacházíme ve vrcholném období stalinismu s jeho totální ekonomickou mobilizací, „stagnující“ pozdní reálný socialismus sám sebe (minimálně mezi řádky) legitimuje jako společnost, v níž lze vést poklidný život a vyhnout se kapitalistickým konkurenčním tlakům. Toto byla poslední obranná strategie, když po pádu N. S. Chruščova (poslední velký entuziasta, který během své

návštěvy USA prorokoval, že „vaše vnučata budou komunisté“) se od konce šedesátých let stále jasněji ukazovalo, že reálný socialismus není schopen konkurovat kapitalismu. Stagnující reálný socialismus byl tedy v jistém ohledu „socialismem s lidskou tvář“: potichu opouštěl velké historické úkoly a poskytoval jistotu každodenního života v benevolentní nudě. Nynější vlna *ostalgie* po nefungujícím socialismu vesměs čerpá z této konzervativní nostalgie po blazeovaném, nenáročném způsobu života; dokonce i nostalgici antikapitalističtí umělci od Petera Handkeho až po Josepha Beyuse oslavují tento aspekt socialismu, tj. nepřítomnost stresující mobilizace a horečné komodifikace. Je zřejmé, že tento neočekávaný posun vypovídá něco o slabínách původního marxistického projektu samotného; ukazuje na omezenost jeho cíle – uvolnit potenciál ekonomické mobilizace.

Buddhistický fetiš pro přepracovaný Západ

Vrcholem postmoderní ironie je podivná výměna, k níž momentálně dochází mezi Evropou a Asií: zatímco v „ekonomické základně“ všude triumfuje „evropská“ technologie a kapitalismus, je v samotném evropském prostoru v „ideologické nadstavbě“ židovsko-křesťanská tradice ohrožena invazí „asijského“ myšlení v ideologii New Age, která se ve svých rozličných proměnách od „západního buddhismu“ (dnešní protějšek západního marxismu, který měl dříve protějšek v „asijském“ marxismu-leninismu) až po rozličné odrůdy „taoismu“ etabloje jako dominantní ideologie globálního kapitalismu. Ačkoliv „západní buddhismus“ líčí sám sebe jako medikament na stresující napětí kapitalistické dynamiky, který nám dovoluje vypnout a udržet si vnitřní mír a klid (*Gelassenheit*), ve skutečnosti je jeho dokonalým ideologickým doplňkem. Stačí si jen připomenout notoricky známý fenomén „šoku z budoucnosti“ neboli okolnosti, že se lidé dnes již nejsou schopni psychologicky vyrovnávat s překotným rytmem technologického pokroku a sociálními změnami, které jej provázejí – věci jednoduše příliš spěchají; člověk si ani nestačí zvyknout na nový vynález a tento vynález už je nahrazen dalším. Únik k taoismu a buddhismu nabízí východisko, jež každopádně funguje lépe než zoufalý únik k tradičním medikamentům: než abychom se marně pokoušeli držet krok se zrychlujícím se tempem technologického pokroku a sociálních změn, měli bychom raději rezignovat na snahu udržet si kontrolu nad tím, co se kolem nás odehrává, měli bychom takovou kontrolu odmítnout jako výraz moderní logiky ovládnutí a raději se „podvolit“, nechat se unášet, a přitom si uchovávat vnitřní odstup a lhotejnost vůči zběsilému kolotoči neustále se zrychlujícího pohybu, distanci vycházející z prozření, že všechen tento sociální a technologický kvas je v konečném důsledku jen nicotným bujením prázdných přeludů, které nemají nic společného s nehlubším nitrem našich individuálních bytostí... Člověk je téměř v pokušení odvolat se na notoricky známé marxistické klišé o náboženství jako „opiu lidu“, imaginárním doplňku pozemské bídě: „západní buddhistický“ meditativní postoj je bezpochyby tím nejefektivnějším způsobem, jak zůstat součástí kapitalistické dynamiky a zároveň si uchovat zdání zdravého

INZERCE

Vyhlídky radikální politiky a holčičky Danyho Cohn-Bendita

Revoluci si dnes už nedokážeme ani představit, a to platí jak pro tu sociální, tak pro tu sexuální, říká Slavoj Žižek. Skupina Irwin: Svoboda přichází z Východu, 1989

rozumu. Kdyby Max Weber žil v dnešní době, bezpochyby by napsal pokračování své *Protestantské etiky a uveřejnil by ho pod názvem Taoistická etika a duch globálního kapitalismu*.

„Západní buddhismus“ tedy koresponduje s fetišistickou povahou ideologie v naší údajně „postideologické“ éře, a kontrastuje tak s její dřívější symptomatickou podobou, v níž ideologická lež strukturující naše vnímání reality byla ohrožována symptomy coby „návraty potlačeného“ neboli prasklinami ve struktuře ideologické lži. Fetišisté nejsou snílci ztracení ve svém vlastním imaginárním světě, jsou to neúprosní „realisté“, schopní přijímat svět takový, jaký je – protože mají svůj fetiš, k němuž se mohou upínat, aby rozptýlili traumatizující aspekty reality.

Když jsme tedy dnes bombardováni stížnostmi, že v naší postideologické cynické éře již nikdo nevěří proklamovaným ideálům nebo když se setkáme s člověkem, který tvrdí, že již ničemu nevěří, že akceptuje sociální realitu takovou, jaká skutečně je, měli bychom reagovat otázkou: V pořádku, ale kde je fetiš, který ti umožní (předstírat),

že akceptuješ realitu „takovou, jaká skutečně je“? „Západní buddhismus“ je jedním z takových fetišů: dovoluje vám podílet se s vervou na zběsilém tempu kapitalismu a zároveň si uchovat přesvědčení, že nejste jeho součástí, že si jste dobře vědom, jak bezcenné je ve skutečnosti toto úsilí, neboť to, na čem vám doopravdy záleží, je klid a mír vaší niterné bytosti, v níž můžete kdykoliv nalézt útočiště...

Patrně nejvýstižnější definici ideologie podal Christopher Hitchens, když se potýkal s nesnadnou otázkou, co si Severokorejci opravdu myslí o svém „milovaném vůdci“ Kim Čong-ilovi: „Kolektivní fantasmagorie je tím jediným, co lidem umožňuje zachovat si zdravý rozum.“ Tento paradox ukazuje na fetišistické rozdělení v samém srdci fungující ideologie: jednotlivci delegují svou víru na velkého Druhého (ztělesněného lidovým kolektivem), který takto věří namísto nich – daní jedinci si mohou zachovat dušení zdravý jen tím, že si udržují odstup od „velkého Druhého“ oficiálního diskursu. Kdyby lidé byli připraveni o tuto víru (delegovanou na „velkého Druhého“), museli by se osobně angažovat a vzít tuto víru sami na sebe.

(To je možná v pozadí paradoxního jevu, že z mnohého cynika se stává upřímně věřící v momentu, kdy dojde k „dezintegraci“ oficiální věrouky.) Právě to měl podle všeho na mysli Lacan, když tvrdil, že autentický ateismus vystihuje teze „Bůh je nevědomý“, a nikoliv „Bůh neexistuje“ – v této souvislosti si připomeňme, co Milena Jesenská v dopise Maxu Brodovi napsala o Kafkovi: „A především věci jako peníze, burza, kurs cizí měny nebo psací stroj pro něj představují naprosto mystérium (jímž doopravdy jsou, nikoliv však pro nás, ale pro ostatní).“ Tento citát bychom měli číst na pozadí Marxovy analýzy zbožního fetišismu: fetišistická iluze je součástí bezprostřední reality našeho sociálního života, a ne jenom nějaké naší představy o něm – buržoazní subjekt velmi dobře ví, že na penězích není nic magického, že peníze jsou jen obyčejný předmět, který zastupuje jistý soubor sociálních vztahů, ale i přesto se v praktickém životě *chová* jako kdyby věřil, že peníze oplývají nějakou magickou vlastností. Tento postřeh nám dává nahlédnout do tajemství Kafkova univerza: Kafka byl obdařen schopností bezprostředně prožívat fantasmatické představy, které my „normální“ lidé potlačujeme – Kafkova „magie“ čerpá z toho, co Marx s oblibou označoval jako „teologickou záludnost“ zboží.

Cynismus a svoboda

Tato definice ideologie poskytuje vodítko k odpovědi na standardní, do omrzení opakované námitky proti aplikaci psychoanalýzy na socio-ideologické procesy: je „legitimní“ rozšířit koncepcce, které byly původně vyvinuty k léčení jednotlivců, rovněž na kolektivní entity a hovořit kupříkladu o náboženství jako o „kolektivní nutkavé neuróze“? Primární oblast psychoanalytického zkoumání leží zcela jinde: „sociálně“ není nikde jinde než na úrovni individuální zkušenost, ale je čímsi, k čemu se daný jedinec musí nějak vztahovat, co je nucen zakoušet jako řád, který je jen minimálně „zvěčněn“, externalizován. Problém tedy netkví v tom, jak „se z individuální úrovně přesunout na úroveň sociální“; problém ve skutečnosti zní: jak by decentralizovaný socio-symbolický řád institucionalizovaných postupů a předstev měl být strukturován, má-li si individuální subjekt uchovat „duševní zdraví“, má-li „normálně fungovat“? Jaké falešné představy by zde měly být implantovány, aby si příslušní jedinci zachovali duševní rovnováhu? Vezměme si za příklad příslovečného egoistu, který cynicky zpochybňuje veřejný systém mravních norem: takový subjekt může zpravidla fungovat, jen pokud takový systém „tam někde venku“ fakticky existuje a pokud se těší veřejnému uznání – tj. k tomu, aby mohl být privátním cynikem, musí předpokládat existenci naivního druhého (či druhých), kteří „doopravdy věří“. A právě tímto poznáním by měla být vedena autentická „kulturní revoluce“: nikoliv cestou přímé snahy o „převychování“ konkrétních jedinců, o „změnu jejich reakčních postojů“, ale odstraněním opory, kterou příslušní jedinci nacházejí ve „velkém Druhém“, v institucionalizovaném symbolickém řádu.

Není těžké zastávat „radikální“ postoje v otázce manželství mezi homosexuály, incestu atd. Co ale sex s dětmi nebo mučení? Z jakého titulu jsme oprávněni odmítat je, aniž jsme nuceni odvolávat se na „právní fikci“ dospělého autonomního subjektu, zodpovědného

za své činy? (Mimochodem, *proč* by se instituce manželství měla omezovat jen na dvě osoby, ať hetero- či homosexuální? Proč by nemohlo být uzavíráno mezi třemi nebo i více jedinci? Není to snad poslední relikv „binární logiky“?) Pokud přistoupíme na standardní postmoderní mantru, která prohlašuje svéprávný autonomní subjekt za právní fikci, jak si poradíme s následky tohoto popírání, když budeme konfrontováni například s mužem, který znásilňuje děti? Není snad hluboce symptomatické, že titíž teoretici, kteří pranýřují liberální autonomní subjekt jako západní právní fikci, se *současně* nadšeně hlásí k diskursu viktimizace, který pohlíží na pachatele sexuálních deliktů jako na vinné (tj. zodpovědné za své činy)? Postoj k pohlavnímu obcování mezi dospělými a dětmi je mimochodem nejlepším indikátorem proměn v sexuálních mravech; před třemi nebo čtyřmi desetiletími, na vrcholu sexuální revoluce, byla dětská sexualita *oslavována* coby překonání poslední hranice reprezentované ideologicky vynucenou desexualizací dětí, zatímco politicky korektní ideologie viktimizace pohlíží na sexuální zneužívání dětí jako na ztělesnění nejvyšší hrůzy.

V nedávném pamfletu proti „excesům“ května 1968 a na obecnější rovině proti „sexuální liberalizaci“ šedesátých let si *Independent* připomněl, jak radikálové roku 1968 smýšleli o dětské sexualitě. Před čtvrtstoletím popisoval Daniel Cohn-Bendit svou zkušenost pedagoga v mateřské škole následovně: „Mé soustavné flirtování se všemi těmi dětmi záhy získalo erotický charakter. Doopravdy jsem cítil, že se mne holčičky sotva pětileté pokoušely svádět... Několikrát se stalo, že mi děti otevřely poklopec kalhot a začaly mě hladit... Když si to přály, hladil jsem je také.“ Shulamith Firestoneová šla ještě dál, když vyjadřovala naději, že ve světě „zbaveném tabu uvaleného dnes na incest... budou vztahy s dětmi obnášet tolik genitálního sexu, kolik jen bude možné – pravděpodobně daleko víc, než si dnes dokážeme představit“. O několik desetiletí později, když byl konfrontován s těmito proklamacemi, se Cohn-Bendit pokoušel své někdejší výroky zlehčovat, přičemž tvrdil, že „k tomu nikdy skutečně nedošlo. Chtěl jsem jenom provokovat veřejnost. Z dnešního pohledu je to nepříjemné.“ Stále se však nabízí otázka: jak to, že v té době bylo možné provokovat lidi líčením sexuálních hrátek s předškolními dětmi jako čímsi dráždivým, když dnes by tatáž „provokace“ okamžitě zavdala příčinu k bouři mravního pohoršení? Sexuální zneužívání dětí je dnes koneckonců jedním z *názorných* příkladů Zla.

Aniž bychom se přikláněli na jednu či druhou stranu, měli bychom tento spor interpretovat jako symptom transformace našich mravů od utopických projektů šedesátých a raných sedmdesátých let až po současné stojaté vody politické korektnosti, ve které je každé autentické setkání s jinou lidskou bytostí označováno za zneužívání. Idea *revoluce* je dnes něčím, co si už nedokážeme ani představit, a to platí jak pro sexuální, tak pro sociální revoluci. V dnešní zatuchlé atmosféře neustálého volání po větší míře tolerance bychom mohli alespoň nalézt odvahu připomenout si osvobozující étos takových „excesů“.

Z článku poprvé publikovaného ve sborníku Democracy Unrealized přeložil Radovan Baroš. Redakčně kráceno.

Podaří se restartovat digitalizaci?

Dočkáme se v roce 2008 nových programů?

Prvním lednem 2008 začíná druhý pokus státu přinutit současné televize, aby přešly na digitální vysílání. Ten první, který probíhal od dubna 2006, kdy Rada pro rozhlasové a televizní vysílání udělila šesti společnostem licence pro zemské digitální vysílání, zkrachoval právě na nezájmu současných, analogově šířených komerčních televizí, především pak na nezájmu Novy.

JAN POTUČEK

Parlament překvapivě hladce schválil a prezident podepsal takzvanou diginovelu zákona o rozhlasovém a televizním vysílání, která vrací do hry šestici nových digitálních televizí. Ty sice měly podle původně vydaných licencí začít vysílat nejpozději v květnu 2007, výsledek výběrového řízení ale žalobami zpochybnil neúspěšní účastníci řízení. Včetně Novy a jejího tematického kanálu Galaxie sport.

Cena za digitalizaci

Soudní spor o platnost šesti digitálních licencí se táhne dodnes, aktuálně jsou tyto licence zrušeny, ale novela je obnovuje. Výměnou za to se šestice nováčků musí vzdát práva na arbitráž s Českou republikou za zpackanou digitalizaci a průtahy s jejím startem. To je docela vysoká cena, vezmeme-li v úvahu, že od roku 2004, kdy vysílací rada vypsal zmiňované licenční řízení, se televizní trh v České republice totálně proměnil a tehdejší projekty nových televizí musí doznat značných změn. O nutnosti vyšších investic nemluvě.

Zákonem udělené licence ale nejsou vítězstvím ještě z jednoho důvodu. Zatímco Česká televize, Nova, Prima a několik regionálních stanic mají právo na digitální vysílání a operátoři je musí pustit do digitálních sítí (ČT je dokonce sama sobě operátorem), nové digitální stanice mají jenom licenci na program. Pokud se nedohodnou s vlastníky vysílačů, respektive provozovateli multiplexů na podmínkách a především ceně za šíření signálu, do éteru se zkrátka nedostanou.

Přednostní právo

Další neznámou byl v době psaní tohoto článku postoj Novy a Primy k připravovanému Technickému plánu přechodu ze zemského analogového na zemské digitální vysílání. Podle diginovely se Nova s Primou mohou k tomuto harmonogramu české digitalizace přihlásit pouze samy a dobrovolně. Za to, že se ho zavážou dodržovat a předčasně se vzdají současných analogových kmitočtů, dostanou jednu bonusovou licenci pro další celoplošně pozemně šířený televizní program a získají právo na prodloužení stávajících licencí, ovšem jen pro digitální vysílání, o dalších osm let.

Proč však prodloužovat platnost licencí, když diginovela počítá s tím, že po vypnutí analogového vysílání, které je naplánované na rozmezí let 2010 až 2012, dojde k naprosté liberalizaci televizního trhu a televizní licenci bude moci získat úplně každý? Jednoduše proto, že ono prodloužení dává Nově s Primou další jistotu, že se opravdu dostanou do éteru: stát se jim zavazuje, že budou mít po celou dobu přednostní právo na umístění současných programů do některého z digitálních multiplexů. Za jakých podmínek a co se stane, když operátoři digitálních sítí odmítnou nebo oběma televizím nabídnou nevýhodné podmínky, už diginovela neřeší.

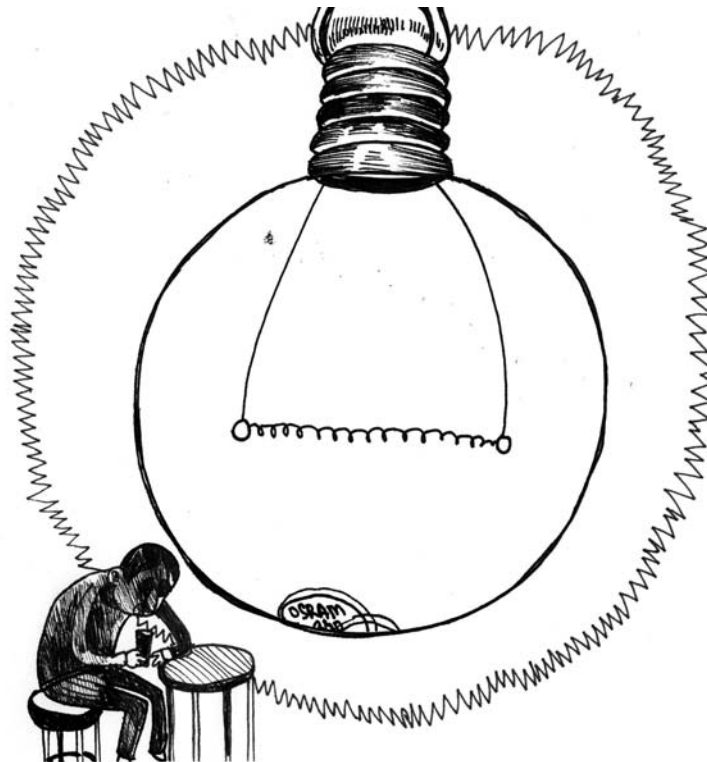
Další zdržení?

V tuto chvíli je jasné pouze to, že Nova má k novému Technickému plánu přechodu mnoho výhrad a zřejmě k němu nepřistoupí. Český telekomunikační úřad (ČTÚ), který je autorem tohoto dokumentu, Nově zřejmě neustoupí, ale pak je tu ještě vláda, která tento dokument oficiálně vydává. Ona a její Legislativní rada mohou do harmonogramu významně zasáhnout a toho si je Nova dobře vědoma. Každopádně, pokud se tento problém nevyřeší v prvním čtvrtletí nového roku, hrozí digitalizaci další zdržení, ne-li kolaps.

Předseda Rady ČTÚ Pavel Dvořák sice říká, že analogové kmitočty Novy a Primy nejsou pro budování digitálních sítí v prvních letech potřeba, diváky ale zajímá, kdy budou moci sledovat všechny současné televizní programy i ty nové digitálně vzduchem. Na neúplnou programovou nabídku reagují logicky tak, že přecházejí na některý z alternativ-

ních způsobů příjmu televize. Rapidně roste zájem o satelit, činí se ale i kabelové společnosti a operátoři televize přes internetový protokol (IPTV). Právě jim bude v roce 2008 nahrávat další nejistota ohledně zavádění zemského digitálního vysílání do všech regionů České republiky.

Autor je redaktor Reflexu a šéfredaktor serveru DigiZone.cz

Kresba Jiří Franta

přešlap

Mediální primárky

Současné prezidentské volby budou opravdu napínavé – utkají se dva pravicoví ekonomové. Máme šanci, že se klání o nejprestižnější úřad v zemi změní v politicky jistě velmi zásadní spor o to, kdo publikoval v prestižnějších ekonomických časopisech a kdo vymyslel ekonomické opatření, jemuž dal Miloš Zeman vcelku výstižný název „loupež století“ (kupónovou privatizaci). S největší pravděpodobností můžeme očekávat vítězství Klause, stejně jako v minulé volbě nikoli jeho zásluhou, ale kvůli neschopnosti jeho odpůrců. Těm se opět nepodařilo postavit proti němu osobnost, s níž by levicoví volitelé mohli z hlediska přijatelnosti ne snad hrát hru „najdi pět rozdílů“, ale identifikovat alespoň jeden rozdíl.

Kde však leží skutečný důvod? Jsou na vině rodinné vztahy Martina Bursíka s jiným možným kandidátem? Nebo chce Paroubek soutěžit se Špidlou ve schopnosti nabídnout komunistům ještě nevolitelnějšího kandidáta, než byl druhdy Jan Sokol (zdá se, že s občanem USA, který podporuje stavbu amerického radaru a je proti referendu v této otázce, nemůže udělat chybu – přece jen představa českého prezidenta s americkým pasem je poněkud silná káva). Nemáme-li si myslet, že čeští antiklausovští politici vůbec, ale opravdu vůbec nepřemýšlejí, musíme se domnívat, že všichni lepší kandidáti propadli v primárkách.

Že jste o těch primárkách neslyšeli? To bude tím, že vám o nich neřekli. Ne, nechci vytvářet nějakou teorii spiknutí a tvrdit, že došlo k tajné selekci prezidentského kandidáta proti Klausovi. K této selekci totiž došlo zcela veřejně.

Navzdory tomu, že prezidenta nevybírá deset milionů, ale pouze 281 hlasů, rozhoduje o něm předem ještě jedna instance: média. Kandidát, který by byl pro tuto instanci nepřijatelný, projít nemůže.

V těchto primárkách mají nadprůměrnou moc editoři, novináři a vlastníci velkých deníků a televizních stanic. Tedy lidé s nadprůměrnými příjmy a pravicovými názory. Miloš Zeman byl pro většinu z nich v minulé volbě „nepředstavitelný“ – což byl možná důležitější důvod než Špidlův volební úkrok stranou. Kategorie nepředstavitelných, skandálních, prostě neakceptovatelných lidí se ale mezitím výrazně rozšířila. Bývalý člen KSČ, bývalý kritik NATO – nic z toho není přijatelné. Pravicový děkan vstřícný k požadavkům sudetských Němců či pravicový ekonom z USA – budiž.

Problém spočívá v tom, že po primárkách přicházejí skutečné volby. Jestliže v první instanci rozhodovali pravicoví novináři a vlastníci médií, v té druhé rozhodují komunisté. Právě tato nekompatibilita mezi primárkami a vlastní volbou povede k tomu, že bude nejspíš znovu zvolen Klaus a směšný pokus nabídnout proti němu české levici ještě nezkousnutelnějšího kandidáta vyjde znovu naprázdno.

A na závěr kontrolní otázka: Kdy bude český občan kandidovat na prezidenta USA?

Ondřej Slačálek

Mluvil tu někdo o komunismu?

Druhá kniha Slavoje Žižka v češtině

Co mají společného psychoanalýza, hollywoodský film, Václav Havel, západní univerzity, marxismus a dalajlama? Zabývá se jimi myslitel, který tahle témata navléká jako barevné korálky na náhrdelník, jehož spojující nití je snaha kriticky přezkoumat některé myšlenkové předpoklady, jež běžně přijímáme. Tím myslitelem je Slavoj Žižek.

TOMÁŠ SAMEK

Slavný filosof Žižek je jedním z nemnoha, komu se ještě za života dostalo té cti, že se jejich dílu soustavně věnuje zvláštní časopis: International Journal of Žižek Studies začal vycházet počátkem loňského roku. A koncem téhož roku jsme se dočkali prvního českého překladu dvou Žižkových knih. O jedné – Nepolapitelném subjektu – tu nedávno psal Petr Fischer. Druhá má provokativní název: Mluvil tu někdo o totalitarismu?. Obsahuje pět esejů o zneužívání tohoto pojmu. Uzavírá ji parafráze stejného citátu, jehož variací se otevíral Nepolapitelný subjekt. Diskursivní zacyklení: nová kniha končí tím, čím ta starší začínala. Nový korálek, táž nit; kruhový náhrdelník bez začátku a konce.

Tím se dostáváme k prvnímu rysu Žižkova myšlení: má sklon k cykličnosti, pohybu v kruzích. V nových knihách často opakuje pasáže ze svých knih starších. Když zrovna nerecykluje celé kusy textu, znovu se mu vracejí náměty a opakují se diskursivní strategie, kterými je zpracovává. Připomíná to psa honícího se za svým ocasem. Kdo to někdy pozorně sledoval, ví, že

pes se sice žene stále za týmž nepolapitelným cílem, ale nezůstává při tom na místě, neznatelně se posouvá na nové území; a přitom ho ta hra náramně baví. Vzдор zdánlivé nevhodnosti je ten průměr přesnější, než se může zdát. Ani kruhy Žižkových úvah nejsou uzavřené a vybízejí k novému opakování. Nejsou nikdy stejné, pokaždé nás posunou na území nových kontextů. Žižek není primárně onen typ hloubavce, jenž si zamiluje jednu otázku a pak ji trpělivě obchází v soustředných kruzích čím dál menších, aby se dotkl osy, kolem níž se otáčí jeho tázání – své vlastní touhy. Žižkovo tázání směřuje ex centro. Že to na některé usedlejší pány akademiky pravého i levého vyznání může působit excentricky, z toho si slovinský myslitel nedělá těžkou hlavu. Spíš budí dojem, že ho ta hra náramně baví.

Jímá-li čtenáře při čtení Žižkových textů závrať, není to závrať z hloubky, nýbrž spíš z neuvěřitelné šíře toho, co ve svých úvahách dokáže obsáhnout a spojit (někdy pravda nitkami hodně tenkými). Ne že by jeho myšlení scházela vertikála, ale jeho primárním talentem není ona, nýbrž nesmírná horizontální rozloha, v níž se čile pohybuje a spojuje vysoké s nízkým, krásné s ošklivým, tragické se směšným. Jako by největší intenzita paradoxně spočívala v extenzi tohoto myšlení, jež dokáže propojit jakékoli dva libovolně zvolené body vesmíru. Protože miluje transgresi a baví ho pohybovat se na půdě akademicky uctívané filosofie jako její *enfant terrible*, je jeho intelektuální temperament obrazoborecký: rád uvádí obecně přijímané pravdy v paradoxních souvztažnostech.

Jeho záliba v paradoxech se projevuje dvojím způsobem. Buď se snaží odhalit paradoxii v tvrzeních, která běžně pokládáme za bezrozporná. Anebo naopak tam, kde

jsem zvyklí vidět paradox, snaží se nám ukázat, že jde o paradox pouze zdánlivý, v jehož hloubi je ukryta cenná pravda. Žižek je sám plný paradoxů: je antiautoritářský, a přitom vám v hovoru klidně řekne, že se považuje za stalinistu (byť těžko soudit, jakou roli v tom hrála snaha provokovat); ostře útočí na intelektuální módy západních univerzit – a jeho myšlení se již dávno stalo jednou z nich.

Slavoj Žižek a my

Kniha *Mluvil tu někdo o totalitarismu?* upozorňuje na záludnosti zacházení se slovem, jemuž kdysi dodaly váhu pronikavé analýzy Hannah Arendtové a které naopak diskreditují někteří političtí manipulátoři současnosti. V jejich rukou, říká Žižek, se ten pojem stal klackem, po kterém se sahá ihned, jakmile někdo vyřkne jakoukoli radikálnější kritiku liberální demokracie; tím klackem dostane po hlavě i ten, jehož názor není antidemokratický. Je sympatické a pro Žižka příznačné, že sám podává zdrcující kritiku totalitarismu komunistického i nacistického, a dokonce liberály upozorňuje, v čem je jejich kritika totality nedostatečná a kde je třeba ji prohloubit. Nicméně antiliberismus zaznívající místy z jeho úvah, prvotně psaných pro anglofonní publikum, v českém prostředí naráží na dvě specifické okolnosti. První Žižkův hlas oslabuje, druhá ho zesiluje.

Nejdřív ta první: většina z nás, kdo jsme delší dobu žili na Západě, ví, jak daleko má myšlení české společnosti (navzdory častému zaklínání se liberální ideologií) k onomu slušnému, svobodomyšlné, a tedy liberálně tolerantnímu přístupu k lidem a světu – přístupu tak samozřejmému v každodenním chování a interakcích lidí ve veřejném prostoru západoevropských zemí. V tomhle směru máme co dohánět a potřebujeme,

troufám si říct, spíš více liberalismu – ne ve smyslu ideologickém, nýbrž ve smyslu obyčejné, každodenní, zažité svobodomyšlnosti, velkorysosti a vzájemného taktu. Méně liberálního ideologizování v médiích a politice – a trochu víc liberální úcty k různorodosti lidských projevů v praktickém životě. V tomhle směru nám Žižkův antiliberální apel mnoho nepomůže.

Ale pak je tu druhá strana mince: vzhledem tomu, že si totalitu prožila na vlastní kůži, chová se česká společnost dodnes jako pacient s posttraumatickými příznaky, v němž připomínka nedávného zážitku vyvolává bezmála hrůzu, a tak ho lze, jak vám potvrdí každý psycholog, touto připomínkou účinně strašit a manipulovat. A právě v tomhle bodě rozumíme Žižkovu varování před politickým zneužíváním slova „totalitarismus“ možná lépe než leckdo na Západě. Chceme-li se přesvědčit, jak se dá politicky manipulovat s tímto slovem a jeho pojmovými deriváty (u nás se to týká zejména slova „komunismus“), stačí si otevřít komentářovou stránku některých českých deníků. Na primitivní mladofrontní strašení lidí bubákem komunismu (ať už je prováděno z přesvědčení nebo aby politicky manipulovalo čtenáře) platí Žižkova kritika vedená z antiliberálních pozic stejnou měrou jako slova polského liberála Adama Michnika, jenž praví: Máme u nás dva druhy komunismu: komunismus a antikomunismus. V tom je naše specifikum: „komunismus“ je u nás pojem natolik mediálně a politicky zneužívaný, že kritika tohoto zneužití platí bez ohledu na to, slyšíme-li ji z úst liberálních nebo antiliberálních: z obou úhlů se trefíme do černého.

Autor je lingvistický antropolog a publicista.

Slavoj Žižek: Mluvil tu někdo o totalitarismu?

Přeložil Martin Ritter. Transitz.cz, Praha 2007, 274 stran.

veřejné osvětlení

Král, prezident, je nahý!

Petr Fischer

Demokratická struktura českého státu vypadá v časech nudné každodennosti přehledně a zaběhnutě. Politický stroj klape neslyšně, jak má, a i drobné zádrhele se zpracovávají demokraticky poklidně – Čunkova aféra, premiérovo mlčení, přebíhání poslanců z jedné strany do druhé... Klid a pohoda mizí až ve chvíli, kdy se začne něco dít na vrcholu pyramidy a kdy se do mocenské hry dostává budoucí obsazení prezidentského postu. Celá politická struktura se najednou podivně kroutí, rozevírá a puká a z jejího propastného nitra vyplouvají na povrch ještě podivnější chuchvalce, jejichž hutnost a temné zabarvení jako by chtěly naznačit – tak tedy takové je jádro české demokracie.

Poslanecké a senátní *úpisy svědomí*, v nichž zákonodárci přísahají věrnost Vůdci a otci zakladateli, tvoří jen začátek řetězce, na jehož konci stojí zvrácenost nejohavnější. O novém českém prezidentovi i osmnáct let po Listopadu rozhodnou komunisté. Volbu mají v ruce, to oni určí, jak bude obsazena špička ústavní pyramidy, ale až podle toho,

jak se kandidáti vzhledem ke komunistickým cílům vybarví. Samo o sobě by na tom nebylo nic špatného, jedna politická strana, nikoli nejsilnější, bude v politickém boji de facto rozhodovat. V demokraciích mívají poslední slovo menšiny a okraje. Problém je v tom, že jde o stranu, kterou celá vládní koalice považuje za nedemokratickou politickou sílu, vůči níž se před volbami militantně vymezuje.

Premiér Mirek Topolánek před volbami stavěl proti komunistům hráz, ODS měla být zárukou, že socialisté s komunisty neovládnou politický prostor. Ministr financí Miroslav Kalousek, ještě v době, kdy byl předsedou KDU-ČSL, pateticky vyzýval: nedopusťme návrat do starých časů. Rétorika plná emocí a temných odkazů připomínala projevy komunistických prokurátorů, jen byla podivuhodným způsobem převrácená – ale podobně nebezpečná a prázdná. S komunisty se nikdo špinit nechce a čeští demokraté to dokážou trefně vyjádřit. Bohužel jen před volbami, bohužel jen v projevech pro televizní kamery.

Strany, které předvolební rétoriku prošpikovávají odkazy na obnovení demokratických hodnot, moci práva a řádu zákona, náhle zapomínají na vše, co kdy o hodnotách a principech řekly, a s prosícíma očima pošilávají po klubu komunistických poslanců.

Jak může konzervativní politik přestát takovou ostudu? Jak může v klidu, bez křiku a nervového rozčilení přihlížet tomu, že jeho prezidenta volí nedemokratičtí politici? Cožpak taková blasfemie neotřese navzdory jeho vírou v pevné hodnoty a zásady? Může po takovém demokratickém skandálu zůstat konzervatívec ještě konzervativcem?

Konzervativní politici bývají pragmatičtí, ale v otázce hodnot se taková libovůle nesnese. Neobstojí ani vysvětlení, že za všechno může špatný systém, který komunisty pouští (demokraticky?!) k volbě a rozhodování. Ten systém se mohl přece už dávno změnit, v minimalistické variantě třeba „jen“ tím, že by prezidenta, který v Česku plní pořád funkce pseudokrále, volili jeho poddaní. Konzervativní zákonodárci této volbě nedali nikdy šanci. A to je v této souvislosti neomluvitelné, protože se tím říká, že volba z rukou komunistických poslanců je přijatelnější než volba z rukou voličů.

Existuje několik možností, jak tento *konflikt hodnot* vysvětlit či zpracovat. První už byla naznačena – žádní konzervativci v Česku neexistují. Žádné straně nejsou hodnoty, jimiž sama sebe definuje, natolik milé, aby se kvůli nim zbavila některých politických stereotypů a předsudků. Komunistické mysli a ruce, které rozhodnou o tom, kdo bude dalších pět let symbolicky vládnout nad

českou politickou strukturou, svlékají český konzervatismus donaha. Je to fascinující, skoro až zábavný pohled, i když lehce mrazivý – král, prezident, je nahý!

Celou věc lze ale také otočit a podívat se na ni z druhé strany. Bezproblémové tiché přijetí komunistických hlasů pro Václava Klause (ale i Jana Švejnara) veřejně legitimizuje komunisty jako demokratickou politickou stranu. Jsou-li jejich hlasy přijímány s úctou a nadbíhavým chcením, pak přece nelze vzápětí jen tak říci, že se musíme této strany bát. Celá hra na boj proti nebezpečným komunistům, proti nimž je nutné stavět demokratické hráze, třeba v podobě modro-černo-zelené koalice, devaluje v trapné politické žvatlání, žvást velmi hrubého zrna.

Existuje ovšem ještě třetí vysvětlení, na něž jsme ve *Veřejném osvětlení* už několikrát narazili. Současná politika je bytostně schizofrenní a do jejího plánu patří i jisté žonglování s hodnotami, které se ohýbají a variují podle právě vytvořené mocenské situace, vůle k moci. Říká se, že žijeme v pozdní době, což může mít spoustu významů. Jedním z nich je zřejmě i to, že je už opravdu *pozdě*. Například na kultivaci hodnot a na politiku, která by z nich vyrůstala.

Autor je vedoucí kulturní rubriky Hospodářských novin.

Chèque Déjeuner. Radost, která šetří.

Jídelní kupony. Každodenní chvíle pohody, které potěší i ušetří.

Jídelní kupony patří k nejoblíbenějším zaměstnaneckým výhodám. V současnosti se díky stravenkám Chèque Déjeuner pohodlně stravuje více než 250 000 zaměstnanců po celé České republice. Stravenky jsou daňově uznatelným nákladem, nepodléhají dani z přidané hodnoty. Navíc jsou osvobozené od daně z příjmu a odvodů na sociální a zdravotní pojištění. Jídelní kupony obdržíte v praktické šekové knížce včetně exkluzivních slevových kuponů!

UNIŠEK. Čtyři možnosti výběru, které potěší i ušetří.

Jedná se o poukázku, která v sobě zahrnuje 4 další: **Šek sport, Šek kultura, Šek zdraví a Šek vzdělání.** Poukázka je přijímána v široké síti smluvních provozoven: sportovních a kulturních zařízeních jako jsou bazény, solária, fitness, relaxační centra, kina, divadla, zdravotních a vzdělávacích zařízeních typu lázně, lékárny, masáže, rehabilitace, jazykové školy, autoškoly a celá řada dalších po celé ČR!

Šek dovolená. Bezstarostný odpočinek, který potěší i ušetří.

Šeky dovolená jsou přijímány v široké síti cestovních kanceláří, lázní a hotelů. Je to originální způsob jak odměňovat a šetřit zároveň, protože poukázky jsou osvobozené od daně z příjmu a sociálního a zdravotního pojištění na straně zaměstnance. Výše příspěvku je libovolná až do 20 000 Kč na zaměstnance a rok! Navíc máte možnost využít speciálních slev, které majitelům Šeků dovolená nabízejí někteří naši partneři jako bonus.

Dárkové kupony CADHOC. Překvapení dle vlastního výběru, které potěší i ušetří.

Jednoduchý a administrativně nenáročný způsob motivace zaměstnanců. Odměna, která nepodléhá dani z příjmu ani odvodům na sociální a zdravotní pojištění. Tato odměna může činit až 2 000 Kč na zaměstnance za rok. Odměňujte své zaměstnance, motivujte je k lepším pracovním výkonům a zároveň posilujte jejich pocit sounáležitosti s vlastní firmou nebo institucí! Dárkový kupon je viditelný výraz Vašeho zájmu a uznání.

Nešťastný lid, který nemá hrdinů!

Kritika viktimizace mezi Kosíkem a Žižkem

Karel Kosík a Slavoj Žižek. Dva rozdílní filosofové, rozdílných generací, ale oba levicového zaměření. Následující text se snaží hledat v jejich díle myšlenkovou blízkost, ale poukazuje i to, co je spíše rozděluje.

MARTIN ŠKABRAHA

Když jsem před více než dvěma lety vedl na stránkách Literárních novin spor s Michaelem Hauserem o interpretaci Kosíkovy slavné knihy *Dialektika konkrétního*, můj oponent spojoval tento filosofický hit šedesátých let se současným bestsellerem Slavojem Žižkou *Nepolapitelný subjekt*. Je tento názor oprávněný?

Karel Kosík nepatří mezi autory, které by Žižek opakovaně citoval (na rozdíl od Václava Havla), a už vůbec ne mezi ty, kteří by pro něj byli zásadní. Je ale pravda, že mezi myšlenkami obou filosofů lze hledat jisté podobnosti, které zřejmě nebudou náhodné, ačkoliv na druhé straně nelze přehlížet spoustu rozdílů. Ten nejnapadnější je ve stylu: zatímco Kosík je humanitním vzdělavcem ze staré školy, spjaté ještě s 19. stoletím a meziválečnou avantgardou, Žižek, ač se do jisté míry sám prezentuje jako staromilec, patří už zcela do našeho světa; to, co je u Kosíka lidovostí ve smyslu masarykovského demokratismu a věrnosti „národnímu úkolu“, to je u Žižky „popem“ ve smyslu postmoderního zakotvení v krajině masové mediální kultury.

Oproti Kosíkově až patetické vážnosti, a to i tam, kde píše třeba o Švejkovi, nacházíme u Žižky vulgární humor i u nejvznešenějších témat. S tím souvisí také to, že Žižek nemá v lásce rétoriku pozdního Heideggera, jehož mýtopoetické psaní je naopak blízké Karlu Kosíkovi (alespoň v polistopadovém tvůrčím období). Značný je také rozdíl v sofistikovanosti obou autorů; Kosík je poměr-

ně jednoduchý, své texty ozvláštňuje především básnivým jazykem, naproti tomu Žižek má talent říkat i triviální věci velmi rafinovaným způsobem, kdy více než závěr jeho úvah bývá poučnější cesta, jíž se k závěrům dostává a při níž provede čtenáře nespočtem zajímavých zákoutí.

Století Markéty Samsové

Přes naznačené rozdíly lze však najít mezi Kosíkem a Žižkem podobnost, která je podle mého názoru podstatná, a to již proto, že vysvětluje mnohé z popularity obou myslitelů u téhož publika (tedy u radikálnější levicové inteligence – ačkoliv pro její nejmladší část už možná jméno Karel Kosík není veličinou). Tento rys by se dal shrnout jako odpor k „viktimizaci“ člověka, který Kosík vyjádřil svou kritikou *postheroické doby*. Podstatou polemiky je záměna aktérů dějinných událostí za pouhé pasivní oběti okolností.

Kosík se na toto téma rozepsal například v esejí *Století Markéty Samsové*, kde postheroičnost spojuje s nemožností tragédie v moderní době. Dnešní Antigona už není tragická, ale jen nešťastná, „nejedná, pouze trpí. Její duševní život je nevýslovná trýzeň, znásobená tím, že ji nosí jako tajemství a není ochotna se o ní s kýmkoliv svěřit a hledat radu nebo útěchu u lidí nejbližších. (...) A tak se z politického dramatu, tj. z dění, které se dotýká Obce (POLIS), stává drama do sebe uzavřené subjektivity.“ Slovem tragický dnes myslíme kdejakou nehodu, neboť

pro nás existují už jen různé poruchy systému, na které je třeba reagovat jeho zdokonalením. Všudypřítomná banalizace a domestikace smrti situaci dokresluje.

Kosík přibližuje svůj pohled na (anti)příkladu Markéty Samsové z Kafkovy *Proměny*; dívka přestane považovat vlastního bratra Gregora za člověka, už je pro ni jen odporným hmyzem, jenž má být odklizen, aby nepohoršoval. To je motiv, který by mohl docela dobře fungovat jako typicky žižkovský příklad.

Podle slovínského filosofa souvisí totiž dnešní notorická snaha interpretovat systémové zlo přes pojem oběti (intolerance, nemorálnosti, sexuálního harašení apod.) s konceptem narcistního ega, krmeného konzumními vymoženostmi kapitalismu a „netýkávého“ vůči reálnému setkání s druhým; s druhým, který je skutečně jiný, někdo, kdo si užívá svoji slast pro nás nepochopitelným a neakceptovatelným způsobem; druhý z masa a krve, který „má koule“, ne jako vykastované pseudosubjekty multikulturalismu, které mají „právo, aby jejich příběh byl vyslyšen“ (a dojetím zneškodněn), „právo na svůj způsob života“ (pokud nás jím neobtěžují), „právo mít práva“ (která mají význam jen jako soukromý prostor konzumace života), jsou zkrátka „lidmi jako my“, ne nějakým obtížným hmyzem. Pro Žižku je tento přístup jen klasickým podvodem liberalismu, který odpolitizovává sociální rozměr lidské existence, zbavuje kulturu utopického a konfliktního potenciálu.

Netrpící trpní

Karel Kosík se samotným pojmem oběti rozsáhleji zabýval ve své esejí *Jinoch a smrt*, který začíná vzpomínkou na historické události pro kritickou teorii skutečně klíčové – totiž druhou světovou válku a boj proti nacismu. Upozorňuje mj. na víceznačnost českého výrazu oběť a na to, že zatímco jedna vrstva tohoto slova dnes slouží ideologické lži (hrdinové odboje jsou označeni za oběti a budou odškodněni, čímž se depolitizace stává totální), druhá je souměrně tomu potlačována; je to ta vrstva, která je spojena například se jménem Jana Palacha, a tedy s ochotou *obětovat se*, položit život za vyšší cíl – za záchranu POLIS. To jde podle Kosíka ruku v ruce s relativizací nacismu, který přestává být nímán jako absolutní zlo a staví se na roven komunismu (jako by nebyl rozdíl mezi snem o rasově čisté společnosti a snem o společnosti sociálně spravedlivé), dokonce snad mnozí naznačují, že druhá jmenovaná ideologie byla horší.

Žižek podobně upozornil na to, že v diskursu viktimizace není rozdíl mezi židovským a nacistickým příběhem – oba jsou jen obětmi poměrů či ducha doby. Tuto nivelizaci dává opět do souvislosti s liberální ideologií tolerance jako apoteózy konzumeristického narcismu. Naše společnost se „osvobodila“ od „represivních“ struktur, jaké reprezentoval třeba trest smrti – není ale jeho zrušení jen druhou stranou přesvědčení, že není nic, zač by stálo za to umírat? Nekupuje si systém tím, že z nás udělal netrpící, avšak trpné objekty své ochraňovatelské péče, naši nekritickou loajalitu a neproměnil nás tak v neodbojné nevolníky? Není každý, kdo se snaží vymanit z ulity utilitaristického individuálního blaha a ptát se po dobru Obce (a jeho škůdcích), vnímán jen jako oběť nějaké netolerantní ideologie?

Autor je filosof.

Portrét Slavojem Žižkou pořízený při příležitosti sta let od narození Jacquese Lacana v pracovně Sigmunda Freuda. Foto Michael Schuster

Učebnice konfliktů

Přehlednost není vše

Sborník o etnických konfliktech v postkomunistickém prostoru přináší fakta, ale postrádá analytický rozmach.

FILIP TESAŘ

Centrum pro studium demokracie a kultury je vydavatelem velmi plodným. Dokázalo rozběhnout dvaadvacet edičních řad, zaměřených hlavně na studium politiky, náboženství a historie, mezi nimiž je Politologická řada druhá nejrozsáhlejší. K jejímu spektru patří zahraniční klasika (*Národy a nacionalismus od roku 1780* Erika Hobsbawma), současná tuzemská i zahraniční politologická špička (za všechny připomeňme práce Pavla Barši nebo *Pravici a levice* Norberta Bobbia), solidní přehledové práce domácích autorů, a konečně také sborníky, které bychom nejspíš mohli označit jako příručkové. Nejnovějším přírůstkem mezi nimi jsou *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*.

Tento sborník má být podle editorů především učební pomůckou pro studenty vysokých škol. Jeho základní předností je přehlednost. Jednotná koncepce kapitol (úvod – historické pozadí konfliktu – bezprostřední příčiny konfliktu – průběh a dynamika konfliktu – řešení konfliktu – závěr), z níž se vymyká jen kapitola věnovaná Chorvatsku a zčásti Kosovu, usnadňuje orientaci, ponechává však jen málo prostoru k vysvětlová-

ní. Publikace tak studentům hlavně shrnuje podstatná jména a data, neučí je však příliš nad látkou přemýšlet.

Čtyři pětiny knihy zabírají případové studie. Srdjan Prtina (v kapitole o Chorvatsku), Damir Kasum (Bosna a Hercegovina), Vakh-tang Darchiashvili (Abcházie) a Tomáš Šmíd (Náhorní Karabach) odvedli solidní kus řemesla, soustředili podstatné informace, seřadili je podle jednotného vzoru a podle svých sil a možností, které jim byly tímto rámcem dány; také průběžně připojovali vysvětlení popisovaných dějů. První tři jmenovaní autoři těžili i z toho, že díky svému původu (v Srbsku, Bosně a Hercegovině, resp. Gruzii) mají o něco blíže k domácí literatuře o dotyčných konfliktech, takže bibliografii k příslušným kapitolám obohatili o prameny chorvatské, srbské, bosensko-hercegovské, gruzínské či ruské provenience, ruské zdroje doplněné polskými přináší také Šmíd. Všichni jmenovaní autoři jsou pečliví, Darchiashviliho styl je díky snaze podat souvislosti maximálně srozumitelně trochu těžkopádný, Šmíd se naopak místy vyjadřuje trochu nesrozumitelně („v reakci došlo k ázerbájdžánským snahám obsadit klíčové vesnice v oblasti a arménské ozbrojené rezistenci“), vytčený účel však studie plní.

Jednoznačně nejlepší kapitolou je *Etnický konflikt v Čečensku* autorů Tomáše Šmída, Emila Souleimanova a Eltaye Dilbaziho. Popisované události jsou pokud možno podávány s vysvětlením kontextu, kromě dat a jmen

přináší kapitola i množství dodatečných informací, které pomáhají utvořit si komplexní obraz. Styl je přitom živý, ne zbytečně popisný. Kladem není množství nabízených informací, ale jejich utříděnost. Autoři oddělují podstatné od nepodstatného a mění úhel pohledu v závislosti na popisované situaci. Podařilo se jim úspěšně složit vyprávění o událostech namísto pouhého – slovy editorů – „chronologicko-kauzálního přehledu“.

Jednoznačně nejslabší kapitolou je *Kosovský konflikt* v podání Martina Laryše. Je znát, že oproti ostatním autorům nemá mnoho zkušeností s psaním, a bohužel ani s vlastním tématem. Je to vidět na koncepci i na obsahu, navíc je jeho styl poznamenán snahou čtenáře průběžně poučovat. „Mlhu falešných politických výkladů a mediálních obrazů“, o níž píše v úvodu, pomáhá spíše rozhořčovat než provětrávat. Přes některé věcné chyby a omezené chápání souvislostí podává v zásadě správný chronologický přehled, avšak například tomu, co píše o Osvobozené armádě Kosova, by čtenář moc věřit neměl. Kapitola připomíná dlouhou seminární práci a editoři měli bedlivěji zvážit, zda ji do knihy vůbec zařadit – koneckonců sborník není vyčerpávající, ozbrojené konflikty v Moldavsku nebo v Makedonii zde popsány také nejsou.

Otazníky nad jednou kapitolou však pochybnosti týkající se celé knihy nekončí. Politologická řada CDK se oproti ostatním vyznačuje převahou domácích autorů, ovšem publikace

jako tato nutí zamyslet se trochu i nad tím, kam se edice ubírá. Kniha vyšla díky finanční podpoře v rámci stejnojmenného grantového projektu, což napovídá, že publikována byla prostě výsledná grantová studie. Samotné vydání tak asi není výsledkem systematické práce s cílem oslovit čtenáře s určitými myšlenkami, jako spíše vedlejším projevem úspěšné žádosti o grant. V rámci Politologické řady CDK už vyšla řada kvalitních titulů, edice má dobrý zvuk a stálo by za zvážení, zda by jí do budoucna neprospělo zavedení určitých redakčních standardů, včetně recenzního řízení. Nejen pro jednotlivé studenty, kteří si knihu opatří, ale i pro české vysoké školství by bylo prospěšnější vydávat knihy, které obsahují větší porci analýzy a mají lepší teoretické a metodologické zakotvení. Úvodní kapitola, shrnující teorii etnického konfliktu, je opět solidním řemeslem, svazují ji však podobná omezení jako případné studie: snaha vměstnat maximum věcných informací na minimum stránek. Autoři prokázali velkou snahu, kdyby ji však napřeli trochu jiným směrem a své studie před vydáním trochu přepracovali, mohlo by jejich společné dílo studentům posloužit k něčemu víc než k biflování chronologie ozbrojených konfliktů.

Autor působí v Ústavu mezinárodních vztahů.

Tomáš Šmíd, Vladimír Vaďura (eds.): Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, 280 stran.

INZERCE

JINÉ CESTY K VĚCNOSTI ALTERNATIVE WAYS TO OBJECTIVITY

Galerie hlavního města Prahy
City Gallery Prague

21. 12. 2007 – 23. 3. 2008

Městská knihovna, 2. patro, Mariánské náměstí 1, Praha 1
Municipal Library, 2nd floor, Mariánské náměstí 1, Prague 1
otevřeno denně kromě pondělí od 10 do 18 hodin
open daily except Mondays from 10 a.m. to 6 p.m.
www.ghmp.cz
www.citygalleryprague.cz

BOLF Josef (1971), **CZESANÝ** Jonáš (1972), **ČERNÝ** Filip (1975),
DAVID Dalibor (1972), **FARMANOVÁ** Jana (1970),
GAŽIOVÁ Ladislava (1981), **HOLCOVÁ** Veronika (1973),
HOŠEK Jakub (1979), **HUDEČEK** Aleš (1973),
KW (1959), **MALINA** Petr (1976), **MATOUŠEK** František (1967),
NEBOROVÁ Anna (1968), **NIKITINOVÁ** Alice (1979),
NOVOTNÝ Jaromír (1974), **PASTRŇÁK** Petr (1962),
PETRBOK Jiří (1962), **PÍSAŘÍK** Petr (1968), **PITÍN** Daniel (1977),
POLÁCH Miroslav (1980), **SEDECKÝ** Zbyněk (1976),
ŠALANDA Robert (1976), **ŠMÍD** Pavel (1964),
ŠPAÑHEL Jakub (1976), **ŠTECH** Adam (1980), **TYPLT** Lubomír (1975)

Co ve zprávách neuvidíte

Asymetrický konflikt v komiksu

Americkému novináři a kreslíři Joe Saccovi u nás během krátké doby vyšel již druhý komiks. Zatímco v první knize, nazvané *Goražde*, autor obnažuje děsivou realitu obklíčeného bosenského území, v nové, *Palestině*, rozehrává drama okupace.

LUKÁŠ RYCHETSKÝ

Autor komiksového románu *Palestina* rozhodně není nezaujatý pozorovatel, který v nucené snaze o objektivitu zahodí svůj názor na konflikt, jenž už celá desetiletí (alespoň v diskusích) rozděluje lidi po celém světě. Sacco je ukázkový americký levicově orientovaný žurnalista, který s láskou vzpomíná na četbu Noama Chomského a v poslední třetině knihy se sám předvádí s arafatovskou kufijou na krku. Vyjadřuje tak své sympatie k Fatahu v době druhé intifády – Sacco totiž strávil v Palestině několik měsíců na konci roku 1991 a začátku roku 1992.

Nedělá však primitivní propagandu, jen nechce opakovat mediální stereotypy. Zná mediální chléb, který je nám všude nucen. Tím tvrdým a už v době vzniku tohoto díla značně okoralým krajícem je podle něho terorismus, „na který se Palestinci mažou“. Autor se upřímně snaží zjistit, čím vlastně ta Palestina je, což nejde jinak než v konfrontaci s jejím každodenním životem. A také s lidmi, kteří jím žijí. „Po valnou část života jsem neslyšel nic než izraelskou stranu (...), rád bych se setkal s Izraelci, ale kvůli tomu tady nejsem,“ vysvětluje Sacco.

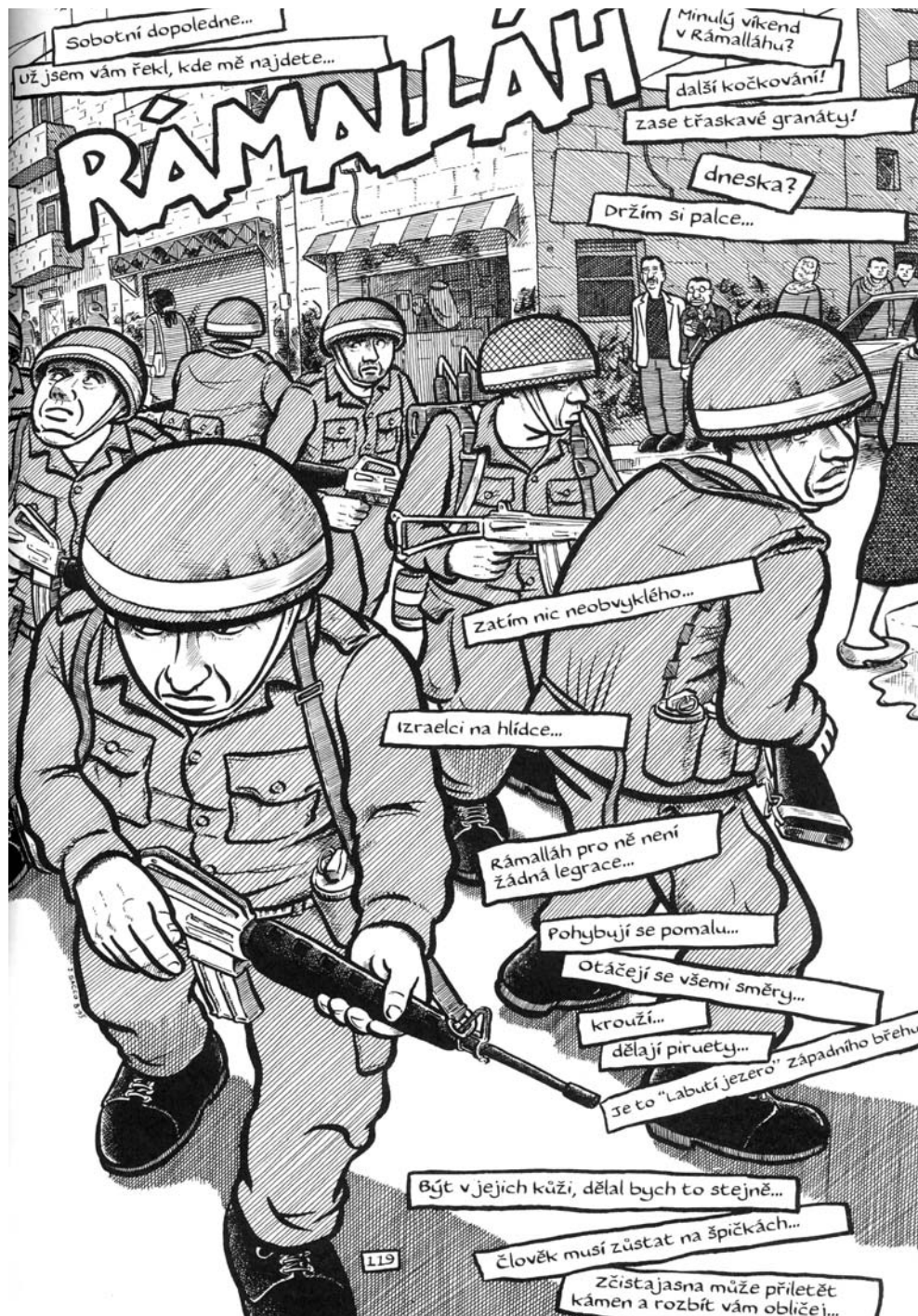
Využívá přitom nejen skvělého pozorovacího talentu a šikovných rukou, které realisticky a přitom s emocemi zachytí, co oči vidí, ale i svého pochopení pro virtuálně mediální realitu a její mechanismy. Ty jako americký novinář dobře zná a občas se je nestydí zcela bulvárně aplikovat i ve své zprávě a svém popisu okupace. „Nalijme si čistého vína, můj komiksový trhák je založený na konfliktu, mír mi činží nezaplátí.“

Sacco nás na stránkách Palestiny pomalu zbavuje mediálních šablon a v závěru nás nechá stát deprimované, špinavé, v hadrech a v blátě na „ulici“ některého z uprchlických táborů. Jen ten kámen nám do ruky nevloží, ale nechá ho válet někde opodál, abychom se pro něj mohli shýbnout.

Kronika okupace

O Goražde, ale i o Palestině (která recenzenty i čtenáře rozděluje mnohem více než otráslující, ale vcelku neproblémový opis bosensko-srbské války) se říká i píše, že zachycují realie válečných konfliktů mnohem lépe a přesněji, než se to kdy podařilo filmu či jakémukoli jinému médiu. Už je to takové recenzentské klisé, které mluví o výjimečnosti, ale nevysvětluje, kde se vzala a proč tak dobře funguje.

Svou roli jistě hraje Saccova pracovitost a systematickost, která se ve svém puntičkářství nevyhne jedinému podstatnému aspektu okupace a postupně nám zprostředkuje (tak naživo, jak to jen jde) realie věznění a mučení, pracovní politiku státu Izrael, dospívání za okupace, ženskou otázku uvnitř palestinského hnutí, školství, fenomén židovských osad, vojenskou i byrokratickou šikanu, odčerpávání palestinské vody, diskriminační zemědělskou politiku, kácení palestinských stromů atd. S cynickým, ale zároveň chápavým přístupem se nám představuje všední život, jak jej neznáme. Neuvěřitelná palestinská každodennost po pár týdnech a více než stovce rozhovorů přijde pomalu normální i Saccovi; ten je naopak překvapen, když narazí na někoho, kdo se ještě neocitl v izraelském vězení nebo nebyl někdy postřelen či zmlácen. Tvář všednosti, jež se vymkla normalitě a vychovává děti, které se ve třinácti letech přidávají k nějaké palestinské frakci, ve školách jsou šikanovány vojáky, a místo výuky tak raději metají kameny jejich směrem. Tváře matek,

Představuje se tu všední život, jak jej neznáme. Joe Sacco: Palestina

které se strachují o své potomky, ale nemožou jim nerozumět.

Autor se přitom nevyhýbá ani skutečnostem, o nichž propalestinští tvůrci většinou jen taktně mlčí. Věnuje se radikalizaci Palestinců a jejich příklonu k fundamentalismu, stejně jako uplatňování islámského práva, které nezřídka končí vraždou nevěrné ženy, nebo frakčnímu systému, jímž je život v Palestině určován.

Autor jako postava

Nejde ale o to, že Sacco podrobně vypíše jednotlivosti. Kouzlo příběhu spočívá v samotném autorovi jakožto důležité postavě komiksu, která se nejen dobře a drze ptá, ale stejně tak drze a dobře i naslouchá. Je nám přitom blízká právě tím, že do popisovaného světa nepatří, a tak může euroamerickému čtenáři nechat zažít propastný rozdíl mezi žitím „tady u nás“ a „tam u nich“. Sacco nevystupuje v knize jako statická postava. Výpovědi Palestinců, na nichž kniha stojí, krátce komentuje. Zdůrazňuje tak rozdíly mezi palestinským životem a tím naším, ale i tím izraelským, který se od toho našeho zas tolik neliší.

Není náhoda, že nás závěr plnohodnotného grafického románu na chvíli vytáh-

ne ze zablácených ulic okupovaného území ke kavárenskému stolu v civilizovaném Tel Avivu, kde zazní hlas dvou izraelských žen, jež mají možnost se bavit a na chvíli zapomenout na okolnosti, které jim zábatu umožňují. „Máme práci a rodiny a chodíme se bavit jako vy... Pořád na to nemyslíme a trochu nás unavuje, když to musíme poslouchat,“ vysvětluje svůj postoj k okupaci jedna z nich a brilantně tak ukazuje rozdíl mezi tím, kdo ještě může část života kolem sebe vytěsnit, a tím, kdo už od dětství není s to myslet na nic jiného.

Zarazit však v knize může zobrazení židovských osadníků, jejichž podoba se až příliš blíží klasické antisemitské karikatuře a porušuje tak obvyklou Saccovu metodu, která si jinde na reálném zobrazení tváří tolik zakládá.

I když se situace v Palestině od popisovaného roku 1992 v mnohém změnila, neuralgické body konfliktu zůstaly a tak nelze než souhlasit s cynickým, ale výstižným Saccovým tvrzením, že „Palestinci by měli mít vlastní stát, víte, aby si tak jako všichni ostatní mohli své záležitosti rozesrat sami...“.

Joe Sacco: Palestina. Přeložil Viktor Janiš. BB art, Praha 2007, 296 stran.

Rok v Evropské unii

Bulhaři hodnotí přínosy svého členství v evropském klubu

IVANA SRBKOVÁ

Když vstoupila Česká republika do Evropské unie, blahopřáli mi známí z Bulharska s dovětkem: „Vy jste ale nikdy nepřestali být součástí Evropy.“ V lednu loňského roku jsem jim gratulaci ráda oplatila a při nedávné návštěvě Sofie jsem měla dojem, že se věci již posunují k lepšímu. Návštěvníka překvapí nové letiště, opravené fasády domů, čistší ulice. V restauracích narazí na západní cizince s mladými Bulhary a Bulharkami oblečenými v byznys stylu a hovořícími skvělou angličtinou. Obchody s módou jsou plné zboží a hrdé prodavačky prohlašují: „Ano, to pochází z Bulharska.“ Jak ale vnímají změnu, kterou Bulharsko během ročního členství v EU prošlo, řadoví občané?

Provedla jsem soukromou sondáž a přímo či za pomoci svých přátel jsem oslovila asi stovku lidí. Překvapila mě ochota až radost, s níž Bulhaři odpovídali, i hloubka jejich zamyšlení. Odpovědi přicházely od celkem vyváženého vzorku populace: věkové rozmezí bylo 14 až 75 let, mezi respondenty patřili vysokoškolské učitelé, studenti, podnikatelé, techničtí pracovníci, uklízečky, lesní dělníci i penzisté. Mohli odpovídat anonymně, ale často uváděli svá jména se slovy: „Já se za svůj názor nestydím.“

Dvě třetiny oslovených přijaly vstup do EU s úlevou. Unie pro tyto Bulhary představuje „systém s přísnými a jasnými pravidly a záko-

ny, platnými pro všechny“, který přinese „řád – především v ekologické a sociální sféře“. U zbývajících třetiny však převažoval názor, že členství v EU je sice dobrá věc, Bulharsko však na něj ještě nebylo připraveno: „Měli jsme počkat, podobně jako dříve Španělsko a Portugalsko.“ Menšinové, avšak kategorické „ne“ vůči vstupu do EU zaznívalo nejen z úst starších lidí: „Jsem přesvědčen, že se EU dříve nebo později rozpadne, a to z politických důvodů“, ale překvapivě i od několika nejmladších respondentů, což lze možná částečně vysvětlit mládickou skepsí: „Jsem proti vstupu, situace v Bulharsku se spraví za sto let“ nebo „Od EU nečekám nic dobrého. Jsme malý státek, rozmetaný mezi mocenské síly.“

Bulhaři si chválí zejména možnost cestovat, což v takové míře nikdy dřív nešlo: „V době, kdy nebyly hranice, nedalo se tak rychle cestovat, a když se objevila auta, byly zase hranice.“ Vysokoškolské studenti využívají možnosti studovat v zahraničí, ač někteří z nich tvrdí: „Když mělo Bulharsko statut kandidáta EU, disponovali jsme více stipendii; teď z nich polovina odpadla, zůstal prakticky jen program Erasmus.“ Oficiální statistiky publikované v říjnu deníkem Sega však nepotvrzují, že by byly možnosti studentů omezeny. Podle nich se během posledních tří let zvýšil počet bulharských studentů v zahraničí na dvojnásobek, tedy na 54 000.

Bulhaři očekávají také větší uplatnění na evropském trhu práce. V minulých letech

do zahraničí odcestovalo za prací mnoho Bulharů. Začalo se dokonce hovořit o „odlivu mozků“. Jedna z respondentek, právnička, která pracuje dva roky ve Vídni, dokonce uvedla, že jejím největším přáním do budoucna je, aby se začali lidé se zahraničními zkušenostmi zase do země vracet.

Růst i nerovnost

Kritika za nesplněná očekávání padá ve většině případů na hlavu bulharské vlády. Frustrace jsou rázu politicko-ekonomického: „Zatím se modifikovala rétorika bulharských politiků, nikoliv však vlastní obsah řízení.“ Bulhaři touží po evropském standardu života. Uvědomují si však, že se „dobré věci dějí pomalu“. Uznávají, že podle makroekonomických ukazatelů ekonomika roste (v letech 2004–2007 činil růst HDP přes šest procent), ale trápí je fakt, že „ve vnitropolitickém plánu se prohloubila sociální krize a nerovnost“, „chybí silná střední vrstva – základ občanské společnosti“ a vzrůstá inflace (za rok 2007 činila 10 procent), což má za následek, že „zatím máme evropské jen ceny, nikoliv platy a důchody“. Zdražování pochopitelně nejcitelněji zasahuje důchodce: „Při poslední návštěvě lékárny jsem tam za léky pro jednu osobu na měsíc zaplatila víc, než je můj důchod,“ uvedla v anketě jedna z nich. Od EU Bulhaři očekávají pomoc v boji s korupcí: „Nejsme schopni to sami zvládnout.“ Uvědomují si velké mož-

nosti grantů z EU (do roku 2013 má objem dotací dosáhnout 6,8 mld. eur), vidí drobné úspěchy v infrastruktuře, poukazují však na malou informovanost, nedostatek zkušeností s vytvářením projektů a především na silnou byrokracii.

Členství v EU Bulharům prý také dodalo větší sebevědomí hlásit se o svá práva, což se projevilo například v nejmohutnější učitelské stávce vůbec, která proběhla v minulém školním roce. Nejde přitom jen o malé platy ve školství, ale i o nízké subvence do vědy a výzkumu. K učitelům se přidali lesníci a lesní dělníci, předtím (ač v menším rozsahu) stávkovali či protestovali lékaři, železničáři, řidiči. Největší pesimismus obecně panuje na venkově. Jeho obyvatelé jsou frustrovaní z rozvratu zemědělství, „udušené“ domácí průmyslové výroby. Deprimují je vylištěné obce a fakt, že staví-li se zde či renovuje, je to na úkor vysokého zadlužení.

Optimisty lze naopak najít často mezi zaměstnanci soukromých domácích firem. „Mnoho věcí v byznysu se usnadnilo, například dovoz a vývoz zboží. Granty z EU také zlepšily život v Bulharsku – například půjde o projekty silnic, kanalizace, vodovodů. Zatím se mnoho věcí nezměnilo, ale změny přece jen jsou. Především je však zřejmé, že jsou nezvratné a jen k lepšímu,“ uváděl ve své odpovědi desetičlenný kolektiv soukromé firmy, jehož průměrný věk je 34 let.

Autorka působí v Národní knihovně.

par avion

LE SOIR

Belgický francouzskojazyčný deník Le Soir se v prosinci podrobně věnoval politické krizi v zemi. Zatímco většina světových médií přináší zpravidla stanoviska vlámské strany, která v krizi vystupuje značně aktivněji, články a komentáře v Le Soir umožní čtenáři letmý pohled na druhou stranu barikády. Podle průzkumů má současná podoba monarchie nejvíce zastánců právě v jižní, valonské, francouzskojazyčné části země. Kromě dlouhodobě diskutované decentralizace země však politická krize v závěru roku 2007 přinesla i další možné varianty vývoje. Belgie totiž už i tak patří mezi nejméně centralizované země světa. Podle sdružení „Avec la France“ by možnou variantou postupu pro valonskou část země mohlo být její připojení k jedné z nejcentralizovanějších zemí, k sousední Francii. V čele zmíněného sdružení stojí bývalý významný politik liberální strany s křesťansko-demokratickou orientací „Mouvement réformateur“, Daniel Ducarne. V rozhovoru pro Le Soir v polovině prosince 2007 se Ducarne obrátil na francouzskojazyčné Belgičany: „Je třeba zastavit ústupky a místo toho jít kupředu.“ Ústupky samozřejmě minil kroky podnikané na usmíření severní, vlámskojazyčné části země. Obstrukce vlámských politiků dovedly belgickou politiku do patové situace, kdy se nemluví v zásadě o ničem jiném než o tom, jak předejít rozdělení země. Jít kupředu však pro sdružení „Avec la France“ nyní znamená připojit valonskou část země k jižnímu sousedovi. V průzkumu, který uveřejnily francouzské deníky v první polovině prosince, by pro eventuelní připojení jižních oblastí Belgie k Francii byly více než dvě třetiny obyvatel

sousedních francouzských regionů a více než polovina obyvatel celé Francie. Zbývá jen diskutovat varianty tohoto připojení. To, že by si v rámci Francie chtěly valonské provincie zachovat jistou výlučnost, napovídá použitá metafora Francouzské Polynésie. Další možnosti, kterou paralelně k této secesionistické vizi představil Le Soir, je snaha zachovat společné království. Pro vypracování modelů, jak zabránit rozpadu Belgie, si redakce přizvala humoristy z obou stran jazykové hranice. Jedním z řešení, které pro záchranu společné země nabízí Roger Milutin, je změna úředního jazyka. Namísto francouzštiny a vlámstiny by to prý měla být hindština. Namísto dvoujazyčných názvů měst, jako Namur-Namen, Liège-Luik a Lille-Rijsel, si budou Vlámové i Valoni svorně lámat jazyky nad hindskými jmény ve stylu Nahmjür, Ahntwèrpnar nebo Bjłánkhanberg a bezděky tak najdou ztracenou shodu. V jiném vydání Le Soir nabízí svoji vizi Philippe Geluck. Podle něj by se chudší, valonská část země měla stát daňovým rájem podle vzoru Monaka a Las Vegas. Pro tuto variantu je podstatné noční osvětlení, neony, které lze posbírat po již nyní unikátně osvětlených dálnicích. Král se po vzoru monackého Rainiera vrhne do podnikání s nemovitostmi a vlámská sousedé budou spokojeni, že mají daňový ráj hned za humny. Mezi další návrhy, jak zachránit Belgii, patří v Le Soir její transformace v obří zábavní park, kolektivní sebevražda či přesunutí země do teplejších vod světového oceánu. Zdá se, že podle nacionalistů i humoristů je skutečně otevřena celá škála možností.

ALTERNATIVES INTERNATIONALES

Tříměsíčník Alternatives Internationales, za kterým stojí deník Libération, může být při troše nadsázky označen za National Geogra-

phic kaviárové levice. Vysoká cena a množství i úroveň fotografií, otištěných na kvalitním papíře, ho odlišují od squatterských fanzinů a vyhraněný ideový profil článků zase od relativně nepolitického, ale vizuálně podobnějšího National Geographic. Mezi tématy, jimž se Alternatives Internationales v prosincovém čísle věnuje, patří analýza mocenské pozice Vladimíra Putina, debata nad hodnotami přenášenými školstvím a problematika slumů, v nichž žije polovina obyvatel „rozvojového“ Jihu. Téma, které se na stránkách tohoto periodika, orientovaného především na mezinárodní otázky, obrací k problémům současné Francie, je rozhovor s Ibrahimou Thioubem, ředitelem ústavu dějin na Univerzitě Cheikh Anta Diop v Dakaru. Právě na této univerzitě v červenci při příležitosti státní návštěvy Senegalu šokoval francouzský prezident svým projevem mnohé komentátory. Sarkozy tehdy hovořil o dramatu Afriky, která podle něj vždy stála na periferii světových dějin. Ve svém projevu přednesl i myšlenku o tom, jak je ročními sezonami determinován rytmus života afrických venkovanů, žijících v souhře s přírodou. Projevil se tak jako otevřený následovník osvícenských teorií o ušlechtilém divochovi. Ibrahim Thioub v rozhovoru pro Alternatives Internationales upozorňuje na **ignoranci francouzské politické elity vůči dějinám Afriky**. Vzhledem k tomu, že Francie po dlouhou dobu financovala značný počet historických prací týkajících se černého kontinentu, je pro Thioubu neznalost afrického prostředí, kterou předvedl Sarkozy, ještě více zarážející. Ibrahima Thioub napadá zejména rozdělení afrických dějin na předkoloniální, koloniální a postkoloniální období, se kterým se můžeme setkat i v řadě historických prací. Tato periodizace podle něj pokládá kolonialismus za nevyhnutelnost a navíc organizuje dějiny do tří naprosto nesymetrických dějinných sesku-

pení, z nichž první trvá několik desítek milionů let, druhé několik staletí a třetí několik desetiletí. Pokud lze historii chápat jako dějiny států, Afrika podle něj nemá ostatním světadílům co závidět. Kromě říší v údolí Nilu nebo Kartága – pro evropské dějiny notoricky známých míst – existovala na území afrického kontinentu v historii řada vysoce organizovaných společností, z nichž značná část vytvořila státní instituce. Afrika byla navíc propojena obchodními svazky s dalšími kontinenty, a zdaleka nikoli pouze jako surovinovlá základna, jak se traduje v obecném povědomí na evropském kontinentu.

TECHNIKART

Malou senzaci přinesl ve svém prosincovém vydání měsíčník Technikart. Nejstarší syn francouzského prezidenta, Pierre, se vrhl na dráhu rapového producenta. Byl to přitom právě Sarkozy starší, kdo ještě ve funkci ministra vnitra neváhal označit francouzské rappery za rozséváče nenávisti, zodpovědné do velké míry za nepokoje na předměstích. V kontrastu k této pozici přináší Technikart informace o vysokém rapujícím blondýnovi, jehož jediným handicapem pro dráhu profesionálního rappera bylo to, že pochází z příliš dobré čtvrti. Namísto aby se Pierre Sarkozy orientoval na kariéru MC, omezil svůj akční potenciál na roli producenta francouzských i amerických hvězd hip hopu, soulu a r'n'b. To, že není ve své branži pouze na okrasu, dokládá i jeho přítomnost na European MTV Awards 2007 v Mnichově. **Pierre Sarkozy vystupuje v rapovém prostředí** pod pseudonymem Mosey a stránku na platformě Myspace jeho crew Cream Chantilly navštívilo za pár dní po mediálním odhalení jeho producentských aktivit přes padesát tisíc zvědavců.

Z francouzskojazyčného tisku vybíral Felix Xaver.

Tanečnice ze slavností ve městě Nara. Foto André Vltchek

Krásnější než Vánoce

Reportáž z festivalu On-Matsuri

André Vltchek

V polovině prosince přichází v Japonsku čas slavnosti, která délkou své tradice i pestrostí konkuruje svátkům, které máme právě za sebou. Stovky mužů a žen v perfektně padnoucích historických krojích pochodují ulicemi nejstaršího hlavního města Japonska Nary, které leží jen několik desítek kilometrů od Kjóta. Procesí se sune úzkými historickými uličkami města, kolem vyzdobených čajoven a butiků s tradičními obrazy a keramikou, kolem čajoven a obchůdků se sladkostmi. Muži třímají v rukou dlouhé meče, mnoho žen je zahaleno od hlavy až k patě do bílých hávů.

Nad střechami města letí ozvěna bubnů. Vyplašeně vrány a jiní místní ptáci se vznášejí ke korunám stromů. Srnky uvnitř i v okolí města, jichž jsou tu desítky tisíc, protože jsou v Naře pokládány za svaté, vyplašeně zvedají hlavy a zkoumají původ nezvyklých zvuků.

Nara, klidné a nádherné historické město, které bylo Uneskem vyhlášeno za „kulturní dědictví lidstva“, je najednou v pohybu. Jako každým rokem tu i letos probíhá obrovská kulturní akce s názvem On-Matsuri neboli Velký festival. Nejde o novou událost: On-Matsuri se pořádá už od roku 1136 bez jakéhokoliv přerušení. První menší akce spojené s festivalem se odehrávají už v červenci, vyvrcholením jsou ale čtyřdenní oslavy, které se konají od 15. do 18. prosince.

Během prosincových dnů se v Naře zpívá, přednáší, hraje, bojuje a bubnuje. Pivo a saké tečou proudem. Stovky žen se zdobí podle stovky let starých zvyků. Většinou si vybírají kostýmy odkazující k době mezi osmým a dvanáctým stoletím. Z mužů se na pár dnů stávají hlavní bojovníci a básníci, ať už je jejich skutečné zaměstnání v moderním Japonsku jakékoliv.

Přímo na ulicích a před majestátními chrámy se hraje *dengaku* (hudba z polí) a tančí se *bugaku* – elegantní tanec, jemuž holdovala v minulých stoletích místní aristokracie. Herci předvádějí umění *sarugaku*, jež je jednou z nejstarších divadelních forem v Japonsku a předchůdcem slavných činoher *noh*. Mohutní zápasníci *sumó* pak bojují během jednoho z posledních dnů festivalu.

Veškeré dění je účastníkům přístupné zdarma a této možnosti využívají desítky tisíc občanů města a jeho návštěvníků, kterých je v tomto velkém asijském kulturním centru

vždy požehnaně. Herci, zápasníci a krásné dámy v krojích jsou v celém městě srdečně vítáni. Zaměstnanci stovek kaváren, restaurací a krámků vynášejí na ulici stoly, jež se prohýbají pod tíhou jídla a pití.

„Rozhodla jsem se, že se festivalu letos zúčastním jako pomocná pořadatelka,“ vysvětluje mi Kaori, učitelka angličtiny z místní střední školy. „Myslím si, že každý občan tohoto města by měl festivalu On-Matsuri nabídnout svou pomoc. Nara je velmi staré město. Je součástí historie Japonska a místem, kde zanechaly svůj podpis desítky dynastií, různá náboženství, kulturní a umělecké styly. Svět se mění a to je dobře. Na tradice by se však nemělo zapomínat. Pomáhají nám pochopit, odkud jsme přišli a kam kráčíme. A tradice Nary a Kjóta jsou jedny z nejslavnějších v Japonsku.“

Nara (bývalé Heidžo-kjó) byla hlavním městem země v letech 710–784 našeho letopočtu. Je často pokládána za kolébkou japonského umění a kultury. Mezi její slavné stavby (všechny z nich jsou zahrnovány mezi „dědictví lidstva“) patří chrám Tódaidži z roku 752, přestavěný po požáru v roce 1692, který je dosud největší dřevěnou stavbou na světě. K dalším pamětihodnostem náleží vysoká pagoda s tmavého dřeva a přilehlý chrám Kófukudži, zbytky císařského paláce a svatyně Kasuga.

Na rozdíl od mnohých japonských měst, která byla buď zničena americkým kobercovým bombardováním (či atomovými bombami) během druhé světové války anebo od základů přestavěna během obrovské modernizace země posledních šesti desetiletí, si Nara zachovala klidný a téměř provinční ráz. S výjimkou několika vyčnívajících moderních staveb se celé město dosud ztrácí ve stínu obrovských starých stromů. V nekonečných parcích se procházejí srnky, v klidné hladině jezer a rybníků se odrážejí chrámy. Přímo u lesních cest nabízejí krásné historické čajovny a jídelny tradiční pokrmy čajové ceremonie se sladkostmi. Několik muzeí ve městě připomíná velké události spojené s Narou, s jejími panovníky a náboženskými osobami. Jsou také doslova přeplněna uměním, jak místním, tak dovezeným ze vzdálených koutů světa.

Působí tedy zcela přirozeně, že se On-Matsuri, nejstarší a jeden z největších uměleckých festivalů v Japonsku, koná právě tady. Původně však festival neměl nic společného s profánní zábavou pro místní občany. Místní panovníci museli ve 12. století čelit mnoha přírodním pohromám: záplavám, zemětřesením, suchu i povodním. Čas od času obyvatelstvo stíhaly také epidemie a dokonce i hladomory. Festival On-Matsuri měl být

jakousi modlitbou bohům. Měl nabídnout dary a zábavu vyšším silám, udobřit si je a ochránit obyvatelstvo před utrpením.

Současná Nara už z hladomorů a epidemií strach nemá. Namísto bohů se nyní baví lidé: dospělí a děti. I když bozi, pokud by měli o slavnosti zájem, by asi také nebyli diskriminováni. Zdá se, že tady jsou vítáni všichni.

Autor je šéfredaktor tiskové agentury Asiana, americký spisovatel, novinář a režisér.

Jak zachránit kapitalismus?

Ekonom nabízí novou šanci

Tomáš Lindner

„Hodina velkého triumfu kapitalismu je hodinou jeho krize.“ Touto větou začíná kniha peruánského manažera a ekonoma Hernando de Sota, která se snaží „objasnit záhadu, proč v některých částech světa lidé dokážou vytvářet kapitál, zatímco v jiných nikoliv“.

Nejzjevnější krize kapitalismu neprobíhá v Evropě, Japonsku či ve Spojených státech, ale v chudých zemích, kde žije většina světové populace. Tento způsob organizace hospodářství se po pádu železné opony stal univerzálním a chybí mu realistická alternativa. Jeho zavádění v „rozvojových zemích“ a v zemích bývalého Sovětského svazu však přineslo velká zklamání – chudí lidé nezbohatli, zvýšila se sociální nerovnost a nestabilita. Tento vývoj samozřejmě způsobil vzednutí vlny záští vůči kapitalismu. Hernando de Soto v knize *Mystérium kapitálu* navrhuje cesty, jejichž následování podle něj umožní chudým lidem z kapitalismu těžit. Tím by podle něj mohl být koncept kapitalismu zachráněn.

„Je to nejinteligentnější kniha o současných výzvách při zavádění kapitalismu v rozvojovém světě,“ velebil v roce 2000 *Mystérium kapitálu* britský týdeník The Economist. De Soto se stal hvězdou – Bill Clinton jej nazval „největším žijícím ekonomem“ a jeho radám pečlivě naslouchají prezidenti tak rozdílných zemí, jako je Rusko, Afghánistán či Jižní Afrika. Čím si peruánský ekonom vysloužil takovou pozornost?

Jiný obraz chudoby

„Kdyby ekonomové chtěli studovat koně, nešli by se na ně podívat. Seděli by ve svých pracovnách a říkali by si: ‚Co bych asi tak dělal, kdybych byl koněm?‘“ cituje Peruánc kritiku jednoho ze svých fanoušků, nositele Nobelovy ceny Ronalda Coase. De Soto častou chybou svého vědního oboru nechce opakovat, a proto se svými spolupracovníky vychází z kanceláří do skutečného světa. I proto jeho popis chudoby vypadá jinak než suché, zato však hrůzu nahánějící statistické zkratky o počtu lidí živořících s méně než jedním dolarem denně na hlavu.

„Spojení „globální chudoba“ až příliš často evokuje obraz zubožených žebráků spících na chodnicích Kalkaty a chudých afrických dětí hladovějících v poušti. Tyto výjevy jsou samozřejmě reálné a miliony našich bližních se dožadují naší pomoci a zaslouží si ji. Nicméně ten nejpochmurnější obraz třetího světa není ten nejvýstižnější,“ píše De Soto.

Obyvatelé slumů v Lagosu či bangladéšského venkova v jeho očích nejsou pasívními figurkami na šachovnici světa, nejsou „beznadějně uvěznění ve vyčpělých rituálech ani nekritickými zastánci zkostnatělých kulturních tradic“. Jsou to lidé jako vy a já – říká –, kteří rozumově zvažují, jak uskutečnit své sny, jak zabezpečit sebe a své bližní, jak šťastně žít. Jejich úprk do měst je jen projevem celosvětové revoluce, na kterou politici musí konečně správně odpovědět. „Obyvatelé těchto zemí oplývají talentem, elánem

a obdivuhodnou schopností vymáčknout zisk prakticky z ničeho,“ opěvuje kapacity zubožených ekonomů.

De Sotův nový pohled na chudobu je potřebný a přesný. Kupříkladu návštěvník Zambie, jedné ze statisticky nejchudších zemí světa, si při procházkách městy a vesnicemi neříká „bože, to jsou ale chudáčkové“, ale spíše „klobouk dolů, že umějí takhle improvizovat“. Nejvýstižnějším obrazem země není chlapec bez domova, který na kraji ulice čichá lepidlo, ale spíše kluci, kteří na zaprášeném a lidmi přeplněném tržišti vyrábějí z nevábne vypadajících materiálů barevný a pohodlný gauč.

Právo a vlastnictví

Proč se ale uprostřed vši té podnikavosti kapitalismu nedaří? Podle De Sota není možné hledat odpověď v odlišnostech založených na náboženství, rase nebo kultuře. Klíč k řešení této záhady nachází v nezpochybnitelných právech na vlastnictví, díky nimž kapitalismus uspěl na Západě a jež v rozvojových zemích chybějí. Jeho teorie tvrdí, že by garantovaná vlastnická práva měla sloužit především těm nejchudším. A také, že kapitalismus musí vyrůst zespoda – od drobných podnikatelů, kteří vytvoří lokální kapitál. Zahraniční investice, volný obchod a trhy, nebo také rozvojová spolupráce přicházejí až na druhém a dalších místech. Bez lokálního kapitálu a kapitalismu uspět nemohou.

Jak z majetku udělat kapitál?

Drobní podnikatelé, které uvidíte všude v ulicích, na tržištích a v chudinských čtvrtích rozvojového světa, se totiž dnes pohybují mimo zákon; v neformální, šedé ekonomice. Žijí v domech bez adres. Zakládají firmy, které nikdo neeviduje. Vydělávají peníze a vlastní majetek unikající všem statistikám. A protože toto vlastnictví není nikde formálně „zafixováno“, tak nemůže ani sloužit jako záruka při žádosti o půjčky či hypotéky, do neexistujících adres za nemůže vést elektrina ani kanalizace a podobně.

Cesta do legality přitom stojí příliš mnoho prostředků. De Sotův tým se například snažil zahájit legální byznys pro jednoho zaměstnance v chudinské čtvrti Limy a podařilo se mu to – po 289 dnech stresu a papírování a za 1231 dolarů, tedy třicetinasobek minimální mzdy. Právě složitost zákonů nutí chudé lidi k jejich porušování, proto musí být změněny. Pak podle De Sota začne kapitalismus vzkvétat i v Peru, v Tanzánii či v Gruzii. Chudí lidé toho totiž „vlastní i přes svou nespornou chudobu víc, než si kdokoliv dokáže představit“. Jen je třeba tento majetek legalizovat a učinit z něj kapitál, který se stane katalyzátorem rozvoje a hospodářského růstu.

De Sotova kniha je natolik zásadní, že nemůže uniknout kritice. Marxisté jí vyčítají lpění na kapitalismu, který podle nich nevyhnutelně vede k polarizaci společnosti. Podle jiných kritiků zase De Soto ignoruje kulturní odlišnosti mezi národy a podceňuje kulturní předpoklady k úspěšnému fungování západního konstrukt, kterým kapitalismus bezpochyby je. Jiným zase připadají podezřelé snahy o nalezení jednoduchého řešení, které přeceňují blahodárné důsledky jasných vlastnických vztahů. Český čtenář se navíc musí vypořádat s místy konstrbatým překladem a s paušálním užíváním výrazu „postkomunistické země“ pro popis situací, které s realitami střední Evropy nemají nic společného. Přesto De Sotova kniha nabízí něco velmi cenného – naději. Na rozdíl od mnoha kulturalistických či marxistických teorií totiž předkládá zdánlivě rozumný a realizovatelný, ovšem zatím neověřený recept na zlepšení životů stovek milionů lidí.

Autor je publicista.

Hernando de Soto: Mystérium kapitálu. Proč kapitalismus triumfuje na Západě a selhává všude jinde na světě. Přeložil Radovan Baroš. Rybka Publishers, Praha 2007, 256 stran.

Detektor lži

Hned několik vybraných písní minulého roku se točí kolem faktu, že muži jsou křehcí. Nejen Jan Burian a Nick Cave: i švédský mladík Jens Lekman ve svém anglickém textu tak tak unese svou gentlemanskou pomoc ženám. Pohled ke sférám, kde duch obcuje s tělem, upírají Petr Marek (z kapely Midi lidí) a Michael Gira. Jeho titulní píseň pro album skupiny Angels of Light tvoří několik superstručných manter: vybíráme tu centrální. Báseň Fjodora Ivanoviče Ťutčeva (1803–1873) zpívají jako milostný duet mezi nebem a zemí Björk a Antony na albu *Volta*. Björk našla verše už jako citát: znějí v závěru filmu Andreje Tarkovského *Stalker*. Kromě této básně jsem texty převedl do češtiny se stylovou naivitou a jednoduchostí, jaká je vlastní jak pop-music, tak mým překladatelským schopnostem. Autor ilustrací Jeffrey Lewis je newyorský kreslíř a hudebník, který často kreslí a zpívá o punku, folku a jiné hudbě.

–pk–

Jeffrey Lewis: This album is amazing

Řekněte ženám

Nick Cave

Máme hotovo
Vývoj pokročil
Ržáme na zadních
Padl další cíl

Jsme umělci
Jsme matematici
Mnozí z nás pracují
Na nejvyšších pozicích

Ale jsme unavení
Dech skoro nechytíme
Jsme svobodní
Řekněte ženám že odcházíme

Je nám zle a jsme unavení
Nechceme víc než pochopení
Pro malé odpolední znásilnění
(A snad i něco po setmění)

Jsme vědci
Vládci genetiky
Náboženství jsme ponechali
Pro blázny a fanatiky

Ale jsme unavení
V nic už nevěříme
Jsme poztrácení
Řekněte ženám že odcházíme

S prací jsme hotovi
Tančíme spolu
V rytmu šesti miliard
Padajících dolů

Jsme čarodějové
Lžeme a podvádíme
Jsme svobodní a ztracení
Řekněte ženám že odcházíme

Z alba *Grinderman* skupiny Grinderman

On jsme my (fragment)

Michael Gira

Jen ať jde blíž.
On jsme my,
víš?

Z alba *We Are Him* skupiny Angels of Light

1 : 1

Petr Marek

??...??
Co se to ozývá?
Co se to ozývá?
Co se to ozývá?

Jestli to tak bude
zklamou sebe sám
Jestli to tak bude
zklamou sebe sám

1 : 1
tělo a duch
Je to 1 : 1
tělo a duch
Je to 1 : 1

Z alba *Čekání na robota* skupiny Midi lidí

Matný plamen přání

Fjodor Ivanovič Ťjutčev

Příteli, jak miluji oči tvé,
I jejich hru zázračně plamennou,
Když zvedneš je v náhlé vteřině,
Jako by blýskavou září nebeskou,

Přehlédneš letmo kruhy své...
Však silnější než okouzlení:
Oči, k zemi sklopené
Ve chvílích vášně celování,

Skrze řasy spuštěné
Zastřené matný plamen přání.

Z alba Björk *Volta*

O čem se pělo v roce 2007

Pohlednice pro Ninu

Jens Lekman

Nino dnes budu tvůj přítel
Ať můžeš se svou holkou být
Tvůj otec už má věk a klid
Jen nedokáže pochopit
Kým se to stalo jeho dítě

Nino když ti to pomůže
Hrajme si na ženu a na muže
Potkali jsme se v Berlíně
Nenaznačilas vůbec nic
Až u otcovy předsíně

Můj Bože! Tomuhle mám věřit?!
Snažím se fixovat tvý oči
Jdeme k vám domů na večeri
Zírám ti nonstop na obočí

Povytažené – to je ANO
Necháš ho dole = mluv mň, vole
Přestaň mě kopat pod stolem
Směl bych si přidat fazole?
Dělám co můžu Těžká role

Tvůj táta nechá hrát můj kompakt
A říká tak kde jsi ji potkal
Zamlouvám to a nervně šmatám
na předmět z kovu co tu leží
Detektor lži Směje se táta

Otevře booklet čte má slova
Máš se prý brzy přestěhovat
Přesně tak, říkám, mířím k velké změně,
v New Yorku mám mít výhled do zeleně
Myslel jsem, že to má být Švédsko
říká otecko

Můj Bože kam jsem se to dostal
Přijel jsem do Berlína chlastat
A teď tohleto rodeo
Gloria in excelsis Deo
Má psáno otec nade dveřmi
Proto tě asi Nino věř mi
Přenesu stěží přes srdce
Pomalý velký katolický
Pro lásku já se biju vždycky
Ale jak holky rače chápat
Tohle byl hrůzostrašnej nápad

Ale jo Jsem jednou tvůj přítel
Ať máte s tvojí holkou klid
Od tvého táty zase dopis

(Jak válčíš? Chci jen pozdravit!)
Odepisuju: Out of office

Nino
Po čase se zas hlásím
Jsi se mnou každou vteřinou
A tak ti píšu na pohled:
Neměň svou cestu za jinou
Navždy tvůj věrný Jens (ten Švéd)

Neměň svou cestu za jinou
Neměň svou cestu za jinou

Z alba Jense Lekmana *Night Falls Over Kortedala*

Kluci z naší třídy

Jan Burian

Všichni kluci z naší třídy
Si vzali svoje matky
Maminky
Natřepávaly peřinky
Připravovaly svačinky
Vázaly šály a kravaty
Umetávaly pěšinky
Maminky
Hasily požáry
Foukaly na rány
Vypeckovávaly na dortech třešinky...
Všichni kluci z naší třídy
Si vzali svoje matky
Jen Robert ne – ten si vzal tchýni
To teprv byly zmatky
Zdeněk se teď toulá v noci venku
Slávek pije pivo někde v šenku
Jáchym s myší v ruce drtí planetu
Míra balí holky aspoň na chatu
Po Rudlovi zbyly jenom pohlednice
Dalibor se zamiloval do udice
Všichni kluci z naší třídy
Si vzali svoje matky
Jen Robert ne – ten si vzal tchýni
To teprv byly zmatky

Z alba Jana Buriana *Muži jsou křehcí*

Stránku připravil a texty přeložil Pavel Klusák.
Báseň Matný plamen přání je uvedena v překladu
Václava Daňka.

Jeffrey Lewis: Like noise

Jarmila Uždilová
Zkouška
Dauphin 2007, 248 s.

Bezmála devadesátiletá autorka nás ve své nové povídkové knize přenáší hluboko do minulého století. Obrací se ke světu svého mládí, kdy se hoši ještě děsili maturitních zkoušek, dívky se na veřejnosti ostýchaly – a děti ctily své rodiče. Jednotlivé příběhy, které se odehrávají na českém maloměstě buď v těžkých dobách války nebo neveselých časech poválečných, mají různé vypravěče, hrdinové jsou však obvykle stejní: lidé na počátku své životní dráhy, na prahu dospělosti, ve chvílích, kdy se začínají osvobozovat z rodinných pout, či si pomalu uvědomují, že to nedokážou. Nejpoutavější a dodnes živé jsou autorčiny sondy do duše začínajících učitelů. Uždilová svět před padesáti lety evokuje – v prostředí, zápletkách, kultivovaném jazyce, úvahách a vyprávěcím čase – tak dokonale, až se skoro nechce uvěřit, že píše dnes, a těžko si představit, jak naplní název dauphinovské edice. Na obálce se totiž skromně krčí nápis *Strictly commercial*, a to tento archaizující opus pro dlouhé deštivé večery vskutku není.

Marta Ljubková

Šin'ichi Hoši
Očekávání
Přeložil Jan Levora
Mladá fronta 2007, 248 s.

Šibalsky lákavý název souboru mikropovídek (tzv. šóto-šóto) známého zakladatele japonského sci-fi vyvolá v duši dobrodruha záblesk napětí a mrazivého tajemna. Kniha je průřezem celou Hošiho povídkovou tvorbou (nebylo by tedy od věci uvést u jednotlivých kusů jejich dataci), důsledně ovlivněnou třemi pravidly, jež stanil sám autor: žádný sex, žádná krutost, žádné konkrétní události. Pro svůj styl je zván „bohem mikropovídek“, jeho jazyk je strohý a suchý, ale věcný a trefný, bez zbytečných pozlátek. Je prostě japonský. Hoši nás našťástí neušetří ani pichlavé satiry, jeho ironický, přesto slitovný úsměv při čtení neustále poblikává někde nad hlavou. Jak symbolické (!), víte-li, že „Hoši“ v překladu znamená „Hvězda“. Detektivní zápletku či sci-fi svět využívá autor ve svých napínavých kouscích jako funkční kulisy, na nichž se jasně odrážejí všelijaké temné neduhy, které za sebou táhne lidské plémě i se svou moderní civilizací. Navazuje tak na tradici „rakugo“, která pro náměty svých anekdotických vyprávění sahala do koše lidských nectností. Pointa jeho mikropříběhů je většinou nečekaná a originální, jen některé motivy starších povídek působením času na povrchu zrezivěly a rozuzlení lze vytušit už po pár řádcích. Máte-li ovšem duši dobrodruha, pak odhalenou pointu natruc zapomenete a necháte se unést. Bude-li vašim úmyslem se pobavit, pak Hoši bezesporu splní vaše očekávání.

Gabriela Krůzová

Martin Reiner
Pohled z kavárny v Bath
Větrné mlýny 2007, 68 s.

Poezie Martina Reinera (1964) často zachází jen s fragmenty řeči a vědomí a ocitá se tak na pokraji srozumitelnosti: vždy je v ní něco neznámého, nevysloveného, zamlčeného, torzovitého, jako by básník protestoval proti bytí jen náznakům doslovnosti a ucelenosti, odmítal povinnost dorozumět se a nabízel jen jakousi pokoutní perspektivu. V jeho verších se tak občas odehrává stínové divadlo za dvojím závěsem – o kousek dál zase preferuje tón civilní, ironii a rozevláté mudrosloví. Rozkoš střídá pocit provinění, uvolnění plynule přechází v nezávaznost. Místy též připomíná autora temnějšího textu rockové písně („řeknu ti to stručně: nemůžeš nic, vůbec nic,/ a jestli teď prcháš do ulic,/ aby ses otřepal z mých slov,/ musím se zeptat:/ Kdy naposled jsi byl stejně bezmocný?“). Reiner se nezdráhá chytat jen na marnivý háček hříčky, užívat rýmy toliko na efekt. Přesto se v jeho textech, znatelně inspirovaných skutečnými prožitky, občas zablyskne – estetika bizarně rozfázovaných či přeskládaných gest a úkonů roztáčí zvláštní kolotoč vzpurnosti, rezignace i naděje.

Jiří Zizler

Elizabeth Bishopová
Ve vesnici
Přeložila Mariana Housková
Opus-Kristna Mědílková 2007, 187 s.

Americkou básnířkou Elizabeth Bishopovou (1911–1979) se u nás soustavně odborně zabývá Mariana Housková; přeložila již výbor veršů Umění ztrácet (Fra 2004). Nyní předkládá soubor autorčiných posmrtně vydaných próz. Bishopová se v nich vrací ke vzpomínkám na krajiny dětství i další místa, kde žila (Massachusetts, Nové Skotsko v Kanadě, Florida, Brazílie), i na lidské bytosti, které pro tuto introvertní samotářku mnoho znamenaly (strýček Neddy, Marianne Moorová). Tyto soustředěné, navenek objektivizační prózy, nořící se ze vzpomínek a zároveň vypovídající o přítomnosti, představují – i díky vypravěččinu lehkému ironickému odstupu – vynikající celek. Dají se jen obtížně přiřadit k některému ze zavedených žánrů – nalézáme v nich prvky esejistické, memoárové, cestopisné, literární i uměnovědně interpretační. Všechny motivy se vynořují z hlubinných vrstev dávných i nedávných zážitků, spojovány snahou o autentičnost bez jakýchkoli apriorních předsudků literárních zvyklostí. Podání Elizabeth Bishopové mříí k niterné pravdivosti a absolutní přesnosti výrazu. Působivost tohoto souboru násobí výtečné kongeniální přetlumočení, z něhož je patrné, jak důvěrně zná překladatelka komplikovaný vnitřní svět autorčin.

Helena Kupcová

Noam Chomsky
Moc a teror – přednášky a rozhovory skutečněné po 11. 9.
Přeložila Martina Falvey
Mezera 2007, 158 s.

Americký lingvista a teoretik médií se ve své další knize zamýšlí nad bezprávím a manipulací, nad nespravedlností, která často doprovází svět politiky, a připomene tak někdy francouzského filosofa a kritika liberálního kapitalismu J. Derridu. Chomského zajímá, jaká opravdu je skutečnost, dokáže poodhalit rétoriku propagandy, která často převrací pravdu vzhůru nohama. Nepochybně nás probouzí k bdělosti vůči fenoménům mediální či politické manipulace, učí nás myslet a nepropadat jednostranným pohledům oficiálního vidění skutečnosti. Autor nemilosrdně prozkoumává příčiny teroru a vidí zodpovědnost států držících v rukách moc nad světem. Naším prvořadým zájmem má být právě pěstování smyslu pro zodpovědnost, a ne naopak – Chomsky zde myslí především na USA s jejich zdrcující vojenskou silou. Probírá počínání Američanů v Nikaragui, Kolumbii, Hondurasu, Haiti, v Afghánistánu, zkoumá jejich spolupráci s Izraelem, srovnává minulý imperialismus britský, francouzský, japonský se současnými hegemonickými snahami supervelmoci. Autor podrobuje jednotlivé pojmy osvětlující analýze, takže například pojem „humanitární intervence“ je viděn z hlediska možné sebechvály, možného podnětu pro další „teroristická zvěrstva“ a roztočení spirály násilí a války. Chomsky tak udržuje mysl bdělou v pohledu na dějiny.

Jiří Olšovský

Scholastique Mukasonga
Inyenzi neboli švábi
Přeložil Jiří Žák
Jota 2007, 150 s.

„Často na nás útočily opice. Chodily po zadních jako lidé. Nesnášely drzost mých kamarádů. Útočily na ně. Chtěly jim dokázat, že opice jsou silnější než lidé,“ vypráví Scholastique Mukasonga v knize Inyenzi o svém dětství. Rwandská spisovatelka z kmene Tutsiů vzpomíná na svůj život v rozmezí čtyřiceti let, kdy opakovaně probíhaly národnostní třenice mezi kmeny Hutu a Tutsi. Protože však nakonec došlo k národnímu smíření a nápravě škod, téma genocidy je pasé a recenzentovi téměř nezbyvá než rezignovat – anebo čtenářsky vychutnat etnologické motivy a fakta uváděná citlivou autorkou. Scholastique Mukasonga má vypravěčský dar a lze doufat, že se dočkáme dalšího jejího díla. Na webových stránkách scholastiquemukasonga.com publikuje zmínky o rwandském konfliktu, kulturní aktuality z oblasti nebo informace o případu černošského padre Václava – Wenceslaue, který na genocidu upozorňoval Vatikán jako první. Najdeme tu i zmínku o českém překladu knihy. Uvážíme-li, že je na světě ke 40 oblastem ohroženým genocidou, dá práci neztratit citlivost; když k tomu ještě uvážíme, jak dlouho se protahovalo politické vyřizování účtů vůči církevní misii v oblasti, dočkáme se jistě senzačních odhalení!

Vít Kremlička

Italo Calvino
Neviditelná města
Přeložil Vladimír Hořký
Dokořán 2007, 120 s.

Neviditelná města jsou knihou bezesporu kultovní, ať už to slovo znamená cokoliv. Text je umně namíchán z borgesovské náklonnosti k encyklopediím a fiktivním mapám, ze záliby v až „matematických“ výčtech skupiny OuLiPo (kam Calvino patřil), z lovecraftovských či poeovských popisů snových krajín, jistá podobnost je zde snad i s texty S. Lema. Vlastní zarámování knihy, tedy vyprávění Marka Pola na dvoře Kublaj chána, není tak podstatné, a totéž platí pro nabízející se filosofické interpretace. Rozhodující je naopak vyslovená radost, kterou přináší čtení, Calvinova imaginace a záplava motivů. Jsou v drobných črtách elegantně koncentrované a autorům fantasy by každý z těchto světů nejspíš vystačil na několikadílné ságy. Zrcadla a sochy, schodiště a drahokamy, vzpomínky či svět van a trubek, podzemní jezera, industriální objekty i podivné kulty, matérie tužeb a vzpomínek, nesčetné variace textů a vyprávění, to vše jsou Neviditelná města. Český překlad této knihy vyšel v Odeonu před více než 20 lety. Města, byť třeba neviditelná, a Calvinova fantazie jsou ovšem záležitostí mj. značně vizuální. Fakt, že kniha je nyní graficky zcela jinak upravená a s novými ilustracemi, je u Neviditelných měst dost významný a určitě nikoliv bez vlivu na čtenářské zážitky.

Pavel Houser

Peter Burke
Společnost a vědění – od Gutenberga a k Diderotovi
Přeložil Martin Pokorný
Karolinum 2007, 304 s.

Nový svazek karolinské edice Limes přináší text z oboru, který se u nás prozatím přílišné pozornosti netěšil: historicko-sociologické zkoumání vědění. Peter Burke, sociolog a historik raně moderní Evropy, v monografii z roku 2000 v sociologické rovině rozkrývá mechanismy vzniku vědění, jeho fungování a institucionalizace. Škála problémů, jíž se Burke zabývá, je dosti široká, přitom však zcela konzistentní. Výchozí je představa vědění jako kulturního faktu; takto nastavená perspektiva rozvádí tezi, že vědění není jen jednoduše samo o sobě – jakýsi apriorní intelektuální obsah –, ale že vždy nutně existuje a je používáno určitým způsobem (jak říká v doslovu Miroslav Petříček, vědecký fakt není daný, ale je součástí určitého stylu nebo kontextu). Konkrétní smysl těchto tvrzení a způsoby jejich domýšlení dobře pochopíme i ze samotných názvů kapitol: Vědění jako profese, Utřídění poznání či Poznání a trh. Vědění se tedy představuje jako fakt ekonomický, objekt taxonomie a klasifikace, jako zájem meta-vědění (vědění o vědění); jako takové může být samozřejmě sledováno i například ve vztahu k mocenským praktikám (role církve, aristokracie, státních a politických institucí či libovolné cenzury). Tématu se Burke věnuje v historické perspektivě, již vymezuje podtitul; není to však práce čistě historická: s užitekem bude čtena spíše jako zkoumání problematiky ryze aktuální.

Pavel Šidák

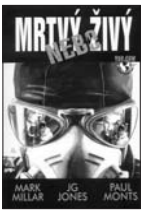

Alexandra Vokurková
O Čertíčkovi
Ilustroval Pavel Kadlec
Meander 2007, 48 s.

Jaký je rozdíl mezi čertem a andělem? Až na to, že jeden je bílý a druhý černý, skoro žádný. O tom je přesvědčená autorka další pohádky, která letos vyšla v edici Modrý slon, a snaží se o tom přesvědčit i ostatní. Děti, které budou andělsko-čertí příběh poslouchat, a dospělé, kteří ho budou číst. Pohádka je svým prostým stylem určená především malým dětem. Matce Anděle se na sídlišti zvaném Andělikov narodí čert, který zlobí, protože je to čert, a vůbec se nehodí k andělským vrstevníkům. A protože netouží po ničem jiném než podívat se do pekla, matka Anděla s ním odjede do Pekla v Jizerských horách. Jenže tam je jen zima. A pak je tu ještě sídliště Čertíkov, kde zase žije čert, který musí konat dobro, ať chce nebo nechce. Stane se policajtem, ale lapené zloděje propouští – prostě si nemůže pomoci. A do třetice se na scéně objeví příliš poslušný anděl, který si sice chce hrát s obyčejnými dětmi, ale bojí se, aby se neumazal, takže s ním není žádná legrace. Navíc je tu i internet, skateboard, snowboard a řada dalších bytostí, které nezávisle na tom, zdali jsou lidé, andělé nebo čerti, podléhají emocím a náladám, takže je nakonec úplně jedno, jaký se kdo narodí. To je také poselství, které chtěla autorka této vpravdě moderní pohádky sdělit svým čtenářům – že nic na světě není jen tak a všechno má své pro, které se v určité situaci může jevit jako proti. Anebo naopak.

Magdalena Wagnerová

Mark Millar, J. G. Jones
Mrtvý nebo živý
Crew 2007, 191 s.

Skotský komiksový scenárista stvořil svět, v němž byli v roce 1986 vyhlazeni superhrinové a vlády nad světem se chopili superpadouši. Nikdo o nich nic neví, z paměti byly lidem vymazány i vzpomínky na superhrdiny (ti přežili jen v komiksech). Až jednoho dne si přijde Kočka pro Wesleyho Gibsona, aby mu řekla, že jeho otec, který právě zemřel, patřil také k superpadouchům a on ho musí nahradit. Z „měkkoně“ se stává „drsoň“, z Petra Kotvalda Eminem. Zatímco první kapitola, v níž Wesley popisuje svůj zpackaný život, vypadá ještě docela slibně, v pokračování se rozjždí klasická linka souboje mezi dobrem a zlem, respektive zlem a zlem. Čtenář je tak posunut do role, kdy fandí buď jedné nebo druhé straně a zároveň nemá možnost identifikace s nikým z vystupujících psychopatů. Čtenáři superhrdinských komiksů se možná budou bavit různými odkazy a slovníkem, který se v běžné produkci určené převážně dětem neobjevuje; ti, kteří se však o podobné čtivo nezajímají, přijdou zkrátka. Srovnání s Moorovými Strážci, které se objevilo v jednom anglickém deníku, ale rozhodně není na místě. Na to Millarovi chybí jak vtip, tak schopnost složitější kombinace a přesahu. Jonesova kresba patří do škatulky „americký mainstream“, aniž by jakkoliv vybočovala. Jméno překladatele budete v knize hledat marně, čtenářům Prechera však jistě docvakne, že jde o Štěpána Kopřivu.

Jiří G. Růžička

Miroslav Cogan, Michal Babík
Zmizelé Čechy – Turnovsko
Paseka 2007, 72 s.

Spolupráce generačně rozdílných autorů patrně přispěla k tomu, že do tzv. velké vážné historie jsou přidány různé kuriozity a zajímavosti. Vedle vyobrazení zmizelé lidové architektury se ocitne třeba kolotoč na Kozákově a Antonie Nedošínská, sedící v restauraci na Valdštejně. Nejstarší fotografie pocházejí z roku 1866, kdy město bylo obsazeno pruským vojskem. Snímky jsou překvapivě ostré a mají specifickou atmosféru. Proč řada památek zmizela? Podrobně jsou zaznamenány architektonické změny v Turnově, jehož střed zachovává středověký půdorys. Centrum města se v době hospodářského rozkvětu nepřesunulo jinam, a tak historicky cenné budovy na náměstí vystřídala například majestátní spojitelná nebo reprezentativní hotel. Na Malé Skále zlikvidovala historické stavby na břehu řeky nová silnice, jinde zvítězila železniční trať. Řadu malých dřevěnek nechali spadnout majitelé, důležitější památky úředníci chránili. Až do normalizace. Na jednom snímku je panelák a vedle Frydrychův statek, který vystřídal další panelák. Ve středu Turnova vyrostla na místě roubeného domu budova radiokomunikací! I když tahle edice popisuje Zmizelé Čechy, na Turnovsku zůstalo stavitelských památek hodně a řada z nich znovu ožila, namátkou kaple sv. Vavřince nad Malou Skálou, s oltářem od Vladimíra Komárka a křížovou cestou od Josefa Jíry, kde se pořádají koncerty.

Otto Hejnic

Host 9/2007

Ve vzpomínkovém rozhovoru zahajujícím listopadové číslo časopisu Host se surrealistický básník Pavel Řezníček snaží o „zváznění“ svého díla; údajně prý „slaví jakýsi comeback“. Strnulý výčet vlastních literárních úspěchů ale naštěstí prokládá historkami o brněnských básnících, což může sloužit jako funkční upoutávka na nové vydání jeho Hvězd kvelbu. O mnoho lepší je rozhovor s Jiřím Příbánem o Evropě a naší roli v ní, ale především o sepětí kultury a politiky. Tomu je věnována také příloha Host do školy; zahajuje ji rozsáhlá anketa „Co se čte v české politice“ a pokračuje studiemi zasvěcenými ideologii a vězeňské či ekologické literatuře. Dlouhodobějším problémem Hostu jsou recenze filmů, tentokrát je to Vorlův Gympl. Snímky komentované v této rubrice se k zaměření časopisu nehodí a ulehčovat si práci kritikou filmu, který za recenzi ani nestojí, je vcelku pohodlné. Dalším stabilním zádrhelem je „estetická a literární kritička“ Milena M. Marešová, jejíž povrchnost přehlenná floskulemi je recenzovaným titulům službou spíše medvědí. Světová literatura se zaměřuje na antiamerikanismus v americké próze a na Philipa Rotha. Poutavým materiálem jsou komentované verše z úmrtních oznámení českých katolických básníků; v posledním odstavci autor konstatuje souznění veršů z parte s celoživotním úsilím básníků a zakončuje ho zvoláním: „Kéž by tomu tak bylo i u ostatních českých literátů!“ Krásné přání...

Karel Kouba

odjinud

Rozhlasový pořad Hany Soukupové **Jan Kariát**, spisovatel *Broučků* (Prix Bohemia Radio 2007), vysoko ohodnotil v Týdeníku Rozhlas č. 48/2007 Petr Pavlovský.

Studii Tradovaná paměť kraje v pojetí **Václava Beneše Třebízského**, jež zazněla na kolokviu v bývalé kolejní kapli piaristů Zasnoubení Panny Marie ve Slaném, publikovala její autorka Věra Brožová v sborníku Slánské rozhovory 2006 (Slaný, Vlastivědné muzeum 2007).

Tolerantní postoj **Zdenky Braunerové** a **Anny Lauermannové-Mikschové** k homosexualitě doložila Milena Lenderová v článku „Má se svými ženskými peklo“ v prosincovém čísle Dějin a současnosti. Tematický titul a podtitul čísla znějí Jiná láska / Homosexualita jako kulturní fenomén.

Rozbor *Torza díla Karla VI. Schwarzenberga* (ed. Martin C. Putna, Torst 2007) od Petra Placáka, výběr z dosud nepublikovaných historikových textů a Placákův rozhovor s jeho synem Karlem, nedávným sedmdesátníkem, najdeme v Babylonu č. 3 z 26. 11. 2007.

Politickému angažmá **Viktora Fischla** v londýnském exilu věnovala studii Martina Halamová v Slovenské literatuře č. 4/2007.

V Respektu č. 50/2007 Tereza Brdečková pochvalně konstatovala, že „nyní vychází po pětasedmdesáti letech... rozsáhlý román *New York: zamlženo* nedoceněného spisovatele **Zdeňka Němečka** (1894–1957)“ (Nakladatelství Lidové noviny 2007), a dodala, že „jediným pramenem k jeho životu je... biografie *Horizonty* od Jaroslava [spr. **Vladimíra**] **Papouška** z roku 2002“. – My ještě dodejme, že Němečkův román vyšel v roce 1969 v Čs. spisovateli v edici Klíč (bylo to 4. vydání) a hutný biografický doslov k němu napsal **Jiří Opelík**.

Po stopách svých rodičů, národohospodáře Ludvíka Freunda (Frejky), popraveného v procesu s Rudolfem Slánským, a herečky předválečného Pražského německého divadla Elišky Warnholtzové, se vydala herečka a zpěvačka **Hana Frejková** v knížce *Divný kořeny* (Torst 2007). V Roš chodeš č. 12/2007 ji v recenzi zhodnotil Tomáš Pěkný.

České vydání anglicky napsaných vzpomínek **Ivana Margoliuse**, syna další krvavé oběti v procesu „s protistátním centrem“ z prosince 1952, recenzoval v Právu 24. 11. 2007 Miroslav Šiška (*Praha za zrcadlem*, Argo 2007).

Román **Markéty Pilátové Žluté oči vedou domů** (Torst 2007) a trojici novel **Edy Kriseové Jméno – Milost – Rachel** (Prostor 2007) doporučil čtenářkám prosincové Xantypy Vladimír Karfík.

Básnickou tvorbu **Aleše Kauera** (1974, Zábrěh na Moravě), **Jana Vilímka** (1979, Zlín) a **Davida Vody** (1976, Olomouc) představil Pavel Petr v posledním letošním čísle čtvrtletníku Prostor Zlín.

František Knopp

Španělsko

Měsíčník **Quimera – Revista de literatura** se svou strukturou liší od dalších dvou španělských literárních časopisů, Qué leer (Co si přečíst) a Leer (Četba), jež jsou považovány za nej kvalitnější literární triptychy mezi kulturními periodiky na Pyrenejském poloostrově. Zatímco Qué leer a Leer přibližují čtenářům kulturní dění ve Španělsku i ve světě prostřednictvím většího množství kratších a méně do hloubky jdoucích reportáží a rozhovorů (což v žádném případě neznamená, že by byly méně kvalitní či zpracované bez vysokého stupně odbornosti), Quimera vždy obsahuje méně tematických okruhů, ovšem pojednává o nich na širším prostoru a podrobněji – výjimkou nejsou až patnáctistránkové reportáže či interview s dobrou čtyřicítkou otázek, na jejichž zodpovězení je dotazovanému rovněž poskytnuto tolik prostoru, kolik potřebuje.

Nejinak je tomu i v závěrečném čísle roku 2007. Společným jmenovatelem tří z celkových pěti rozhovorů, jež se v čísle objevují, je katalánská metropole Barcelona. Zatímco francouzský spisovatel Mathias Enard si toto město vybral jako svůj domov, barcelonští autoři Quim Aranda a Mari Paz Balibrea je naopak opustili a přesídlili do Londýna; všichni tři hovoří o svých zkušenostech v kulturně a jazykově odlišném prostředí. Britská spisovatelka Doris Lessingová ve své zповědi vysvětluje, proč její prózu nelze i přes tvrzení mnoha kritiků považovat za feministickou a proč si svou biografii napsala sama, a uruguayský autor Mario Levrero (1940–2004) ve vzácném rozhovoru z roku 1995, doprovázeném rozsáhlým portrétem tohoto, v hispánském literárním světě donedávna ještě málo známého autora, prozradí, proč se i přesto, že procestoval téměř celý svět, vždy rád vrací do Montevidea. Pokud jde o reportáže, mezi nejzajímavější se řadí článek o tom, jak do Španělska pozvolna proniká arabská literatura a začíná si úspěšně razit cestu do významných nakladatelství, a poučná úvaha nad vždy ožehavým tématem, totiž jaký postoj by měli zaujmout literární kritik a editor kulturního periodika, aby výsledkem byla oboustranná spokojenost. Manuel Zabala ve svérázné povídce La Odisea 2 nabízí novou interpretaci jedné ze stěžejních epoch řeckých dějin a nutno přiznat, že na mnoha místech se čtenář neubrání smíchu. Vzhledem k tomu, že jde o poslední číslo roku 2007, připravili redaktori časopisu zvláštní pojetí sekce recenzí, jež se na rozdíl od běžné praxe nevěnuje prosincovým novinkám na španělském trhu, nýbrž bilancuje nejúspěšnější publikace roku na poli románu, eseje a poezie. Záviděníhodné je i to, že na 114 stranách časopisu se neobjeví ani jedna reklama či inzertát (!), a možná proto je jeho cena poměrně vysoká (7 eur) – ovšem za vynaložené peníze dostane španělský čtenář produkt více než odpovídající.

Jan Paulík

soutěž

Šifrovaný deník Karla Hynky Máchy

Z kterého roku pochází Máchův deník, v němž byly nalezeny šifrované erotické záznamy? Jeden ze čtenářů, kteří správně odpovědí, získá knihu Pavla Vašáka Šifrovaný deník Karla Hynky Máchy. Uzávěrka soutěže je

9. 1. 2008. Pište na adresu redakce, nebo na e-mail soutez@tydenikA2.cz.

–mam–

knihy v redakci

Joyce Carol Oatesová: Stýskání po mámě / BB art 2007, 431 s. **Martin Gilbert: Churchill a Amerika** / BB art 2007, 542 s. **Javier Marías: Všechny duše** / BB art 2007, 206 s. **Kenneth D. Alford, Theodore P. Savas: Hitlerovi milionáři – příběh hledání ukrytého zlata SS** / BB art 2007, 372 s. **Elena Poniatowska: Drahý Diego, objímá Tě Quiela** / Práh 2007, 70 s. **Zdeněk Wagner: Virgule** / Cherm 2007, 189 s. **Miloš Horanský: Grafické básně aneb Autoportrét psacího stroje** / Cherm 2007, 113 s. **E. L. Doctorow: Pochod k moři** / Odeon 2007, 300 s. **David Mitchell: Trináct měsíců** / BB art 2007, 391 s. **Dagmar Čaplynginová: V já mě** / Host 2007, 123 s. **Vladimír Křivánek: Kolik příležitostí má báseň – kapitoly z české poválečné poezie 1945–2000** / Host 2007, 397 s. **Franciszek Kamecki: Nářek kněze** / H&H 2007, 133 s. **Geoffrey Chaucer: Sen o rytíři** / Jitro 2007, 191 s. **Peter Høeg: Až nadejde čas** / Argo 2007, 262 s. **Martin Pollack: Mrtvý v bunkru – zpráva o mém otci** / Host 2007, 198 s. **Ivan Margolius: Praha za zrcadlem** / Argo 2007, 340 s. **Philippe Van Parijs, Marek Hrubec, Martin Brabec: Všeobecný základní příjem – právo na lenost nebo na přežití?** / Filosofie 2007, 199 s. **Stanislav Wintr: Napoleon Bonaparte a jeho soupeři** / Libri 2007, 365 s. **Bohumil Polan – sborník** / Cherm, Knihovna města Plzně 2007, 175 s. **Jan Šmíd: Obrázky z Burgundska** / 180 s. **Luděk Navara: Nové příběhy železné opony** / Host, Česká televize 2007, 241 s. **Mark Haddon: Problémové partie** / Argo 2007, 333 s.

Křižník Potěmkin
Bronenosec Potomkin
Režie Sergej M. Ejzenštejn, 1925, 72 a 65 min.
Levné knihy 2007

Při sledování jednoho z nejklaasičtějších filmů historie člověka napadá ledacos. Je to opravdu geniální dílo, nebo geniální manipulace? Je to největší film historie (soudě podle umístění v četných anketách), drama na půdorysu antické tragédie, zlomový snímek filmové avantgardy, nebo propaganda zpracovaná na „společenskou objednávku“? Asi od všeho něco. Křižník Potěmkin zůstane ale určitě navěky dílem, jež vneslo do kinematografie mnoho nového a obohatilo filmovou řeč. I přes vědomí společenských podmínek, v nichž (a pro něž) byl film vytvořen, dokáže i dnes strhnout svým výrazem a dynamikou, a to nejen při slavné a v historii kinematografie mnohokrát citované scéně s kočárkem na schodišti. Z čistě kinematografického hlediska je sledování filmu stále zážitkem. O to víc potěší, že film vyšel ve speciálním dvoudiskovém vydání, které nabízí dvě odlišné stříhové verze. Tou první je režisérský sestřih (72 minut), doprovazený hudbou Dmitrije Šostakoviče, druhou cenzurovaný sestřih z roku 1950 (65 minut) s hudbou Nikolaje Krjukova.

Petr Gajdošík

Sinikka Langeland
Starflowers
ECM 2007

Živnou půdou nahrávky je poezie Hanse Børliho (1918–1989), respektovaného novodobého barda, občanským povoláním dřevorubce a osobností vzdělance, jehož básně a prózy vycházejí z úvah o člověku, přírodě a tradici. Zpěvačka a hráčka na strunný nástroj kantele Sinikka Langeland pochází ze stejného kraje jako on. Osobitým způsobem zhudebnila některé jeho básně a ke studiové realizaci si přizvala čtyři hráče jazzové provenience – Arve Henriksena (trubka), Trygve Seima (saxofon), Anderse Jormina (kontrabas) a Markku Ounaskariho (bici). Výsledkem není čistý jazz, nýbrž osobitý výraz s jazzovým základem, místy s etnickým nebo vážnohudebním záběrem. Forma je dána textem, vlastní projev je nicméně svobodný, s prostorem pro improvizaci. Ve svérázném vokálním stylu zohledňuje Sinikka Langeland tradiční techniky. Kantele je původně lidový nástroj o pěti strunách, umělkyně nicméně hraje na koncertní kantele, která má 39 strun, rozsah pět oktáv a je laditelná do všech tónin. CD projekt na Børliho poezii je dalším zpěvaččiným příspěvkem k plodům jejich kreativních aktivit, které se všechny sbíhají k reáliím jejího rodného kraje, obývaného potomky dávných finských přistěhovalců. Živými tématy jsou mytologie, příroda (les), runová kultura, rituál, křesťanství, proměny kultury. Z písní na nahrávce je slyšet spřízněnost s Janem Garbarkem, atmosféra je seversky žádumčivá.

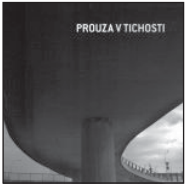
Wanda Dobrowská

The Dillinger Escape Plan
Ire Works
Relapse 2007

Už od svého vzniku v americkém New Jersey před deseti lety jsou The Dillinger Escape Plan označováni za „budoucnost tvrdé alternativní hudby“. Tvorbou na pomezí technického hardcore a metalu a svými intenzivními koncerty si v minulosti vysloužili mnoho pochvalných referencí, a zatím nejvíc jich sklídila druhá velká deska Miss Machine z roku 2004. Na novém albu kapela objevuje další možnosti napříč progresivní hudbou: kombinuje rukopis minulých let s novými přístupy a vytváří tak působivou kolekci, otevřenou jak loajálním fanouškům, tak publiku, kterému jejich hudební estetika dřív nesedla. Z původní sestavy kapely zůstal pouze kytarista Ben Weinman. Bubeníka Chrise Pennieho nahradil Gil Sharone (ze Stolen Babies), novým členem je také Jeff Tuttle (z Heads Will Roll). Hosty na Ire Works jsou ve vokálech Brent Hinds z Mastodon (v Horse Hunter) a původní zpěvák Dimitri Minakakis (v titulní skladbě Fix Your Face). Obě zmíněné z mozaiky třinácti skladeb vybočují jen lehce, mnohem větší překvapení je připraveno třeba v podobě Black Bubblegum s reminiscencí zvuku Faith No More s Pattonem (s ním DEP natočili desku Irony Is a Dead Scene v roce 2002). Zejména svěže pak působí bohaté aranže a drobné, nečekaně líbivé experimenty, v technickém metalu obvyklého ražení takřka nevdané. Vznikla poctivá deska, která nebude mít nouzi o nominace na nejvyšší místa letošních žebříčků.

Karel Kočka

Prouza
V tichosti
Indies Scope Records 2007

Frýdecko-místecká skupina Prouza vystoupila poprvé 17. listopadu 1989! Své předposlední album pak nahrála v roce 1992. Na vrcholu své slávy se rozpadá. Za těch patnáct let, která mezi alby uplynula, nezůstal, s jedinou výjimkou, kámen na kameni. Tehdejší zpěvák Tomáš Hampel kamsi zmizel, a tak není divu, že zní skupina jinak – poslední album je víceméně klasický bigbeat, postavený na lehko zapamatovatelných textech, o jejichž autorovi Pavlu Indrovi se mi podařilo zjistit jen to, že v roce 2000 publikoval své verše na webu Písmák pod přezdívkou Hrouda. Texty patří určitě k tomu nejlepšimu, co může současná Prouza nabídnout. Najdeme tu rýmy jako „nenarodil jsem se/ byl jsem zrozen/ do proudu list/ do lisu hrozen“ nebo „nebráním se/ věřím, že jsem/ správným směrem vlečen/ vstojte nebo vkleče/ vždycky je den a noc/ nádech a výdech/ a před tím neutečeš“. Album to rozhodně není špatné, možná dokonce patří k tomu nejlepšimu, co tu v loňském roce vyšlo, nicméně nic nového nepřináší. Je to, jako byste si pustili starou Hudbu Praha nebo třeba Vítkovo kvarteto. Skupina se snaží nevystoupit příliš z temné atmosféry, která na začátku 90. let přispěla k tomu, že se stala povinnou položkou v diskografii každého, kdo chtěl být in. Dnes asi mladé posluchače neosloví; spíše ty, kteří na bigbeatu vyrůstali. Doba a její hudba se změnila...

Jiří G. Růžička

INZERCE

POSEDL MĚ DÁBEL

Účinkují M. Tábořský
N. Boudová a M. König

DIVADLO
V DLOUHÉ

10. a 18. 1.

PLATÍ JAKO POUKÁZKA NA 2 VSTUPENKY ZA CENU 1

LISTOVÁNÍ.CZ
cyklus scénických čtení

www.listovani.cz

Tobiáš Lolness

Timothée de Fombelle

Až poznáte Tobiáše Lolnesse, začnete se dívat na stromy jinýma očima.

21. 1. Praha, Obratník, J. Plachty 28 19:00

23. 1. Bratislava, Štúdio 12, Jakubovo nám. 12 20:00

27. 1. Brno, HaDivadlo, Alfa pasáž, Poštovská 8d .. 16:00 a 19:30

28. 1. České Budějovice, Divadlo SUD, Hroznová 8. 19:00

31. 1. Havlíčkův Brod, U Notáře, Sázavská 430 19:00

naši partneri:

Ministerstvo kultury
České republiky

magistrát
města Prahy

LITERÁRNÍ
NOVINY

REVOLVER
REVUE

BRNO
statutární město Brno

STUDIO
PLANOGRAFIE

kult. OST

ROZRAZIL

MEZERA
národní divadlo

i-divadlo.cz

REVUE
LABYRINT

kanzelsberger

A2 kulturní týdeník

ARGO

Milíčova 13, Praha 3
www.argo.cz, argo@argo.cz
distribuce www.kosmas.cz

GÖTZ ALY

Hitlerův národní stát

Přeložila Blanka Pscheidtová, 398 Kč

Alyho kniha, jež vzbudila nejen v Německu nebyvalý ohlas, je věnována obyčejným Němcům v letech 1933–1945. Hlavní důraz je v ní položen na sociální aspekty národně socialistického režimu a na jeho snahy získat obyčejné Němce na stranu nacistů. Aly zde systematicky zkoumá zásahy státu do sociální sféry v podobě striktní měnové politiky či sociálního a zdravotního zabezpečení do té doby bezprizorných mas. Protože však nákladnou národně socialistickou sociální politiku bylo třeba z něčeho financovat, věnuje se autor problematice finančních zdrojů.

Milý Vašku, pokud Ti znělo v uších, mělo proč. Myslel jsem na Tebe, mluvil jsem o Tobě a mluvil v duchu i s Tebou – nahromadilo se toho tolik, že nezačnu-li psát hned teď (v letadle do Toulousu), už to nikdy nedám do kupy a nikdy Ti nesepiši podrobnou zprávu. Zmatků bylo bohatě, a kdyby se zmatky daly prodávat a jejich cena by byla úměrná jejich velikosti, byl bych milionář...

Václav Havel – František Janouch: Korespondence 1978–2001 (Uspořádal František Janouch, ediční příprava Květa Jechová, redakce Jan Šulc)

Vzájemná korespondence Václava Havla a Františka Janoucha představuje dosud ojedinělý pramen k poznání tuzemské občanské opozice let 1977–1989. V tomto období se formovala okolo Václava Havla a dalších představitelů československého disentu činnost Charty 77, kterou ze zahraničí významně podporoval a zajišťoval m.j. i český exulant – jaderný fyzik František Janouch, jenž v roce 1978 založil Nadaci Charty 77 a od té doby je jejím předsedou. Dopisy, putující nejrůznějšími cestami zpravidla mezi Prahou či Hrádeckem a švédským Stockholmem či Björknäsem, zachycují nejen vznik osobního vztahu mezi oběma pisateli a jejich vzájemnou přátelskou a tvůrčí podporu, ale také praktický rozměr této podpory: administrativní záležitosti, pracovní pokyny, zprostředkovávání kontaktů, nákupy technického vybavení – počítačů, videokamer, magnetofonů, digitálních radií či prostředkování finančních podpor, jež byly pronásledováním v socialistické vlasti ze zahraničí poukazovány. Celkem 176 shromážděných dokumentů a 23 příloh shrnuje všechnu korespondenci z let do roku 1989. V oddíle 1990–2001 pak čtenář nalezne 46 dopisů z období po roce 1989, které dokumentují výrazné společenské ale i osobní změny, k nimž u nás v posledních letech došlo. Oddíl Příloh přináší pak i korespondenci jiných osob (např. ojedinělé dopisy S. Becketta). Dokumenty, které jsou malými dějstvími Charty 77 a v případě Václava Havla dalším souvislým vydáním jeho dopisů (po Dopisech Olze, 1985), ukazují také technickou proměnu každodenní práce a přístupu k informacím ve druhé polovině 20. století: setkáváme se s celou řadou dokumentů – od ručně psaných, přes strojopisné po dopisy psané na počítačích či posléze zprávy faxové a e-mailové. Základem vydání je archiv (dnes mj. rovněž elektronický) Františka Janoucha, který knihu edičně spolupřipravil a opatřil úvodem. Úvodní studii napsal historik Jiří Suk. – Vychází za přispění společností Elekta (generální sponzor) a RWE Transgas. **596 str., váz., rejstříky, obrazové příloha, 535 Kč**

Objednávejte u těchto knižních distribucí:

www.knizniweb.cz / www.kosmas.cz / www.nakladatelskyservis.cz / www.pemic.cz

www.akropolis.info

Slon v pavoučí síti

Chorvatské kurátorky WHW vystavují v Praze

„Zázemí“ pro současné umění Tranzitdisplay existuje teprve od listopadu. V půlce prosince zde úspěšný kurátorský tým WHW z Chorvatska připravil dobrou výstavu, nazvanou *All Dressed-Up With Nowhere To Go*. Po jejím zhlédnutí přesto cítíme pachut v ústech. Mohou za to některá díla.

JIŘÍ PTÁČEK

Galerijní verze slavné akce Kateřiny Šedé Každý pes jiná ves je v Praze příliš nažehlená. Foto lunettesrouges.blog.lemonde.fr

Kolektiv WHW vznikl před osmi lety v Záhřebu. Nedlouho poté uspořádal první výstavu mimo Chorvatsko a vydal první překladovou publikaci. Od roku 2003 se stará o záhřebskou městskou galerii Nova, kde mj. vydává galerijní noviny. Zkratku WHW členky kolektivu Ivet Čurlinová, Ana Devičová, Nataša Iličová a Sabina Sabolovićová zvolily podle počátečních písmen slov *What, How & for Whom* (Co, Jak a Komu), které měla v názvu jejich první společná výstava. Lze ji ale chápat i v obecném smyslu. Třeba jako imperativ, který by měl určovat myšlení všech umělců a kurátorů. WHW chce svou práci umožnit „soustavně a znovu uskutečňované zkoumání strategií reprezentace, výstavních forem a akcí ve veřejném prostoru, a zároveň vytvářet paralely ke „kulturní politice“ a infrastruktuře“.

Chorvatsko, náš možný obraz

Když mají WHW mluvit o zdrojích inspirace, opakovaně se vracejí k Chorvatsku. Je neplodné připomínat, že jde o bývalou část Jugoslávie – dnes se zotavující z války. Čechy může spíš zaujmout či vyprovokovat přirovnání chorvatské reality k té naší. Chorvati si to také namířili do Evropské unie a se zavřenýma očima „museli“ překročit hodně ze své historické zkušenosti. A třebaže se českým turistům může zdát, že přijíždějí na pláže vyspělé země, její přejímání liberální ekonomiky a demokratického zřízení provází řada problémů. Podobně jako u nás při transformaci předbílá sebe samu, nové ideje překotně vrší přes hluboce zakořeněné způsoby myšlení. To vytváří podhoubí pro sociální konflikty. Tyto tlaky nemusejí být vidět stejně dobře jako velké změny, ale právě svým konstantním a podprahovým působením vytvářejí podloží, z něž vyrůstá sebevědomí a představa osobní i společenské integrity. A to se netýká pouze Chorvatska a Čech, ale v podstatě celého východního okruhu, který se nedávno přimkl k hranicím Západu.

Na pražské výstavě *All Dressed-Up With Nowhere To Go* se pět umělců dotýká vztahu k životnímu prostoru a paměti. Občanští jsou všichni srostlí s půlměsícem postkomunistické Evropy. Z jejich realit také čerpají. Pozornost k sociálním tématům, vztah k místu však nejsou ničím novým. Expozice neobjevuje neznámé perspektivy, ale velmi klidně představuje mnohokrát ohledáva-

ný prostor. Tím více se lze soustředit na jeho artikulaci v jednotlivých dílech.

Každý pes je vlastně moc pěkný

Projekt Kateřiny Šedé *Každý pes jiná ves* (A2 č. 34/2007) má výborný základ. Pro návštěvníky Documenta 12 v Kasselu (A2 č. 33/2007) není překvapením, že autorka nechala potisknout košile vzorem odvozeným z cirkusové nalíčených fasád panelových domů ze sídliště Brno-Líšeň a pak je zaslala jeho obyvatelům. Jenže galerijní verze pokusu sblížit obyvatele typické sídlištní aglomerace vyznívá problematičtěji. Šedá propadla půvabům pastelových pruhů namalovaných na stěnu a úhledně provedeným diagramům. Ospravedlnění nepřináší ani rozšíření projektu o dopisy od obyvatele Líšně, které Šedé přišly, když se přiznala k autorství. Ukazuje sice škálu reakcí od ocenění k odmítnutí, ale celkově je projekt hlavně výtvarničením s dokumentací, které se na hony vzdálilo zprostředkování jakékoliv lidské zkušenosti. Jako by se ústředním tématem Šedé stalo uspokojení smyslů diváka, kterému je třeba nabídnout něco „ke koukání – když už vlastně není nic, na co by se koukat mohlo“. Na druhé straně z její instalace těžko odvozovat, zda se naplnil záměr akce a lidé v pestrobarevných košilích šli do ulic. Projekt se tak sám popírá a mění ve cvičení výtvarníka, který neumí (nebo nechce) zapudit své sklonky ke krasomluvě. Výstižně to dokládá začernování jmen odesílatelů dopisů, které je provedeno tak, aby stejně zůstala čitelná. Etiku zde nahrazuje její simulace a funkční prvek estetický.

Tanec klíše a tanec městem

Problematicnost jiného díla, videa *Hluchý tanec* Danici Dakićové, lze zhlédnout při srovnání s videem Romana Ondáka *Cesta s průvodcem (Následujte mě)*. Autorka z Bosny a Hercegoviny nafilmovala spodní půlky tanečníků imigrantského bosenského souboru z Düsseldorfu. Rytmičké dupání a povely ke změně jsou na každý pád sugestivní. Historické kostýmy různého původu z něj navíc činí metaforu – snad dějin, snad něčeho jiného. Přesto právě silná metaforičnost, konfrontovaná s konkrétní situací vyhnanců, učinila z *Hluchého tance* trapně příznačný produkt soudobé balkánské kultury. Tradiční kultura, válka a napětí mezi ztrátou domova a zkou-

máním nového domova jsou už dlouho velkými tématy literárních děl, filmů i výtvarného umění. Balkán se stal displejem temné stránky soudobé Evropy. Neblahým důsledkem je rostoucí množství klíše, která v důsledku musíme přijmout, neboť si uvědomujeme, jaké lidské utrpení za balkánskými událostmi stojí. Dakićová ke svému klíše nic nedává, nenechá nás pohlédnout na nic jiného než na základní etno-sociální detail.

S Ondákovou *Cestou s průvodcem* se na Balkáně ocitáme také. Přes obrazovku jsme však konfrontováni s něčím jiným než s důsledky jugoslávského pekla. Sledujeme mladého chlapce, jak s příznačnou nezaujatostí turistických průvodců provází skupinu lidí centrem dalmatského Zadru. Na jeho popisu pamětihodností by nebylo nic divného, kdyby o nich nevyprávěl v budoucím času. Do komunikačních schémat tak vstupuje oblast fantastického, která však poukazuje na to, co je „možné“. Protože kamera zabírá jen jeho a my na rozdíl od svědků performance nevidíme město, je Zadar opět metaforou. Namísto něj mohlo přijít jakékoliv turistické město. Modelový dosah Ondákovy fikce je u záznamu určitě silnější než u původní performance. Koneckončů je to ale šťastný způsob, jak s dokumentací naložit. Jaká je budoucnost měst a lidí v nich žijících? Jaký časový horizont jsme u „svých“ míst schopni zvažovat? A jak přispíváme svým konzumním způsobem cestováním k proměně identity měst? Ondák aktivizuje myšlení, zato Dakićová zneužívá svého oprávnění neaktivizovat nic a spoléhá na to, že při kritickém hodnocení jejího díla vstoupí do hry náš sentiment.

Hrdost a tíha

Zbývá dvě díla jsou lapidární. Neon *Ponos (Hrdost)* na rudé stěně (Sanja Ivekovićová) se svým jazykem transparentně přihlašuje k diskutabilnímu pojetí sebeucty na Balkánu. Dalšího komentáře se mu nedostává, přesto na výstavě funguje jako prostředník mezi všemi výše popsanými díly. Videoinstalace Davida Maljkoviće *Ztracené vzpomínky těchto dní* se pak vyhýbá vazbě na sociální realitu. Kamera projíždí mezi netečnými ženami opřenými o dveře automobilů. Pošramocený obraz doprovází nepřijemný zvuk gradující do sbíječkového staccata. Nevělná a přízračná scéna.

W... H... W

Kladem *All Dressed-Up With Nowhere To Go* je, že WHW dosáhl konfrontace odlišných přístupů, jež nelze odemknout jedním klíčem. *Jak to?* Přeléváním akcentů od strategií k uchopení sociálního prostoru k tíživé, imaginativní obraznosti. *Komu* je výstava určena, pak nelze zjednodušit na uvažování o sociální stratigrafii diváků. Řekněme, že je určena těm, kteří ocení paralelní přítomnost odlišných témat a postupů, mezi nimiž lze objevovat jemné, téměř nehmátatelné významové sítě. Na výstavě pouhých pěti děl ovšem získává na důležitosti *co*. A zejména v tom je *All Dressed-Up With Nowhere To Go* zklamáním. Velikost prostoru Tranzitdisplay umožnila efektní instalaci. Pakliže se však Kateřině Šedé vytratil cíl intervence a Danica Dakićová vystavuje banalitu, celá stavba se hroutí.

Autor je kritik umění a kurátor galerie NoD.

All Dressed-Up With Nowhere To Go.

Kurátorky WHW. Tranzitdisplay (Dittrichova 9, Praha 2), 13. 12. 2007 – 4. 2. 2008.

OBJEDNÁVKA PŘEDPLATNÉHO

A2kulturní týdeník

☒ zaškrtněte druh	noviny do schránky	elektronické noviny a přístup do archivu	čtvrtletní 13 čísel	půlroční 26 čísel	roční 52 čísel
TIŠTĚNÉ	☒		☐ 280 Kč	☐ 520 Kč	☐ 988 Kč
ELEKTRONICKÉ		☒	☐ 195 Kč	☐ 364 Kč	☐ 650 Kč
STUDENTSKÉ	☒	☒	☐ 221 Kč	☐ 429 Kč	☐ 832 Kč
KOMPLET	☒	☒	☐ 312 Kč	☐ 611 Kč	☐ 1196 Kč
SPONZORSKÉ (roční)		☐ stříbrné 2600 Kč	☐ zlaté 5200 Kč	☐ platinové 10400 Kč	

ADRESA PŘEDPLATITELE

tituljménopříjmení

organizace

ulicePSČměsto

telefone-mail

ADRESA PRO ZASÍLÁNÍjiná než fakturační, např. obdarovaného

tituljménopříjmení

organizace

ulicePSČměsto

telefone-mail

PLATBU PROVEDU

☐ složenkou A, z obdržených údajů lze platit i převodem

☐ fakturou, uveďte IČDIČ

☐ prostřednictvím SIPO, uveďte spojovací číslo

PŘEDPLATNÉ SE VYPLATÍ!
■ neuteče vám žádné číslo
■ noviny nemusíte shánět, najdete je ve středu ve vaší schránce
■ ušetříte až 312 Kč ročně
■ k ročnímu předplatnému zápisník MOLESKINE REPORTER v ceně 226 Kč zdarma

tydenikA2.cz/moleskine

ovšem

Více než polovinu veškeré japonské filmové produkce tvoří pornografie. Její kvalita často dosahuje úrovně vysokého umění. Porno se ale také orientuje na zákoutí, kde se skrývá krajní dekadence a tajné sny „sexuálních menšin“. Teprve před několika málo lety byl v Japonsku konečně definován dospělý věk a došlo k zákazu dětské pornografie. I nadále se však v žánru japonského porna běžně objevují motivy, které by byly v západních zemích nemyšlitelné. Značná část „děl“ se například soustřeďuje na zobrazování znásilnění dívek, žen a stařen. Letušky v uniformách jsou unášeny gangy násilníků. Učitelky jsou znásilňovány žáky, sekretářky spolupracovníky, průvodkyně zájezdu stárnoucimi turisty. Pokud neumíte japonsky, z obrázků na krabicích filmu vyrozumíte, že zobrazují krajní sexuální násilí. Pokud si ale budete moci přečíst i reklamní texty, získáte navíc absurdní zážitky: „Realitní makléřka chtěla klientům naučtovat nepřiměřeně vysokou cenu za byt. Rozhněvali se kvůli tomu na ni, počkali si ve tmě a pak ji znásilnili.“ „Letuška jim nabídla na palubě jídlo, které jim nechutnalo. Po přistání ji unesli a znásilnili.“ „Nová učitelka byla na žáky moc přísná. Ve třídě ji proto svlékli a znásilnili.“ Sexuální násilí se však v Japonsku odehrává většinou jen na obrazovkách televizio-

rů a počítačů. Ve srovnání se Západem, kde je pornografie spojená s násilím často zakázaná, zato je však zde vysoký počet skutečných případů znásilnění, je Japonsko podle statistiky pro ženy jedním z nejbezpečnějších míst na světě.

André Vltchek

Pražský primátor a druhý muž v ODS Pavel Bém již tradičně (potřetí či snad počtvrté) osobně naservíroval bezdomovcům na Staroměstském náměstí rybí polévku. Letos jich ale mnoho nepřišlo. A tak když se to nezdařilo, našel si novou cestu, jak vylepšit svůj obraz citlivého politika, který umí pomoci i těm ode dna společnosti. K nápadu mu pomohl ten, kdo odložil své čerstvě narozené dítě, dnes známé jako Vendelín Čtvrtek. Zasloužilým nálezcem nešťastného novorozence byl právě jeden z pražských bezdomovců. Bém proto neváhal a již den po polévce se nechal slyšet, že pokud se zachrání přihlásí či pokud jej najdou do ulic vyslaní magistrátní úředníci, dostane od města bydlení v azylovém domě a práci, kterou mu prostřednictvím médií nabídlo hned několik podnikatelů. Ti bezdomovci, kteří žádné pohozené novorozence při hledání v kontejnerech nenašli, asi olitují. Na ně totiž jako vždy zbude zas jen vánoční primátorská polévka a plané sliby pomoci. Koncepce řešení problému bezdomov-

ců, kterou měla vypracovat Bémova pravá ruka, radní Janeček, totiž dosud neexistuje a publikována byla pouze podrobná mapa výskytu bezdomovců, která se hodí hlavně městské policii. Odměna jejím tvůrcům byla vyplacena z balíčku pražských peněz určených na sociální oblast.

Jakub Mračno

Ministři vnitra zemí EU si pospíšili, aby se mohli ještě před Vánoci vytáhnout s dárečkem. Od nejsevernějšího místa Evropy, norského mysu Knivskjeldoden, se budou moci Evropané jet ohřát až na nejnižnější bod evropského kontinentu, mys Marroqui, aniž by je na hranicích zastavovali. Kontrolovat by nás policisté díky rozšíření Schengenského prostoru prý neměli ani na cestě z Estonska do Španělska. Co dalšího přinese zrušení hraničních kontrol, je ale těžké teď předpovědět. Neví to ani ministr vnitra. Můj otec si myslí, že bude moci snadněji do Bavorska na houby. V tramvaji se jeden pán těšil, že bude konečně moci sjet Dyji. Můj běloruský přítel, který dlouho žije v Praze, okamžitě vyrazil na jednodenní výlet do Vídně. Co kdyby si to ministři zase rozmysleli a on musel opět žádat o víza? V západním pohraničí se těší, že v důsledku kontrol zmizí i trpaslíci a možná se i s prostitutkami přestěhují přes volnou hranici za klienty do Německa. Moc volnosti nečekej, varuje kolega skeptik, kontrolovat

teď naopak budou všude. Bez občanky nebudete moci vyjít na ulici. A když vyjdeš, zanesou tě do Schengenského informačního systému.

Filip Pospíšil

Církve letos jistě byly neobyčejně hodné, vlada jim totiž navrhla kolosálního ježíška. Tak kolosálního, že jej nelze vyplatit najednou – a v důsledku svého vyplácení se postupně ještě zázračně ztrojnásobí. Majetek zabavený v minulém režimu bude královsky nahrazen obnosem vyšším než čtvrt bilionu. Je-li ovšem důvodem k vyplácení tak závratné částky „vyrovnání s minulostí“ a „náprava křivd“, možná by neškodilo jednat opravdu důsledně. Co třeba zadat některé skupině historiků, aby detailně zmapovala, jak celý církevní majetek vznikl? Kolik z něj pochází z dob, kdy katolická církev měla monopol na „správné“ myšlení? Jak velká část toho majetku je umazaná krví kupříkladu z dob rekatolizace? Ještě více bychom měli sledovat, nač církve své prostředky nyní utratí. Ze zemí, které mají méně štěstí a silnější postavení náboženství než Česko, totiž víme, že silnější církev znamená větší tlak na „rodinné hodnoty“. Z peněz, které bychom podle návrhu pana Kalouska a spol. měli církvím po šedesát let platit, se tak možná budou financovat kupříkladu aktivity za omezení práv homosexuálů. Skutečně – dobře vynaložené peníze v době všeobecných úspor.

Ondřej Slačálek